

KØBENHAVNS UNIVERSITET
DET TEOLOGISKE FAKULTET

STANDARDFORSIDE til speciale (75-ordningen).

(udfyldes i 3 eksemplarer indtil stiplede linie af den studerende.)

navn: Peter Olof Krag Olofson

Opgaven er afleveret på fakultets-
kontoret den 23/4-1985

Når opgaven efter endt censur ind-
går i fakultetets specialebibliotek,
må den udlånes: JA: ☒ NEJ: ☐
(Sæt X).

Speciale i fag: Dogmatik

Titel: Perspektiver på besættelse og exorcisme ud fra danske for-
hold 1974-1984

Faglærers navn: Peder Nørsgaard-Høj

Tilstillet faglæreren den: 22/4-85

Tilstillet censorernes formand den: _____

Tilstillet censor Poul Clausen den 22/4-85
(navn)

Udtalelse vedr. specialet er sendt til den studerende den 13.7.85.

Efter at den studerende har haft 10 dages frist til at indsende
bemærkninger, er den endelige karakter: 10.

18/7-1985 P. Nørsgaard-Høj
(dato + lævers underskrift)

(dato + censors underskrift)

(Denne blanket sendes efter endt bedømmelse til fakultetskontoret)

(udfyldes af fakultetskontoret)

TIL PLETNING:

Cpr.nr.	Eks.kode	Bed.dato	Resultat
<u>4</u> _____ <u>13</u>	<u>1,0,0,0,2,7,5,2,21</u> <u>14</u> _____ <u>23</u>	<u>24</u> _____ <u>29</u>	<u>1</u> _____ <u>0,0</u> <u>30</u> _____ <u>34</u>

PERSPEKTIVER PÅ

besættelse og exorcisme i Danmark 1974 .. 1984

VEJLEDER: PEDER NØRGAARD-HØJEN

SPECIALE KØBENHAVNS UNIVERSITET

PETER O.K. OLOFSON
ÆGIRSGADE 70, st. th.
2200 KØBENHAVN N
(01) 81 15 73

2

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning.....	4
1974 debatten.....	6
Filmen Exorcisten.....	6
Reaktioner på filmen.....	8
Stud. theol. Ole Skjerbæk Madsen.....	11
Den anglikanske/katolske tradition.....	15
Den karismatiske tradition.....	17
Michael Harper.....	17
Don Basham / Derek Prince.....	18
"Kirkens" reaktion.....	23
1975 - 1981.....	26
Norge.....	26
Udtalelser fra de norske bispemøder 1978 & 1981.....	27
Djevlutdriverne - eksorcisme i Norge.....	29
Atle Roness - Demonbesættelse - psykiatriske og teolo- giske synspunkter.....	33
1981 debatten.....	36
Sognepræst Svend C. Boysen.....	36
Biskop Helge Skov.....	42
Andre synspunkter fremført i debatten.....	46
Sognepræst Lars Holm.....	48
Sygehuspræst Ernst W. Pedersen.....	48
Den karismatiske fornyelse.....	50
Michael Harry.....	50
Ole Skjerbæk Madsen.....	54
"Kirkens" reaktion.....	57
Besættelse og exorcisme pro et contra.....	61
Satan og demonernes eksistens.....	61
Nå - benægtelsens konsekvenser.....	68
Besættelse og psykologi.....	72
Og myldred djævl frems på jord.....	78
Den karismatiske fornyelses pneumatologi.....	79
Læren om fuldkommen helliggørelse.....	80
Den dæmoniserende dæmonologi og den karismatiske fornyelse	82
Kristne og besættelse.....	85
Terminologiske vanskeligheder.....	85
Obsessio spiritualis/ Obsessio corporalis.....	88
Epilog.....	92

Appendix A: Kenneths McAll's dæmonologi.....	98
Bilag 1 - Eksorcisten - en djævelsk forførelse.....	102
Bilag 2 - 5 gode grunde til at De skulle tage hjem uden at se "The Exorcist" ("Djævluedriveren").....	104
Bilag 3 - Anmodning fra Biskop Helge Skov til Provsten for Brande provsti vedr. sognepræst Svend C. Boysen.....	105
Bilag 4 - Provst Folmer Schjøth's følgeskrivelse til bilag 3..	106
Bilag 5 - I. & F. Hammond's liste over dæmoner.....	107
Bilag 6 - Referat af møde med Frank Hammond v. Peter O.K. Olofson.....	109
Litteraturliste.....	111
Avisarkiv.....	113
Båndarkiv.....	118

s. markerer interne henvisninger
p. markerer externe henvisninger

BESÆTTELSE OG EXORCISME I DANMARK - 1974 TIL 1984

FORORD

"Og han (Jesus) kaldte de tolv til sig og begyndte at udsende dem, to og to, og gav dem magt over de urene ånder." (Mk. 6,7)

"Og disse tegn skal følge dem der tror; i mit (Jesu) navn skal de uddrive onde ånder"(Mk. 16,17)

"Det er en modbydelig tanke at exorcere."
(Biskop Johannes Johansen)

"Jeg havde aldrig forestillet mig, at der i den danske folkekirke i dag fandt eksorcisme sted."
(Biskop Helge Skov)

Djævelen hører til på "Museet for Forældede Symboler".
(Sognepræst Lars Holm)

"Er en kirke troværdig, som benægter den kraft, som er den betroet: at forkynde befrielse for Satans fanger?"
(Sognepræst Ole Skjerbæk Madsen)

"Jeg blev lammet, men gjorde som ethvert andet Guds barn bør gøre, nemlig bød dæmonen fare ud."
(Sognepræst Svend C. Boysen)

Dette er blot et lille udpluk af de synspunkter, der blev fremført i 1981-debatten om besættelse og exorcisme.

Mange vil benægte, at spørgsmålet om besættelse og exorcisme er relevant for den danske kirke i dag. Alligevel har vi indenfor et årti været vidne til to større debatter om dette spørgsmål. Først i forbindelse med filmen "Exorcisten" i 1974 og siden i 1981 på baggrund af at sognepræst Svend C. Boysen udtalte, at han havde foretaget fem exorcismer på hhv. to kvinder og tre mænd.

Anledningen for mit eget vedkommende til at arbejde med dette spørgsmål var, at jeg gennem arbejdet med nyreligiøsitet mødte mennesker, der ikke kunne slippe tanken om, at de stadig var besatte på baggrund af bøger skrevet af bl.a. Win Worley, Frank Hammond og Don Basham.

Jeg havde på daværende tidspunkt meget svært ved at forstå den form for besættelse, de talte om. Sidenhen har spørgsmålet om besættelse og exorcisme været en integreret del af mit arbejde med nyreligiøsitet og hvad det implicerer at være 'kirke i nyreligiøse omgivelser'.

På denne baggrund har jeg søgt at kortlægge, hvilke holdninger der er til spørgsmålet om besættelse og exorcisme i Danmark i dag.

Jeg har taget udgangspunkt i 1974 - og 1981 debatten for der-igen- nem at pejle mig ind på de væsentligste holdninger til dette spørgsmål, samtidig med at jeg gennem samtaler, interviews og besøg hos forskellige kirkelige grupper og denominationer har søgt at danne mig et indtryk af, hvad der foregår "under overfladen".

På baggrund af denne kortlægning, har jeg fundet tre hovedspørgsmål, som er af altafgørende betydning for de forskellige holdninger til besættelse og exorcisme.

- 1) Hvilke konsekvenser får det for den kristne tro som helhed, hvis man benægter Satan og dæmonernes eksistens?
- 2) Hvad ligger til grund for den "demoniserende demonologi" og herunder hvilken sammenhæng er der mellem den "demoniserende demonologi" og den karismatiske fornyelse, ud fra det faktum at det er i karismatiske kredse internationalt set, denne forståelse har vundet udbredelse?
- 3) Kan en kristen være besat?

I forbindelse med disse tre hovedspørgsmål har jeg søgt at pege på og delvis kommentere relaterede detailspørgsmål uden på nogen måde at gøre krav på fuldstændighed. Hovedformålet har været at trække nogle hovedlinier og i forlængelse deraf drøfte nogle væsentlige problemstillinger. Først når dette perspektiv er klartlagt, vil det være relevant at gå videre.

I slutningen af 60erne og begyndelsen af 70erne fik 'Jesus-bevægelsen' og 'den karismatiske fornyelse' sit gennembrud i Danmark. Jesus-bevægelsen gik for størstedelens vedkommende efterhånden op i en enhed med den karismatiske fornyelse. Denne fornyelse indenfor dansk kirkeliv var med til at skabe en aktualiseret og vedkommende klangbund for debatten om besættelse og exorcisme i forbindelse med filmen 'Exorcisten'.

Filmen 'Exorcisten' bygger på bogen 'The Exorcist', skrevet af William Peter Blatty og udgivet i 1971 (1). Filmen fik premiere i 22 byer i USA "on the day after Christmas" 1973 og på mindre end to måneder havde over 4 millioner set den (2). Bogen blev oversat til dansk af Arne Herløv Petersen og udgivet på Thaning & Appels Forlag i 1974 (3). Filmen 'Exorcisten' fik Danmarkspremiere d. 5/8-1974 (4). Inden da var forlydender om filmen og det indtryk den gjorde på publikum nået til Danmark. Børge Visby, der havde set filmen i Washington, beretter under overskriften "En djævelsk succes": "Publikum lo meget i den biograf, hvor jeg så The Exorcist. Men jeg er sikker på, at det ikke var af morskab folk-lo, men fordi de var skrækslagne. En afværgereaktion.

Under nogle af de lange rædselsscener lød der kun støn og gisp - og knirken, mens folk vred og vendte sig i stolen. Latteren, metalisk klingende og halvt hysterisk, kom bagefter.

Jeg havde ikke lejlighed til at konstatere nogen tilfælde af besvimelse eller opkastning, men det berettes, at sådanne reaktioner forekommer ganske regelmæssigt.

"Mine rengøringsfolk er ved at blive skøre af at tørre bræk op, siger en biografdirektør til Newsweek." (5)

Jens Robdrup skriver i Kristelig Dagblad: "Biografgængerne besvimer, brækker sig og udsættes for det ene chock efter det andet", men gør samtidig filmens virkelighed nærværende med ordene: "Men Exorcisten stiller nødvendigvis også det spørgsmål, om det onde eksisterer som en magt eller kraft i verden og blandt mennesker. Derved stilles der spørgsmål til den kristne kirke. Er forsagelsen af Djævelen, uanset hvorledes det onde skal opfattes, ved at gå i glemmebogen i den vestlige verden, som vi betegner

- 1) Blatty, William Peter: 'Exorcisten - Dævluddriveren', Thaning & Appel, 1974. N.H. Sørensen skriver d. 3/8-1974 i Kristelig Dagblad, at bogen indtil da iflg. forlaget er trykt i 12 millioner eksemplarer og oversat til mindst 18 sprog.
- 2) Newsweek, February 11, 1974, p. 28
- 3) Det har ikke været muligt at fastslå udgivelsesdagen for den danske oversættelse jvf. brev af 28/2-1983 fra V. Thaning & Appels eftf.'s Forlag A/S, men ud fra N.H. Sørensen's anmeldelse i Kristelig Dagblad d. 3/8-1974, må det formodes, at den danske oversættelse har været tilgængelig for publikum et stykke tid før filmen.
- 4) Politiken Søndag d. 4/8-1974
- 5) Politiken Søndag d. 24/2-1974

den civiliserede?" (1)

Filmen og bogen bygger på en autentisk beretning fra 1949. "Den 15. januar 1949 tilbragte den 14årige "John Hoffmann" og hans bedstemor en rolig aften i hjemmet i Mt. Rainier, Marryland, mens Johns forældre var ude. Den første lyd, de hørte fra bedstemors værelse ovenpå, var som en dryppen og kradsen under gulvbrædderne. Da denne generende støj gentog sig de næste par aftener, tilkaldte Johns far en kammerjæger, som skulle dræbe den uindbudte gnaver. Seks uger senere bad "Gary" og "Alive Hoffmann", skønt de ikke var katolikker, en jesuitpræst om at uddrive den djævel, som havde besat deres søn." (2) Der berettes videre, at forskellige para-psykiske fænomener indtræffer.

Den 16. marts 1949 giver den katolske ærkebiskop tilladelse til, at en exorcisme kan finde sted. Det romerske ritual (3) benyttes flere gange, indtil "John" bliver befriet d. 18. april 1949.

W.P. Blatty's kildemateriale er exorcistens dagbog. Dagbogsoptegnelserne bruges som skelet og råmateriale, der i vid udstrækning bearbejdes og udbygges.

1) Kristelig Dagblad d. 27/7-1974. Jens Robdrup, journalist på Kristelig Dagblad, inviterede en række personer til at se filmen 'Exorcisten' og bad dem i denne forbindelse skrive en række artikler til Kristelig Dagblad. Det blev til artikelserien 'Djævelen i Danmark', hvor bl.a. Ole Skjærbæk Madsen's artikel blev introduceret som et åbent brev til biskopperne. (Jvf. udskrift af interview med Ole Skjærbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson, p. 11).

2) Den danske filmintroduktion, p. 3

3) Der sigtes til 'Rituale Romanum' fra 1614, 'Rituale Romanum' er den officielle håndbog om bønner, sakramenter, riter og regler anvendt i katolsk Gudsdyrkelse, hvori der findes en vejledning om besættelse, samt exorcismerialer: "DE EXORCIZANDIS OBSESSES A DEMONI" (findes med indledning og engelsk/tyisk oversættelse i henholdsvis Martin, Malachi: 'Hostage to the Devil - The Possession and Exorcism of Five Living Americans', Bantam Books, 1977, p. 547 ff samt Slegmund, Prof. Dr. Dr. Gerog: 'Der Exorcismus der Katholischen Kirche', Christiana-Verlag, Stein am Rhein, 1981).

Selve exorcismerialtalet indledes med en generel vejledning til exorcisten vedrørende de bedømmelse og udførelse. Derefter følger selve ritualen, der indeholder bønner, skriftlæsninger, tre uddrivelsesriter: a) Exorcizo te, immundissime spiritus..... b) Adjuro te, serpens antique.... c) Adjuro ergo, te, omnis immundissime spiritus.... samt symbolum S. Athanasii (her efter 'Rituale Romanum', Pauli V. Pontificis Maximi jussu editum et a benedicto XIV. Actum et castigatum cui novissima accedit benedictionum et instructionum appendix, Romæ, Taurini, 1872).

J.C. Jacobsen anfører i 'Djævelbesværgelse - træk af exorcismens historie', Gad, 1972 p. 111, at selve indholdet af ritualen er uændret i de forskellige skikkelser (udgaver) op til i dag. Dog er adgangen til at udføre exorcisme bragt i overensstemmelse med Codex Juris Canonici (1917), således at nu kun præster har mulighed for autorisation, samt i 1952 har man ændret formuleringen ved afgrænsningen mellem besættelsestilstande og sygdomme ("Først og fremmest skal han (i.e. exorcisten) ikke godtroende antage, at nogen er besat af Dæmoner. Han maa erkende Tegnene, som adskiller de besatte fra saadanne Mennesker, som lider af Melankoli og anden sygdom (qui vel atra bile vel morbo aliqua laborant). Tegnene på den ægte Dæmonbesættelse er: Evnen til at tale fremmede ubekendte Sprog eller forstaa saadanne, erkende fjernt liggende eller skjulte genstande. Besiddelsen af en Kraft, som er unaturlig i Relation til Personens Alder eller naturlige Tilstand, og naar flere symptomer optræder Samtidig er Formodningen om Besættelse stærkere. Dette vigtige punkt er omformuleret.

Børge Visby beskriver filmens forløb således: "Filmen, produceret af Blatty med William Friedkin som instruktør, har som hovedperson den 12årige Regan, en sød, naturlig og intelligent pige (spillet af Linda Blair), der hemsøges af spasmer og mystiske bevægelser af ting i hendes soveværelse. Hendes mor (Ellen Burstyn), en skuespillerinde, opsøger hjernespecialister og psykiatere, men ingen kan kurere Regan. Pigen forandres til ukendelighed, bliver et uhyre. Hendes tunge bliver behåret og lang som en slanges. Hun damper ud af munden, og hendes ansigt fyldes med bylder og blodige rifter. Hun udspyr stråler af grøn og gul galde. Hun har jættekrafter og kaster sin mors filminstruktør ud af vinduet, så han slår sig ihjel. Hun udslynger de groveste obsceniteter, mastuberer med et krucifix, danser foran en psykiater, mens hun skrider: "Knep mig, knep mig". Hun taler med hæs stemmer, der efterhånden forvandles til en mandsstemme.

Til sidst foreslår lægerne åndsfordrivelse, og en gammel, erfaren jesuitpræst, fader Merrin (Max von Sydow) påtager sig opgaven. Besværgelsen, en voldsom kamp mod dæmonen, er lige ved at lykkes, da fader Merrin, dør af hjerteanfald.

En und jesuitisk psykiater, fader Karras (Jason Miller) maner derefter dæmonen over i sig selv for at redde barnets liv, og han ofrer sig ved selvmorderisk spring ud af vinduet." (1)

Filmen modtages i Danmark med blandede følelser. "Teknisk er det vist dygtigt gjort, men menneskeligt virker filmen væmmelig på mig." (2) "Filmen er flad og på ingen måde menneskeligt betagende." (3) "I sin egenskab

note fortsat) ved Rituale Romanum af 1952, hvori Udtrykket for Melankoli (atra bile) er strøget, hvorimod man særligt har fremhævet Sindssygdomme (qui morbo aliquo praesertim ex psychies laborant)." (p. 111-112).

I Rituale Romanum findes tre former exorcismer: a) Dæsexorcismen, b) den præventive exorcisme og c) exorcisme i forbindelse med besatte personer.

Codex Juris Canonici er sidst blevet revideret i 1983, så exorcisme nu behandles i Can. 1172 Par. 1 og 2 mod tidligere i Can. 1151, 1152 og 1153.

CIC 1917
Can. 1151. - Par. 1: Nemo, potestate exorcizandi praeditus, exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario peculiarem et expressam licentiam obtinuerit.

Par. 2: Haec licentia ab Ordinario concedatur tantummodo sacerdoti pietate, prudentia ac vitae integritate praedito; qui ad exorcismos ne procedat, nisi postquam diligenti prudentique investigatione compererit exorcizandum esse revera a daemone obsessum.

Can. 1152: Exorcismi a legitimis ministris fieri possunt non solum in fideles et catechumenos, sed etiam in acaholicos vel excommunicatos.

Can. 1153: Ministri exorcismorum qui occurrunt in baptismo et in consecrationibus vel benedictionibus, sunt iidem qui eorumdem sacrorum rituum legitimi ministri sunt.

CIC 1983

Can. 1172 - Par. 1: Nemo exorcismos in obsessos proferre legitime potest, nisi ab Ordinario loci peculiarem et expressam licentiam obtinuerit.

Par. 2: Haec licentia ab Ordinario loci concedatur tantummodo presbytero pietate, scientia, prudentia ac vitae integritate praedito.

CIC 1983 indskrænker sig til kun at omtale det allernødvendigeste:

- 1) Exorcisme kan finde sted hvis tilladelse foreligger og
- 2) Exorcismetilladelse kan kun gives en præst, der har udmærket sig ved fromhed, klogskab og udadelig livsførelse. Yderlig vurdering overlades den stedlige Ordinarius.

1) Politiken Søndag d. 24/2-1974

2) Politiken Søndag d. 4/8-1974, Pater Dorn

3) Politiken Søndag d. 4/8-1974, Overlæge Welner.

af film er den ganske enkelt mere uhæderlig og forloren end selv den ringeste spaghetti-western." (1) "Det er rent effektjageri." (2) "Den film er dum, ubegavet, gennemskueligt lavet for at tjene penge. Værst af alt: Den er ikke engang spændende. Jeg tænkte på tomatketchup, når jeg skulle have tænkt på andre ting." (3)

Filmen blev mødt mere håndfast af unge bl.a. med tilknytning til Jesus-bevægelsen. Der blev sunget og spillet foran biograferne og de advarede imod at se filmen. (4) Mange steder i landet blev der foran biograferne uddelt advarselskrifter imod filmen. M. Basilea Schlink skrev et advarselsskrift med tilen "Der Exorcist - ein teuflische Verführung". Advarselsskriftet blev oversat til dansk af sognepræst Axel Dam og udgivet af De evangeliske Maria-søstre i Udby ved Holbæk. Filmen ses som et satanisk bedrag, hvor kildematerialet er fordrejet på en sådan måde, at Satan fremstår som sejrherre i stedet for Jesus. Der advares derfor bl.a. med ordene: "Den der har med okkulte ting at gøre, med satanisme, ja, den, der af sensationslyst ser sådan en film, læser denne bog, kan meget hurtigt selv komme under vantroens, syndens og dæmoners magt, som vi ikke kan vogte os nok for." (5)

Fra dansk hold blev der forfattet et opråb med "5 gode grunde til at De skulle tage hjem uden at se 'The Exorcist' ('Djævluedriveren')".

- 1) DÆMONISK BESÆTTELSE ER IKKE NOGET OPDIGTET
- 2) DENNE FILM KAN MEGET VEL GØRE DEM SYG
- 3) DENNE FILM KAN ØDELEGE DERES FØLELSESLIV !
- 4) DENNE FILM KAN EFTERLADE DEM I EN VARIG TILSTAND AF FRYGT
- 5) DE HAR ET ANSVAR OVERFOR ANDRE !

Dersom denne advarsel blev overhørt: "Hvis De har set filmen og De behøver åndelig hjælp, så kontakt os omgående, eller ring til det nærmeste af disse numre: Soli Deo Gloria (01) 12 23 07 / Johs. Facius (01) 78 41 42 / Olaf Damkjær (01) 49 31 66 / Alfred Lorentzen (01) 13 20 27." (6)

1) Kristelig Dagblad d. 5/8-1974, Henrik Moe

2) BT d. 6/8-1974, Sognepræst Edvard Nielsen, Gladsaxe

3) Århus Stiftstidende d. 7/8-1974, Sognepræst Broder Wandahl, Risskov

4) Århus Stiftstidende d. 6/8-1974.

5) Se bilag 1

6) Se bilag 2. Soli Deo Gloria var "Unge Kristne's" hus i Knabrostræde 26, 1210 København K. Soli Deo Gloria var en af Jesus-bevægelsens højborg (bl.a. kendt fra "Den Lange Dag" med kampen mod fri abort, pronografien og Jens-Jørgen Thorsen's Jesus-film), med bl.a. Johs. Facius (fra Kristent Fællesskab) som leder. Olaf Damkjær kommer fra den Apostolske Kirke, mens Alfred Lorentzen er fra Pinsemenigheden "Elim" i København. (Se bl.a. Møgen-sen, Kaj: 'Gurutto og Jesusrevolution', Nyt Nordisk Forlag Arnold Busch, København 1974, p. 63-64.

Reaktionerne på filmen spændte vidt, men hvad betød den for kirkens nutidige selvforståelse. Selv om "kirken" ikke kan opfattes som en entydig størrelse, er det muligt at skitsere en holdning. I hele debatten omtales fire konkrete nutidige eksempler på besættelse og exorcisme:

1) Lars Messerschmidt, den katolske generalvikar i Danmark, beretter om et tilfælde; han selv havde været impliceret i. Lars Messerschmidt beskriver forløbet således: "Personen var i en krampelignende tilstand, hele kroppen var ligesom oppustet og spændt, og det var umuligt at få vedkommende til at gøre bestemte ting: Jeg kan ikke, jeg kan ikke" Da det var umuligt at få en sjælesørgerisk samtale i gang, "så bad jeg og eksorcerede jeg" (dog ikke rituelt). Lars Messerschmidt giver også udtryk for, at han står overfor noget, der er nyt for ham. (1)

2) Læge Torben Roulund beretter, at han "som vel mange af dette blads (Kristelig Dagblad) læsere, mente, at Bibelens tale om onde ånder drejede sig om det, vi nu kalder sindslidelse og epilepsi, som man blot dengang ikke havde tilstrækkelig kendskab til". Tiden som lægemissionær i Burundi, ændrede hans virkelighedsopfattelse og i sommeren 1974 medvirkede han ved en exorcisme i Danmark. " - For nogle måneder siden her først på sommeren, var jeg i Jylland med en lille gruppe kristne - alle fra folkekirken - med til ved bøn og befaling i Jesu navn at befri en kristen kvinde for onde ånder. De havde i 18 måneder forhindret hende i at læse sin Bibel, synge salmer eller bede en bøn. Hver gang hun forsøgte, måtte hun opgive. Det gik simpelthent ikke. Både forbøn og behandling havde været forgæves. Før uddrivelsen havde min lægekollega brugt lang tid på at optage en grundig psykiatrisk journal for at sikre sig, at der ikke var tale om nogen sindssygdom eller neurose. Tilfældet ville af ukyndige umiddelbart blive rubriceret som en tvangsneurose, som erfaringsmæssigt er vanskelig at helbrede.

- Jeg bemærkede som noget meget realistisk i situationen, at den præst, som foretog uddrivelsen - han havde mange år tidligere været missionær i Asien - forinden bad os alle bekende vores synder for Gud og modtage hans tilgivelse, så vi var usårlige over for de onde magter. Selve uddrivelsen foregik i dette tilfælde ganske uddramatisk (det gør det ikke altid) og bagefter sang, bad og takkede vi sammen. Vi har flere gange siden hørt fra konen, som siger, at hun aldrig før har følt sig så fri og glad i sit kristenliv." (2)

3) Sognepræst Orla Højsgaard, Århus, beretter om en person, der af egen fri vilje havde forskrevet sig til det onde, men ønskede at blive fri. Det onde opfattes her mere som et princip, der findes iboende mennesket,

1) Kristelig Dagblad d. 6/8-1974

2) Kristelig Dagblad d. 14/10-1974 (Torben Roulund er baptist).

mens selve "exorceringen" beskrives som en henvisning gennem bøn og samtale til "den befrielse, evangeliet rummer i tilgivelsen i Guds ubegrænsede kærlighed." (1)

4) Det fjerde tilfælde skal her gennemgås mere udførligt, da det:

- 1) rummer mest konkret materiale,
- 2) dette materiale er en del af baggrunden for den videre debat og
- 3) det afføder folkekirkens mere principielle og "officielle" holdning til fenomenet besættelse og exorcisme, i og med at et samlet biskpekollegium udtaler sig.

Stud. Theol. Ole Skjerbæk Madsen skriver under overskriften: "Kirkens kamp mod Satan savner en side": "I en af de bedekredse, der er dannet i København, havde en af de tilstedeværende bedt om deltagernes forbøn, fordi hun igen var begyndt at lide af depressioner. Man bad for hende under håndspålgelse. Da indså en i gruppen, at hun blev plaget af en depressionsånd. Han befalede den helt enkelt i Jesu navn at forlade hende. Det gav et ryk i hendes hoved og hun var fri." O. Skjerbæk Madsen anfører da, at "det er jo tydeligt, at vort land står under dæmoners indflydelse" og eksemplificerer med ordene: "Nogle af de dæmoner, der plager mest, er sexual-, alkohol-, frådseri- og narkotikadæmoner" og disse dæmoner "bruger vore svagheder, og mange af vore sindstilstande som vrede, had, misundelse, tvivl, depressioner, vankelmød skyldes ofte dæmoner." Denne dæmoniske indflydelse rammer både kristne og ikke kristne. Efter en advarsel imod okkultismen samt filmen 'Exorcisten' henvises der til, at andre kirkesamfund tager exorcisme helt alvorligt og har en levende praksis på dette felt. Der henvises til den anglikanske kirke, der har udsendt en vejledning - "Exorcism - The findings of a commission convened by the Bishop of Exeter", Edited by Dom Robert Petitpierre, SPCK, 1972, som på "mange måder kan minde om vort hjemlige kirkeritual af 1685", samt til den koptiske kirke. Artiklen munder ud i fem konkrete spørgsmål til biskopperne (præsterne og menigheden):

- "1) Vil vore biskopper påtage sig deres ansvar i kirkeritualets ånd og give vejledning i hvordan man skal forholde sig med hensyn til exorcisme ?
 - 2) Vil biskopperne foranledige, at der i et evt. nyt dåbsritual genindføres en exorcisme i overensstemmelse med Luther ?
 - 3) Vil biskopper og præster belære menighederne om dæmonerne og om Kristi magt over den Onde og hans hær samt advare mod okkultisme m.v., som fører til dæmonisering af menneskers liv ?
 - 4) Vil vort gudstjenesteliv lukke sig op for Guds riges forkyndelse med tegn som uddrivelse af onde ånder, tungetale, helbredelse.- de tegn,
- 1) Kristelig Dagblad d. 5/8-1974 & BT d. 6/8-1974 (I 1981 omtales Højsgaards udtalelser mindst een gang jvf. Fredriksborg Amtssavis d. 23/8-1981)

som følger dem, som tror ? eller skal vi fortsat blot lege med mindre revisioner af gældende ritualer for højmesse og kirkelige handlinger ?

- 5) Vil vore troende, når de erkender faren fra dæmonerne, søge befrielse, og vil de gå foran i forbøn for vort land og i åben krig mod Satans rige ?" (1)

Da artiklen i Kristelig Dagblad fremstod som et åbent brev til biskopperne og sagen blev taget op i radioavisen samt andre dagblade, henvendte O. Skjerbæk Madsen sig til Biskop Westergaard-Madsen (København). Westergaard-Madsen lovede da, at såfremt O. Skjerbæk Madsen fremsendte et brev desangående, ville sagen blive sat på dagsordenen ved næste bispemøde. Et sådant brev var allerede skrevet og blev overdraget Westergaard-Madsen i ti eksemplarer. (2)

Ole Skjerbæk Madsen
Carit Etlarsvej 5
1814 København V
(ol) 22 67 67

Frederiksberg, august 1974.

Til biskopperne.

Vedlagt tillader jeg mig at sende Dem en OPFORDRING TIL AT UDSENDE EN VEJLEDNING I EXORCISME m.m., hvori jeg også har forsøgt at angive, hvad en sådan vejledning efter min mening burde indeholde.

Desuden har jeg også vedlagt en fotokopi af min artikel i Kristelig Dagblad, hvor jeg opfordrede biskopperne til en stillingtagen til spørgsmålet om exorcisme.

Jeg håber, at De ved næste bispemøde vil tage stilling til spørgsmålet.

Ærbødigst

(Signeret)

Ole Skjerbæk Madsen

PS Undskyld trykfejlene i det medflg. materiale.

Navn, adresse og tlf.nr. gentages.

OPFORDRING TIL BISKOPPERNE OM AT UDSENDE EN VEJLEDNING OM EXORCISME

Under indtryk af de seneste års nyreligiøsitet og den medfølgende nyhed:

- 1) Kristelig Dagblad d. 7/8-1974. Se s. 7 note 1
- 2) Jvf. udskrift af interview med Ole Skjerbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson.

denskab, satanisme og okkultisme har den anglikanske biskop af Exeter udsendt en vejledning i Exorcisme (Exorcism. The Report of a Commission Convened by the Bishop of Exeter. Edited by Dom Robert Petitpierre, O.S.B. London. S.P.C.K.. 1972/74). En lignende udvikling som i England er også sket i Danmark, og det må derfor forekomme rigtigt, at en tilsvarende vejledning udsendes herhjemme, ikke mindst da Det dansk-norske Kirke Ritual fra 1685 indeholder en vejledning, som ikke mig bekendt er ophævet ved nogen forordning. Da denne vejledning imidlertid længe har været ude af brug, bør den nok revideres, idet andre kirkesamfunds erfaringer vedr. exorcisme inddrages.

Exorcismen har en plads i kirkens liv i sammenhæng med dens helbredende tjeneste, som udover exorcismen omfatter ydre (fysisk) og indre helbredelse ved bøn og sjælesorg - skriftemål. Denne tjeneste har ikke et formål i sig selv, og der er heller ikke tale om særligt begavede menneskers fortjenstfulde gerninger, men om en forkyndelse af Guds rige med de tegn, Jesus har forjættet skulle følge dem, som tror. Midt i alle de mange frafaldstendenser må kirken utvetydigt forkynde ikke alene i ord og sang, men også i konkret tjeneste: at Jesus har sejret over Satan, synden og døden. Derfor må denne tjeneste tages op.

Exorcisme er altså hele kirkens tjeneste, ikke et speciale for særligt udvalgte og ophøjede mennesker eller grupper. Det er for at sikre denne dimension i tjenesten, at biskopperne bør udsende en vejledning i exorcisme. På denne måde kan der skabes en ordnet praksis, som beskytter menneskene mod religiøst kvaksalveri og spekulation i følelser, og som udelukker tilfældige indskyldelser fra enkeltpersoner eller grupper.

HVAD VEJLEDNINGEN BØR INDEHOLDE

2

I En redegørelse for den bibelske lære om demonerne og Satans virke, om Jesu sejr over Satan ved sin død og opstandelse, om kirkens deltagelse i kampen mod mørkets åndemagter, om den forestående endelige sejr over Satans rige, når Kristus kommer igen.

II Beskyttelses-exorcismer

1. Ritual for velsignelse af vand til brug for exorcisme m.m.

2. Beskyttelse af steder.

a Revision af kirkeindvielsesritualet. Her bør en exorcisme finde sted som forudsætning for biskoppens ord: "Jeg helliger og afsondrer dette rum... til at Guds navn skal bo deri."

b Velsignelse af boliger, huse og lokaler.

2 Beskyttelse af personer.

a DABSEXORCISME. Denne exorcisme betyder en beskyttelse af barnet eller den voksne, som skal døbes; den er en manifestation af, at dåbskandidaten rives ud af Satans rige for at sættes over i Kristi rige; den gør plads for Jesus i dåbskandidaten. (Smign Luthers Taufbüchlein og katholsk/orthodoks dåbsritus).

b Råd og vejledning for de troende i tilfælde af, at Satan og demonerne angriber og frister dem. Det bør indskræpes præsterne i forkyndelsen klart at betone Kristi sejr over mørkets åndemagter og vejlede menigheden, så at de troende kan stå Satan imod. Det bedste våben er at fastholde for sig selv og at foreholde Satan, at jeg er Guds barn, og at intet kan rykke mig ud af hans hånd, så mit gamle menneske er korsfæstet med Kristus, og at Han nu lever i mig. Som hjælp til at fastholde denne fundamentale tro kan det anbefales at bede Trosbekendelse og Fadervor, forskellige bønneråb gerne i form af skriftsteder eller salmevers. Bøn og lovprisning i Anden jager også Satan og demonerne på flugt.

c Håndspålgelse ved sjælesørgerisk samtale. Begge betyder en befrielse for svagheder, som d Skriftemål-synsforladelse. Satan kunne udnytte.

III Exorcisme af steder.

3

Hvis et sted (kirke, bolig, lokale, hus, kirkegård...) har været benyttet til okkulte handlinger eller Satankult (sorte messer) er det nødvendigt at foretage exorcisme. Dette kan også være rimeligt, hvor stedet hjemses af mystiske fænomener. Et vejledende ritual bør udformes (jfr den engelske vejledning).

IV Exorcisme af personer.

1 Komplicerede tilfælde.

a Den demoniserede har deltaget bevidst i okkultisme og satanisme, forskrevet sig til Satan.

b Den demoniserede har gået til lægebehandling eller har været indlagt på statshospital e.l. I dette tilfælde må exorcisten søge at få en samtale med lægen, psykiateren... (Jfr. den engelske vejledning).

c Fremgangsmåden ved exorcismen. Man henvender sig til biskoppen eller en af ham udpeget, erfaren exorcist (jfr. Kirke Ritual); dette er nødvendigt både for exorcistens og patientens/den demoniseredes skyld. Til vejledning anføres et ritual (jfr. den engelske vejledning). Exorcismen bør foregå, hvor exorcisten følger sig på hjemmebane, gerne

i kirken eller et sted, hvor ingen vil kunne forskrækkes ved de evt. voldsomme ledsagefænomener. Det skal understeges, at indre helbredelse som regel bør følge en exorcismen.

2 Andre tilfælde.

- a Den demoniserede er ikke alvorligt involveret i okkultisme eller har været genstand for psykiatrisk behandling, men er plaget af forskellige dæmoner: sexualdæmoner, frådseridæmoner, affektdæmoner....
- b Den troendes bøn, forsagelse af okkultisme og Satans gerninger, syndsbekendelse og den troendes myndige befaling over dæmonerne i Jesu navn er det bærende i exorcismen. Det er gavnligt, at en erfaren kristen med nådegaven til at skelne ånderne og til at helbrede deltager. Også her er bøn om indre helbredelse som regel nødvendig.
- c Den ukomplicerede exorcisme kan ske i bedekredsen, i gudstjenesten eller i en mindre kreds af kristne.

Før vi ser på biskoppernes svar, vil det være rimeligt, at se på hvad der ligger til grund for O. Skjerbæk Madsen's holdning og forståelse.

O. Skjerbæk Madsen's henviser selv til skriftlige kilder i sit indlæg i Kristelig Dagblad (Petitpierre). I forelægget til artiklen i Kristelig Dagblad, er der yderligere nævnt to titler (udeladt i Kristelig Dagblad) som: gode bøger (Harper, Michael: 'Spiritual Warfare', Hodder & Stoughton, London 1971 samt Basham, Don: 'Deliever us from evil', Washington Depot, Connecticut 1972 (1)).

Vi møder hos O. Skjerbæk Madsen en syntese af forskellige traditioner, som mildt sagt er fremmede for en dansk folkekirke. I forlængelse deraf må man nok også sige med O. Skjerbæk Madsen, at det dansk-norske kirkeritual fra 1685 længe har været ude af brug og at vi derved reelt ikke står i nogen levende tradition på dette område. (2)

- 1) Don Basham's bog blev i september 1975 udgivet på dansk med titlen 'Fri os fra det onde' på Kirkeklokkens Forlag. Blev bl.a. anmeldt positivt i Evangeliebladet (Den Apostolske Kirke), November 1975. Se endvidere 'Udfordringen', Nr. 5, maj 1983, p. 7, hvor forlagets redaktør, Christian Svendsen, kommenterer udgivelsen.
 - 2) Dette underbygges da også siden af biskoppernes svar (Kristelig Dagblad d. 7/9-1974) samt J.C. Jacobsens ord: "Ved henvendelse til Kirkeministeriet er den Opfattelse, at Reglerne (i.e. vejledningen vedrørende besættelse i det dansk-norske kirkeritual af 1685) må anses bortfaldet ved Desuetudo, ikke afkræftet." ('Djævelbesvargelse', op. cit. p. 153), hvilket gentages i Kristelig Dagblad d. 10/8-1974.
- Pastor C. Petersen anfører i Kristelig Dagblad d. 5/8-1974 under overskriften 'Exorcistritual klar til brug i folkekirken': "Kirkeritual fra 1685 omfatter et afsnit: "Om de besatte og denne som i en eller anden måde plages af Djævelen eller hans onde redskab". Det overraskende er, at disse bestemmelser aldrig er blevet ophævet, skønt de af praksis gik af brug inden der var gået et halvt århundrede. Det sidste tilfælde af betydning var besættelsessagen fra Thisted i 1695, der endte for højesteret efter at biskoppen havde grebet ind for at forhindre Bål og Brand. Biskoppen mente, at de indblandede piger var bedragede. Højesteret kom til samme resultat og idømte pigerne og den enfoldige præst fængsel. Herefter kom ingen sager af betydning. Deres tid var forbi." (min fremhævelse)

I O. Skjerbæk Madsen's indlæg formes holdningen og forståelsen af en anglikansk/katolsk tradition og en karismatisk tradition.

DEN ANGLIKANSKE TRADITION

Den anglikanske tradition, O. Skjerbæk Madsen tager til sig, bærer præg af, at "den engelske reform var moderat og konservativ overfor den kirkelige arv, mindre radikal i sit brud med fortiden end den lutherske og særligt den calvinske reformation. En afgjort konservatisme over for kirkelige former og institutioner parret med reformiver, er indgået som et varigt træk i denne kirkes fysiognomi" (1), samt det faktum at i kommissionen, der udarbejdede rapporten om exorcisme, deltog to romersk-katolske præster (2).

Rapporten er udsprunget p.gr.a. "an increasing recourse to black magic and occult practices" (3), samt at "the general attitude in the Church of England seemed to be to regard exorcism as an exercise in white magic or a survival of medieval superstition" (4). Hensigten med rapporten er at give en vejledning i spørgsmålet om exorcisme.

Først legitimeres det fra NT, at exorcisme er en del af kirkens tjeneste. Beretningerne i NT om besættelse og exorcisme er ikke et udtryk for accomodation. Det fastslås, at "one cannot get away from the fact the New Testament is teaching a personal origin for evil; it simply will not do to dismiss this language as a metaphor". Ud fra Mt. (og kun dette) plæderes der for en konsistens i skellet mellem sygdom og besættelse, samtidig med at det siges, at "disease can have a diabolical causation" (5). Der lægges afstand til de jødiske spekulationer om dæmonologi på nytestamentlig tid og konkluderes "one cannot dismiss the New Testament exorcism as so much hysteria" (6).

Herefter defineres exorcisme og der gives en vejledning i brugen deraf. "Christian exorcism is the binding of evil powers by the triumph of Christ Jesus, through the application of the power demonstrated by that triumph, in and by his Church.".... "It will be as well at the outset to note that in Christian usage the verb exorcize applies strictly to demons. It is possible to speak loosely about exorcizing persons or places, but what is meant is the exorcizing of the demonic forces of evil in those persons or place. Exorcism is an exercise of exousia: it commands and binds." (7)

Alle tre former for exorcisme (se s. 7 note 3) præsenteres og beskrives. Enhver form for exorcisme skal indeholde "an order to the demon (i) to depart, (ii) to harm no one and most importantly, (iii) to depart to its own place, there to remain for ever." (8) Exorcismen

- 1) Molland, Einar (dansk udg. ved P.G. Lindhardt: 'Kristne Kirker og trossamfund', Gad, 1976, p. 166
- 2) Petitpierre: 'Exorcismen', op.cit. p. 10
- 3) Ibid. p. 10
- 4) Ibid. p. 9
- 5) Ibid. p. 13
- 6) Ibid. p. 15
- 7) Ibid. p. 16
- 8) Ibid. p. 20

kan have form af enten bøn til Gud "or a command in the name of Christ to the powers of evil. (Exi !)" (1). Fadervor betragtes også som en form for exorcisme. Exorcismen kan udføres af enhver (dog jvf. note 2), men "it is best to have a priest present, and therefore it is logical that the priest shall be the chief exorcist where there is not a bishop so acting" (2).

Selve teknikken består "in the recital of the formula, accompanied by some appropriate action at the operative clause in the formula. The most usual action is the sprinkling of holy water (prepared with the appropriated prayers): the sign of the cross; or a deep exhalation (an ancient form of invoking the Holy Spirit) over the affected person." (3)

Her skal kort gennemgås "exorcism of persons" (4) (dog udelades dåbsexorcismen). Der foreskrives, at exorcisme ikke må udføres før en læge eller psykiater har udelukket enhver mulig mental- eller psykisk sygdom. Selve exorcismen anses ikke for at være en tjeneste for alle og enhver, heller ikke alle præster anses for at være kompetente (se note 2). Det er vigtigt for exorcisten "to train the patient in the practice of the Christian life". og dersom vedkommende er kristen, foreskrives det: "When the patient is a Christian and churchman, regular prayer, confession, and communion should be normal. Frequent laying on of hands and also, provided the patient is sufficiently instructed, one administration of holy unction, are probably advisable as part of healing, and may well prove to effect the cure rather than exorcism. It is important to remember that all forms of Christian healing, lead the patient back into full baptismal life, and that for a right use of this solid instruction is in practice required." Da ordet exorcisme kun benyttes i forbindelse med uddrivelse af dæmoner, antydes hermed muligheden for en decideret besættelse af personer, der er kristne. Vigtigheden af "after care" understreges. Rapporten slutter af med et appendix med riter, bønner og vejledning.

1) Ibid. p. 30

2) I rapporten møder vi skismaet mellem 'det uorganiserede' og 'det organiserede'. På den ene side kan principielt enhver kristen foretage exorcisme, men aktuelt er det kun specielt udpegede. P. 23 skrives der uden forbehold "duly licensed exorcist" og p. 25 under "Safeguards": "This is clear from Canon LXXII of 1604. An exorcism may be performed only by a trained exorcist who holds a current license to practice." Dette er i overensstemmelse med hvad Codex Juris Canonici foreskriver i 1151 § 2 (1917 udg.) og 1172 § 1 (1983 udg.). Endvidere foreskrives det, at normalt skal der være vidner tilstede - ved en kvinde bør vidnet/vidnerne være (en) kvinde/kvinder. "Knuden" ligger i forholdet mellem 'skrift og tradition'. På den ene side f.eks. Mk. 16,17 "Og disse tegn skal følge dem, der tror; i mit navn skal de uddrive onde ånder...." og så den kirkelige tradition "duly licensed exorcist".

3) Ibid. p. 20-21

4) Ibid. p. 23-25

Michael Harper er både anglikaner og karismatiker (1). Hans bog 'Spiritual Warfare' er ikke skrevet specifikt om exorcisme, men om den åndelige kamp som helhed (2). Spørgsmålet om besættelse og exorcisme behandles kun i relation til personer (den præventive exorcisme udelades), og herunder dåbsexorcismen kun ganske kort (3). Michael Harper afgrænser sig fra tre holdninger: "1) Denying the existence of evil spirits, 2) attribute all spiritual experience to God, 3) attributing most, sometimes even all, evil and sin to Satan and demonic activity. This is the error of dualism....". (4)

Onde ånder er personer, der sommetider "are called demons in the New Testament, the usual greek word being daimonion, the diminutive of daimon, but in six places they are called "evil spirits" (ponera), and in twenty-three "unclean spirits" (akatharta). They desire to possess living organism - human beings, but also animals." (5)

M. Harper beskriver tre måder, Satan arbejder på (6):

- a) a frontal assault (or from the flank),
 - b) a siege or blockade and
 - c) an invasion and occupation.
- ad. a) Kan karakteriseres som Satan, der frister, hvor det adækvate modsvar er: "Resist the devil, and he will flee from you".
- ad. b) En binding - "some habit or way of life or wrong relationship which has got hold on a person, even a firm resistance is insufficient to shake him free from it." Det adækvate modsvar er at løse.
- ad. c) "Here the person is completely under the control of an evil spirit in some area of their life." Det adækvate modsvar er at kaste ud.

M. Harper søger bevidst ikke at bruge ordet "possession". M. Harper finder ikke, at ordet har dækning i Bibelen, hvor der er tale om "either "having" an evil spirit, or being "demonised" "daimonizomai" Possession suggest a complete take-over of the person, which is not necessarily

1) "Michael Harper read law and theology at Emmanuel College, Cambridge. He was ordained in 1955 and served curacies at the London Churches of St. Barnabas, Clapham Common, and All-Souls, Langham Place, where he was chaplain to the Oxford Street Stores. In 1964 he became General Secretary of the Fountain Trust. The Trust's prime aim is "the renewal of the spiritual life of the Christian Church." (Harper; M.: 'Spiritual Warfare', op.cit. omslagssiderne).

Poul Langagergaard skriver: "I England fik bevægelsen (i.e. Den karismatiske Bevægelse) også ret hurtigt fodfæste, idet flere anglikanske præster blev engageret fra begyndelsen af 60'erne. En af de kendteste foregangsmænd og ledere i dag, pastor Michale Harper, var hjælpepræst ved All Souls kirken i London, men bad sin biskop om tilladelse til at forlade sit embede for at træde ind i arbejdet som leder af det karismatiske Fountain Trust-center. Biskoppen tøvede, men svarede siden på en sådan måde, at det af kenderne anses for at være en delvis aksept fra kirkens side til at MH således gør Kirkens tjeneste i denne fornyelse. (Langagergaard, Poul: "Den karismatiske Bevægelse", Særnummer af IKTYS 2, 1976, p. 25

2) Harper, M.: 'Spiritual Warfare', op.cit. p. 13 3) Ibid. p. 37-38, samt p. 110 hvor der påpejdes for en regulær dåbsexorcisme. 4) Ibid. p. 17

5) Ibid. p. 33 6) Ibid. pp 108 ff

the case with one who has an evil spirit." Denne tolkning medfører for M. Harper, at ingen sand kristen kan blive besat i betydningen "the complete 'take-over' of the personality so that it comes entirely under the control of Satan", men "in the sense of 'having' an evil spirit, then no Christian is immune". (1)

Selve exorcismetjenesten er potentielt en mulighed for alle kristne (jvf. Mk. 16,17) og M. Harper ser det som et tab for "Kristi legeme", hvis det forbeholdes specialister (2).

Don Basham, forfatteren til "Fri os fra det onde", er ordineret præst i "Disciples of Christ" (3), men har modtaget en grundlæggende påvirkning fra pinsepræsten Derek Prince (4). Begge er med i den karismatiske fornyelse (5).

Den karismatiske fornyelse er karakteriseret ved en genoplivning af nådegaverne specielt de for øjet og øret overnaturlige nådegaver. Selvfølgelig inden for den karismatiske fornyelse er netop fornyelse og ikke bevægelse, da den arbejder inden for rammerne af de etablerede kirkesamfund. Don Basham står i den amerikanske helliggørelsestradition med rødder i John Wesley "Christian Perfection" over de amerikanske "Holiness movements" i det 19. årh. (med paralleller i bl.a. "The German Higher Life Movement" og "Keswich" bevægelsen i England) frem til pinsebevægelsen i dag.

- 1) Ibid. p. 110
- 2) Som med ordet "possession" vil M. Harper helst undgå brugen af ordet exorcisme, og hellere tale om at modstå, at binde og løse og at kaste ud (p. 116).
- 3) Basham, Don: "Fri os fra det onde", op.cit. p. 8. "Disciples of Christ" opstod i første halvdel af det 19. årh. i Amerika. Stiftet af to irske presbyterianere, Thomas Cambell (1763 1854) og sønnen Alexander Cambell (1788-1866). I første omgang var de tilknyttet et baptistsamfund, men løsrev sig i 1833. Bygger på baptiske principper og kongregationalistisk kirkeordning (Molland, E.: "Kristne Kirker og trossamfund", op.cit. p. 312).
- 4) Derek Prince stammer oprindeligt fra England, men er siden emigreret til USA. Siden 1946 har han været præst og bl.a. virket som missionær i Øst-Afrika. D. Prince har været tilsluttet 'Full Gospel Business Men's Fellowship' (stiftet af Demos Shakarian i Los Angeles 1951 - oprindeligt en konsekvent lagmandsbevægelse indenfor pinseverdenen. Bevægelsen har spillet en fremtrædende rolle i optakten til den karismatiske bevægelse) og pinsevennerne. D. Prince har bl.a. virket i Norge, Sverige og Danmark (D. Prince's første hustru var dansker). D. Prince har skrevet en række bibelteologiske bøger, her i landet udgivet på Forlaget Royal (Pinsebevægelsens Forlag) - dog ikke hans bog om demonologi. I Norden og særligt i Norge har D. Prince's lære om demonologi haft stor betydning. Der har i hele Norden cirkuleret udskrifter af hans mundtlige foredrag om demonologi. Disse er senere udgivet på forlaget 'Gi' det videre', Uvdal, Norge. Her er benyttet "6 studier i åndet DEMONOLOGI", en udskrift i svensk oversættelse direkte fra indspillede bånd. Oplysninger om D. Prince stammer bl.a. fra Studie 1, p. 3.
- Forbindelsen mellem D. Prince og D. Basham ses bl.a. ud af det faktum, at Basham selv nævner p. 86, at han opsøgte D. Prince for at tage ved lære af ham, samt p. 182 fortæller om et mere regelmæssigt samarbejde (se endvidere p. 157). D. Prince omtaler selv D. Basham tre gange: Studie 2, p. 6; Studie 3, p. 7 og Studie 4, p. 11.
- D. Prince's lære om demonologi er baggrunden for de mange "sager" i Norge.
- 5) Basham, D.: "Fri os fra det onde", op.cit. p. 7

Don Basham's bog 'Fri os fra det onde', er beretningen om hans eget møde med fænomenet besættelse og exorcisme, og om hvordan han langsomt begynder at forstå mere og mere af denne virkelighed for til sidst at have udformet en læremæssig helhed og tolkning - et systematiseret overblik.

D. Basham tilslutter sig D. Prince's forståelse af ordet "besat". Begge anser (som M. Harper) ordet for at være for vidtgående i forhold til det betydningsindhold, det græske ord har. D. Basham taler derfor hellere om "at have en ond ånd" eller "at være plaget" (1).

Dæmoner opererer hovedsageligt partielt - d.v.s., at de enkelte dæmoner har specielle egenskaber eller karakteristika, som så igen manifesterer sig i den person, de demoniserer eller besætter. D. Basham nævner f.eks. glemsomhedens ånd, forvirringens ånd, astmaens ånd, tobaksrygningens ånd, magiens ånd, epilepsiens ånd, hadets ånd, ægteskabsbruddets ånd, frygtens ånd, nervøsitetens ånd, en selvmords ånd, etc. (ånd er lig med dæmon).

I spørgsmålet om hvem der er besatte, opregner D. Basham først nogle problemer for derefter at give en 'test-regel' for, om det er forårsaget af en ond ånd.

TEST FOR EN OND ÅND

- 1) Betragt først din "afhængighed" som simpel kødelig synd og se, hvad sker. Bekend den, bed om tilgivelse og tro, at du har fået tilgivelse. Anvend nu vilje, disciplin og bøn mod vanemønstre, som har trængt sig ind på dette område. Når de dukker op igen, så anse dem for "korsfæstet" med Kristus og regn med, at han har magt, selv om vi ikke har.
- 2) Hvis alt dette ikke fører til sejr, har du måske at gøre med en dæmon - og du skulle søge udfrielse." (2) (min fremhævnings)

Som indfaldsvinkel for dæmoner angiver D. Basham tre punkter (3):

- 1) Ånder får adgang til os gennem lækage i vore naturlige forsvarsværker forårsaget af traumer. (Eksempel: D. Basham bliver vred på sin datter, da hun havde været forsvundet. D. Basham's hustru giver udtryk for, at de troede, de ikke ville se hende igen. Dette forårsager, at datteren bliver forskrækket og bliver besat af en frygtens ånd (4). Det samme sker med en pige, der efterlades alene foran fjernsynet sendende en børneudsendelse. Efter børneudsendelsen kommer der en terrorfilm og pigen..... (5).

- 1) Ibid. p. 86 2) Ibid. p. 101 3) Ibid. p. 109 4) Ibid. p. 105-108
- 5) Ibid. p. 157 (case fortalt af D. Prince til D. Basham).

- 2) Ånden benytter sig af vore kødelige behov, såfremt de plejes i overdrevent mål. (Eksempel: Man kan give for meget efter overfor en naturlig svaghed for mad og drikke. "Hvis vi altid siger ja, åbner vi os for den mulighed, at noget mere end appetit slår rod i os." (1))
- 3) At fraternisere med okkultisme. (Eksempel: D. Basham beskriver, hvordan han selv på et tidligere tidspunkt havde overværet spiritistiske seancer og nu mange år efter, da han bliver klar over demonien i spiritismen, må exorcere sig selv: "I Jesu navn befaler jeg dig, du spiritiske dæmon at komme ud !"
- "Øjeblikkelig trak mit bryst sig sammen, og jeg eksploderede i et voldsomt krampeanfald med hoste, som varede i 7-8 sekunder. Det efterlod mig rød i ansigtet, rystende og bestyrtet. Skønt jeg på det tidspunkt havde overværet eller assisteret ved adskillige hundrede uddrivelsler, havde jeg ikke før oplevet noget sådant hænde mig. Hvad var der sket ? Jo, i de følgende dage mærkede jeg en afgjort ændring i min holdning til ethvert psykisk emne, tidligere havde jeg haft en tendens til at betragte sådanne ting som horoskoper og "stjernelægning" med venlig tolerance. Nu var min indre reaktion akut lede og afsky. Og mens jeg fortsatte med at bede og takke Gud, blev jeg overbevist om, at noget, som havde boet inden i mig i lang, lang tid, havde forladt mig." (2))

Som fysiske symptomer på besættelse opregner D. Basham følgende: Skrigen, rysten, krampetrækninger, gråd, hysterisk latter, vridninger, besvimelser, suk, stønne, kvælningsanfald, opkastningsfølelser og faktiske opkastninger (3).

D. Basham opstiller følgende betingelser for en udfrielse:

- 1) Den søgende skal ønske udfrielse.
- 2) Den søgende må være villig til at bekende dæmonbesættelse.
- 3) Dæmonuddrivelsen skal ske i Jesu navn.
- 4) Det er en hjælp at få dæmonen til at sige sit navn.
- 5) Den besatte må fornægte dæmonen.
- 6) Den, der søger udfrielse, må tilgive (4).

Sker udfrielsen skal denne tilstand beskyttes ved, som D. Basham angiver under overskriften: "TOTAL OVERGIVELSE TIL JESUS KRISTUS" (5).

- 1) Lev ud fra Bibelen.

- 1) Ibid. p. 109
- 2) Ibid. p. 116
- 3) Ibid. pp 126 ff
- 4) "TOTAL OVERGIVELSE TIL JESUS KRISTUS" vil sige, en bevidst viljesbeslutning om at overgive ethvert område af livet til Jesu Kristi herredømme. Ibid. p. 140

- 2) Lær at prise Gud igen og igen.
- 3) Beskyt og forsvar din tankeverden.
- 4) Styrk det rette forhold til dine medmennesker.
- 5) Opøvn disciplin (1).

HVEM KAN BLIVE BESAT ?

I flg. D. Basham er ingen udenfor farezonen og da slet ikke kristne. Hovedparten af de case-stories de findes omtalt og refereret i 'Fri os fra det onde', omhandler kristne. D. Basham refererer en samtale med D. Prince, der siger, at erfaringen (ikke Skriften) viser, at en kristen kan være besat og 95 % af Prince's "klientel" er kristne (2).

D. Basham anfører dog, at "er du i Kristus, behøver du ikke at frygte dæmoner". (3) Spørgsmålet ind i denne sammenhæng bliver: Hvad mener D. Basham med udtrykket "at være i Kristus" ? D. Basham anfører sideløbende to pointer:

- 1) "Udfrielsen har intet at gøre med de stadige kampe, vi må kæmpe mod det gamle jeg's stædighed, mens vi "arbejder på vores frelse med frygt og bæven". D.v.s., her gøres der opmærksom på det gamle menneskes virkelighed i det nye menneske (4).
- 2) Applicerer denne kamp på det gamle menneske og konkretiseres, er D. Basham's holdning: "Hvor ofte har vi ikke ladet os bedrage og troet, at visse problemer kunne vi ikke klare. Alligevel har vi dagligt set, at mennesker kan blive sat fri. Fri for tvang, følelser, vane og svagheder, som har plaget dem i årevis." (5) Tidligere anførte "test for en ond ånd" angav, at først skulle "afhængigheden" betragtes som en simpel kødelig synd og man skulle se, hvad der skete; dernæst hvis ikke det førte til sejr, har "du måske at gøre med en dæmon og skulle søge udfrielse." (6)

- 1) Ibid. p. 140

2) Ibid. p. 87. D. Basham's referat falder i god tråd med, hvad D. Prince selv direkte siger: "Att. uppskatta hur många som behöver befrielse, är en farlig sak, men jag skulle tro att inom den bekännande kristna kyrkan, åtminstone lika många människor behöver befrielse från onda andar, som det finna människor som behöver helande från sjukdomar, och det är ungefär 80 %. Om man tar en genomsnittsförsamling och undersöker hur många medlemmar som er fullständig hela och friska från hjässan till tåspetsarna och finner 20 %, så är det en ovanlig frisk församling. Min personliga mening är att åtminstone lika många människor i samma församling behöver befrielse från onda andar, som de behöver helande från fysiska sjukdomar, om inte fler. Detta är min personliga uppskattning, baserad på erfarenhet." (D. Prince, Studie 2, p. 12 - min fremhavning).

- 3) Basham, Don: 'Fri os fra det onde', op.cit. p. 124
- 4) Ibid. p. 147
- 5) Ibid. p. 125
- 6) Ibid. p. 101

KONKLUSION

O. Skjerbæk Madsen's syntese karakteriseres bedst, som D. Basham's forståelse af dæmoner og deres virke, jvf. den konsekvente anvendelse af udtrykket "dæmoniseret" og konkretiseringen af dæmonerne på linie med D. Basham, iklædt en katolsk/anglikansk rituel skikkelse med alle tre former for exorcisme inddraget (1).

- 1) Jeg finder ikke nogen afgørende indflydelse i O. Skjerbæk Madsen's syntese fra den koptiske kirke, ud over at han der har mødt den dæmoniske virkelighed og vigtigst en kirkelig praksis i forhold til besatte.

Gerard Viaud skriver vedr. den koptiske kirkes praksis: "La liturgie copte utilise aussi des exorcismes et différentes prières contre toutes sortes de maux, pour préserver des esprits et des démons." Det koptiske ritual har ingen specielle bønner ved exorcisme, men ved exorcisme og som beskyttelse anvendes de gammeltestamentlige salmer. G. Viaud skriver vedr. exorcismehandlingen: "La personne à exorciser devra être revêtue de blanc et l'exorciste récitera le Psaume choisi à l'oreille droite du patient et répète le Psaume jusqu'à ce que le démon manifeste son désir de quitter le corps possédé, ou jusqu'à obtention d'un résultat visible. Ces exorcismes se font surtout dans les centres de pèlerinages et ceux de Saint GEORGES voient accourir vers eux une multitude de malades qui s'entassent alors dans l'église pendant toute la durée du pèlerinage en attendant leur délivrance ou leur guérison." "MAGIE ET COUTUMES POPULAIRES CHEZ LES COPTES D'EGYPTE", Editions Presence, 1978, p. 71.

O. Skjerbæk Madsen beretter selv, at "første gang jeg mødte spørgsmålet om exorcisme eller ikke exorcisme i virkeligheden, var under et studieophold i Egypten i 1971, hvor jeg oplevede det som en naturlig del af kirkens praksis, og hvor mange mennesker kunne berette om hvordan, de var blevet befriet, og kirken kunne fortælle om, at det var noget, der hyppigt skete, at mennesker - både kristne og muslimer - kom til kirken for at få hjælp mod dæmoner. Der mødte jeg det første gang." (Jvf. udskrift af interview med Ole Skjerbæk Madsen ved Flemming Falkenberg, p. 6).

KIRKENS REAKTION

Reaktionen fra kirken udeblev da heller ikke. Den officielle udtalelse bringes i Kristelig Dagblad d. 7/9-1974: "De danske biskoper, samlet i Viborg hos Biskop Johs. W. Jacobsen, finder spørgsmålet om exorcisme vigtigt i dagens Danmark. Biskopperne drøftede spørgsmålet indgående - uden at blive færdige med emnet. Biskopperne mener ikke, at det gamle Exorcist ritual bør tages i anvendelse igen, eller et nyt udarbejdes. Eksorcisme er især et sjælesørgerisk anliggende og derfor ikke ligetil at formalisere. Iøvrigt er biskopperne glade for, at den danske højmesse f.eks. ved forsagelsen rummer Kristi kamp mod denne verdens dæmoner. Biskopperne tilslutter sig således biskop Thyge V. Krag's redegørelse om eksorcisme i Kristelig Dagblad, 10. august." (1)

Til trods for svarets korthed rummer det mange vigtige elementer også for den videre debat. Biskopperne havde indtil da i hvert fald på papiret en specifik tilsynsmyndighed i spørgsmålet om besættelse og exorcisme. Denne specifikke tilsynsmyndighed fraskriver biskopperne sig reelt med ordene: "Det gamle Eksorcist-ritual" bør ikke tages i anvendelse igen eller et nyt udarbejdes (2).

Biskopperne afviser, at gå ind på O. Skjerbæk Madsen's tanker om en formaliseret exorcismepraksis, men henviser til og tilslutter sig Thyge V. Krag's svar til O. Skjerbæk Madsen.

Thyge V. Krag finder, at den kamp mod Satans rige som O. Skjerbæk Madsen efterlyser, er en virkelighed i folkekirken. Thyge V. Krag henviser til gudstjenesten med salmerne ("Hver en søndag døden 1) Bispekollegiet udgjordes af: W. Westergaard Madsen (60) (Københavns Stift), J.B. Leer-Andersen (60) (Helsingør Stift), Hans Kvist (69) (Roskilde Stift), T. Græsholt (69) (Lolland-Falster Stift), K.C. Holm (58) (Fyens Stift), Erik Jensen (50) (Ålborg Stift), Johs. W. Jacobsen (68) (Viborg Stift), Henning H. Høirup (63) (Århus Stift), H. Dons Christensen (56) (Ribe Stift) og Thyge V. Kragh (64) (Haderslev Stift).

- 2) Selv om der ikke specifikt siges "Danmarks og Norges Kirkeritual af 1685", er der ingen tvivl om, at det er det, der sigtes til.

Ritualet foreskriver under afsnittet: "Om de Besatte og dennem, som i en eller anden Maade plagis af Dievlen eller hans onde Redskab": "Derfor naar Præsten kommer til nogen, som er saaledis anfægtet, skal hand først og før Alting vel give Agt paa hvorledis den Sygis Tilstand monne være, og derhos nøje udforske paa hvad Maade denne Anfægtning er overfalden hannem. Hvilket hand straks skal give Superintendenten tilkiende, efter alle Omstændigheder, og midlertid opvarde den Syge, saavelsom dagligen antagne hvis der forrefalder, for disbedre Underretning om Sygdommens Beskaaffenhed.

Siden skal Superintendenten beskikke nogle visse Præster der omkring, som tillige med Sogne-Præsten der paa Stæden, skulle skiftet til at opvarde den Anfægtede med Bøn og Læsning". (Ny Udgave af Danmarks og Norges Kirkeritual ved Andreas Krogh, Sognepræst til Maibølle Menighed, Kjøbenhavn, 1855, pp 117-118).

Hermed er ikke sagt, at biskopperne fraskriver sig deres pligt til "at føre tilsyn med præsternes embedsvirksomhed" (jvf. Ginnerup, Jørgen: "Leksikon for Menighedsråd", 1983, p. 67), men de afgiver deres ret til direkte underretning, hvor præsten mener at stå overfor et besættelsestilfælde. Til selve "det gamle Eksorcist-ritual" må nok bemærkes, at selvom det er at finde i en ritual-bog, er det ikke et ritual, ej heller beskrives exorcisme som en kommando eller befaling, men snarere en vejledning i den specielle sjælesorg overfor besatte, hvor hovedvægten lægges på forbøn og skriftlæsning.

gyser, mørket skælver under jord, for med glans da Kristus lyser, kæmperøst har livets ord, sejrssalig de bekrige dødens drot og mørkets rige."), fadervor, trosbekendelsen, i dåb og nadver ("Vi har det hele i sognekirken, i gudstjenesten, i dåb og nadver. Alt hvad der er brug for i sagen om demoner og deres uddrivelse"). Thyge V. Kragh anfører, at ved at tale om særlige og sensationelle former for demoni fjernes opmærksomheden "fra de daglige djævlerier, der er så udbredt og meget farligere". "Det demoniske er at gøre noget dennesidigt, menneskeligt, noget relativt til det absolutte". Bemærkes skal det dog, at Thyge V. Kragh skriver: "- Sjælesørgere med flere års erfaring har truffet mangfoldige arter af demoni. Hvis de antager sygelige former, må lægebehandling naturligvis søges. Og skulle en sjælesørger fornemme, at ordene: 'Far ud du urene ånd ...' ville være på sin plads, så prøver han vel det."

Biskoppernes svar kan tolkes på mindst to måder:

- 1) Det har ikke været muligt for et samlet bispekollegium at give en fyldig vejledning om besættelse og exorcisme i samsvar med O. Skjerbæk Madsen's ønske. Ud over bispekollegiets korte svar henvises der til, hvad en enkelt af biskopperne allerede har skrevet som enkeltperson. Der ligger i denne henvisning og "tilslutning" ikke nogen egentlig akcept af teologien bag Thyge V. Kraghs svar (1).
- 2) Årsagen til at biskopperne reelt ikke giver nogen vejledning i samsvar med O. Skjerbæk Madsen's opfordring - ligger i forståelsen af det demoniske. Når Thyge V. Kragh anfører, at "det demoniske er at gøre noget dennesidigt, menneskeligt, noget relativt til det absolutte", afviser han og det samlede bispekollegium med deres tilslutning at tale om demoner som transcendent, metafysiske åndsmagter, der kan bemægtige sig et menneske, d.v.s. besætte. Når Thyge V. Kragh evt. kan benytte ordene: "Far ud du urene ånd..." skal det nok snarere ses i sammenhængen "sjælesørgerisk samtale-terapi" i Schärffenbergs forstand (2).

1974

Spørgsmålet om besættelse og exorcisme hørte hovedsagligt til i kirkens "mølpøse", da filmen 'Exorcisten' blev lanceret i Danmark. Dog havde den karismatiske fornyelse skabt et miljø, hvor spørgsmålet havde hjemstedsret i spørgsmålet om praktik.

- 1) O. Skjerbæk Madsen opfatter selv biskoppernes henvisning til Thyge V. Kraghs svar på denne måde. Det er en henvisning til, at en af biskopperne allerede har udtalt sig, samt en tilslutning til de generelle linier i udtalelsen, men ikke en ord til anden akcept. Thyge V. Kraghs artikel blev skrevet på opfordring fra Kristelig Dagblad. (Jvf. udskrift af interview med O. Skjerbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson).
- 2) Vedrørende Scharffenberg se s. 48 ff
Vurderer man alene ud fra bispekollegiets udtalelse og Thyge V. Kraghs artikel, mener jeg, at den anden tolkningsmulighed er den mest oplagte og korrekte, men i en bredere kontekst - folkekirkens opbygning, bispekollegiets myndighed og funktion, samt andre udtalelser - er den første forsigtige tolkning mest sandsynlig. En mere differentieret holdning kommer f.eks. til udtryk i Berlingske Aften d. 12/11-1976.

De holdninger, der kom til udtryk i debatten, viste, at midt i fremmedgjortheden overfor fænomenet besættelse og exorcisme, arbejdede enkelte konkret og praktisk med det. Da sagen blev konkretiseret overfor biskopperne, henvistes der kun til, hvad der allerede var i funktion, nemlig gudstjenesten og sakramenterne, samtidig med at man afskar sig fra kirkeritualet fra 1685.

Hjælp til en videre bearbejdning eller blot en forståelse for, hvad der rørte sig, kan man næppe i dag sige, biskopperne gav. Dette bliver en del af grundlaget for den videre udvikling og 1981 debatten.

Efter en stort set teoretisk debat, om en praksis der kun i et meget lille omfang benyttedes i Danmark, kom den videre bearbejdning og udvikling til at foregå "under overfladen".

Som så mange andre sager blev fænomenet besættelse og exorcisme husket af dagspressen med ensidighedens slagside. Dette betyder i sig selv, at den stemning der omgiver emnet besættelse og exorcisme, er negativt ladet.

Efter den hjemlige debat i 1974, kom impulserne nu fra England (1975) (1), Tyskland (1976-1978) (2) og hvad der især fik betydning for en fornyet dansk debat Norge (1978-1981).

NORGE

I 1978 blev et vendepunkt i debatten om besættelse og exorcisme. Fra at være et fænomen på missionsmarken, der blev omtalt i missionsbladene og litteraturen om 'Ydre Mission', var det nu aktuelt i egne menigheder, blandt mennesker man kendte (3).

Litteraturudbuddet i 1978 og videre frem bærer da også præg af interessen omkring dette emne i hele den kirkelige geografi (4).

- 1) Se bl.a. Aktuelt d. 17/4-1974, Kristelig Dagblad d. 17/5-1975 samt 11/7-1975, hvor retsagen i Leeds omtales. Retsagen udsprang af, at en mand efter en exorcisme gik hjem og dræbte sin kone. I retten blev han frikendt p.g.r.a. sindssyge og blev tvangsindlagt. Selve hændelsen medførte en heftig debat i England.
- 2) D. 1/6-1976 døde den 23-årige Anneleise Michel i Klingenberg i Bayern, efter at hun gennem et halvt år var blevet exorceret af to katolske præster. Anneleise Michel nægtede i en periode umiddelbart før sin død at indtage næring. Spørgsmålet der rejste sig var, hvorvidt døden var forårsaget af Djævelen eller p.g.r.a. at pigens forældre og de to præster havde undladt at sørge for lægehjælp. Pigens forældre og de to præster var ikke i tvivl, men retten i Aschaggenburg dømte: "Freiheitsstraffen von je sechs Monaten für alle vier, auf drei Jahre zur Bewährung ausgesetzt. Die Kosten des Verfahrens mussten die Angeklagten ebenfalls tragen." (Jvf. Goodman, Felicitas D.: "Anneleise Michel und ihre Dämonen", Christiana-Verlag, Stein am Rhein, 1980, p. 242). Sagen blev bl.a. omtalt med seks sider i Familie-Journalen (dato ukendt), Berlingske Tidende d. 31/3-1978 samt Politiken d. 10/4-1978.
- 3) Dette svarer til de danske forhold, hvor spørgsmålet om besættelse og exorcisme så godt som udelukkende kendtes i Ydre Mission regi. I 1974 udkom Hans Erik Nissens bog "... og ånden skreg. Satandyrkelse, dæmonbekæmpelse og Guds sejr i Sydethiopien", Dansk Luthersk Forlag. Bogen blev oversat og udgivet i Norge i 1975. Den norske debat i 1956 er da også udelukkende forårsaget af en beretning fra missionsmarken. Missionspræsten Kaare Horgar skrev i "Vår Kirke" d. 8/9-1956 om et tilfælde af besættelse på Madagaskar.
- 4) Cruz, Nicky: 'Satan er løs', Logos, feb. 1978.
Engelsviken, Tormod: 'Besættelse og åndsudrivelse i Bibelen, historien og vår egen tid', Lunde Forlag i samarbeid med Credo Forlag, 1978.
Prince, Derek: 'Demonologi', Gi det videre, 1978.
van Dam, W.G.: 'Befrielse fra besættelse', Ansgar, 1978.
Vatnedalen, Torjus: 'Sterkere enn Satan', Lunde feb. 1978 (om Ethiopien).
Lønning, Inge (red.): 'Om Verden full av djevler var' 'Demontro og onde ånder i fortid og nåtid', Land og Krike, Gyldendal Norsk Forlag, 1979.
Apollon, Daniel & Lundgren, Eva & Torp, Ole & Walaas, Elisabeth: 'Djevleutdriverne - Eksorcisme i Norge', Pax Forlag, 1981.
Roness, Atle: 'Demonbesettelse. Psykiatriske og teologiske synspunkter', Luther Forlag, 1981.

Den såkaldte 'Os-sag' gav stødet til en om sig gribende debat. En 24-årig kvinde gennemgik en exorcisme under ledelse af landsundomssekretæren i Det norske lutherske Indremisjonsselskab, Cand. Theol. Odvar Søvik. Dette skete d. 28/11-1977, hvor foruden O. Søvik ni andre præster deltog. "Den kvindelige student som gikk i sjelesorg hos en av de lo, var av denne blitt henvist til psykiater. Kvinnen var kommet i kontakt med noen demonologiskrifter av den dansk/amerikanske teologen Derek Prince, og var kommet på tanker om, at hun kunne være besatt, ut fra lesning av disse. Prestene mente også, at hun var plaget av onde ånder, og prøvde at drive dem ut av henne. Kvinnen og hennes psykiater gikk selv til pressen og klaget over den behandling hun var blitt utsatt for av sjælesørgerne." (1)

Generelt kan det siges, at dæmonuddrivelserne fandt sted i karismatiske miljøer, der var præget af eller havde som basis, D. Prince's lære om dæmonologi (2). Mens de litterære udgivelser i 1978 kan karakteriseres som undervisning om fænomenet besættelse og en praktisk vejledning i exorcisme, kom 'Os-sagen' til at præge de senere udgivelser i retning af opgør med 'exorcisterne'. Vi skal i den norske debat standse ved tre indlæg:

- 1) Den norske kirkes officielle holdning,
- 2) undersøgelsesrapporten 'Djevleutdriverne - Eksorcisme i Norge', der også er prælude til den danske debat i 1981, og
- 3) teologen og psykiateren Atle Roness der folte sig tvunget til at arbejde med dette emne p.g.r.a. sin faglige baggrund som både teolog og psykiater.

UDTALELSER FRA DE NORSKE BISPENØDER I 1978 OG 1981

Karakteristisk for bispemødets udtalelse i 1978 er den forsigtighed, hvormed de fører sig frem. De er klar over, at den okkulte bølge strømmer ind over landet og at kirken er dårligt rustet til at møde denne situation. Samtidig med, at de ikke afviser, at onde åndsmagter kan beherske et menneske, advarer de imod at stille diagnosen 'besat'.

Biskopperne anfører, at medicinsk og psykologisk viden og terapi i denne situation er evangeliets ven og ikke dets fjende eller konkurrent, selv om den medicinske, psykologiske og sociale tænkning, der ikke er åben over for den kristne sjælesorg og bønner, heller ikke er i pagt med evangeliets virkelighedsopfattelse og menneskesyn.

Bispemødet i 1978 lader stå åbent, hvad der skal ske, hvis en besættelse forekommer: "Hjelp skal gis gjennom Guds ord, samtale og bønn. Dersom problemene viser seg å være større enn sjelesørgeren på denne måten kan rå

- 1) Roness, Atle: 'Demonbesettelse. Psykiatriske og teologiske synspunkter', op.cit. p. 24. For en dansk omtale af 'Os-sagen' se bl.a. Billedbladet d. 2.-3. februar 1978, Berlingske Tidende d. 29/1-1978 og Kristelig Dagblad d. 9/2-1978. ('Os' er den by i Norge, hvor exorcismen fandt sted, derfor 'Os-sagen').
- 2) Da D. Prince er omtalt sammen med D. Basham s.18ff, vil jeg her koncentrere mig om de reaktioner og tolkninger, der kom.

med, må det - etter gammel regel i kirken - søges hjelp og veiledning hos kirkens tilsynsmenn."

Bispemødet avviser altså ikke, at en besettelse kan finne sted, men tilslutter sig kirkeritualet fra 1685's ord, at sådanne tilfælde "ere nu om stunder sjeldne i Christenheden".

Uklart er det dog, hvad bispemødet mener, når det udtaler: "Meget av det som man på Jesu tid kalte besettelser, er utvivlsomt ut fra vår medisinske og psykologiske tekning og kunnskap, sykdommer som man har større eller mindre kjennskap til. De kan være av somatisk, psykosomatisk eller psykisk art." Ordene "på Jesu tid" kan gå udelukkende på de jødiske spekulationer og dæmonologiske teorier på nytestamentlig tid, men kan også indbefatte de nytestamentlige beretninger.

Besettelsen ses som karakterisert ved, at Satan, som står bag alle nedbrydende kræfter i tilværelsen, manifesterer sig på en iøyenfaldende måde. Den besattes identitet forrykkes. "Det ser ut til at evangeliene skjelnar mellom sykdom og besettelse. I noen tilfelle nævnes besettelse sammen med døvhed, blindhet eller sykdomsformer som kan sammenlignes med epilepsi.

Der var imidlertid ikke noen sammenheng mellom besettelse og synd, og de besatte var oppfattet som hjelpeløse og ulykkelige mennesker, som var blitt ofre for onde maktens utnyttelse. Derfor bli demonutdrivelse sett på som helbredelse."

Besettelse og dæmonutdrivelse må ses i sammenheng med Guds riges frembrud i og med Jesu komme. Ud over denne sammenheng er NT sparsom i omtalen af dæmonutdrivelser.

Bispemødet nevner spesielt, at 1. Kor. 12,10, som taler om "at prøve åndene", ikke taler om dæmonutdrivelse. "Det er her tale om bedømmelse av de spesielle nådegaver i menigheten, særlig når det gjelder å prøve læren."

De norske biskopper tog igen spørsmålet om besettelse og exorcisme på dagsordenen i 1981, bl.a. på foranledning af forfatterne til bogen 'Djevleutdriverne - Eksorcisme i Norge'. Resultatet blev, at biskopperne indskærper advarslen fra 1978 mod at stille diagnosen 'besat' og at udføre specielle handlinger eller gennemføre en praksis i sjælesorgen, som har karakter af dæmonutdrivelse. Biskopperne understreger, at "det i vanskelige sjælesørgjeriske tilfelle må være rett å søke kontakt med sakkyndige på det medisinske og psykiatriske område, og under enhver omstendighed rådføre seg med kirkelige foresatte."

Biskopperne position kan gøres op i tre punkter:

- 1) Ingen må stille diagnosen 'besat'.
- 2) Biskopperne vil følge sagen nøje og ud fra deres tilsynsansvar tage stilling til eventuelle nye sager.
- 3) Biskopperne vil bl.a. i samarbejde med Norges Kristelige Legeforening "

"nedsette en arbeidsgruppe som kan foreta en vurdering av sjælelige tilstander og behandlingsoppleg som kan være skassvarende og etisk forsvarlige i grensefeltet mellom psykiatri og sjælesorg."

Biskoppernes udtalelse forstås af de fleste i retning af, at man ikke længere overhovedet kan tale om besettelse. Hans Chr. Finstad skriver - f.eks. i Kristelig Dagblad d. 27/4-1981: "Biskopperne fastslår endvidere, at hvis de får kendskab til, at nogen forsøger sig med dæmonutdrivelse, forpligter biskopperne sig til at forsøge at få bugt med dette." (1) (2)

DJEVLEUTDRIVERNE - EKSORCISME I NORGE

Et af de mere usædvanlige indslag i debatten blev bogen 'Djevleutdrivelse - Eksorcisme i Norge', der udkom i 1981.

Forfatterne har indsamlet materiale fra perioden 1974-81 og betegner deres 170-180 case stories som toppen af isbjerget. Kirkegeografisk er tilfældene hentet fra 'Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag' og 'Ungdom i Oppdrag', hvilket anses for at være repræsentativt. Materialet er lagt polemisk frem.

To overordnede strukturer gør sig gældende: Den karismatiske Fornyelse og kvindefrigørelsen.

Karismatikken ses som en størrelse i en bredere fundamentalistisk vækkelse. Denne vækkelse er karakteriseret ved, at den kræver "entydighed, helhjertet overgivelse til klare trossetninger. Fundamentalisme, enten i kristen, politisk eller islamisk dragt, mistror dybt ethvert forsøg på å tænke kritisk og erfare fritt. Fundamentalismen avviser alle former for avvik, enten de er av ideologisk, religiøs eller etisk art" (p.106). Karismatikken ses som kendetegnet ved en dualisme, der lader denne verden være skueplads for de gode og dårlige kræfters kamp på alle niveauer af virkeligheden. Mennesket befinder sig i grænselandet mellem disse kræfter. Menneskelivet anskueliggør denne kamp. Dualismen mellem "det guddommelige" og "det dæmoniske" genfindes på alle planer i menneskelivet: følelseslivet, bevidstheden, kroppen, moralen og i politik. Alle niveauer bliver tolket ud fra denne åndskampsteori (p. 113).

Forfatterne mener, at karismatikken, grundet dens greb om folkesjælen, bliver et middel til politiks kontrol. "Det samme gjelder dæmonutdrivelserne. De har samme virkning, politisk kontrolfunktion, innenfor visse miljøer. En fastholder et greb på folk en ikke kunne fastholde eller påvirke på samme måte, med mer ordinære påvirkningsmuligheter" (p. 92).

D.v.s., at karismatikken bliver det "magtmiddel", der fastholder mennesker i dets reaktionære status quo, og enhver afvigelse fra en reaktion.

- 1) Se endvidere "Søndagshilsen - Modum", 3. mai 1981 Nr. 17, 24. årg og 10. mai 1981 nr. 18, 24. årg., hvor Atle Roness kommenterer udtalelsen.
- 2) Bispemødets udtalelser er bl.a. gengivet i Roness, Atle: 'Demonbesettelse. Psykiatriske og teologiske synspunkter', op.cit. pp 39 ff (1978) og pp 54 ff (1981).

tionær politisk og kirkelig holdning plasseres ind i "åndskampsteorien" og bliver i sidste instans et satanisk oprør mod Gud.

Mod denne strømning står bl.a. kvindebevægelsen, som pr. definition må komme i konflikt med reaktionære politiske og kirkelige kræfter, i og med dens oprør mod det kirkelige kvindebillede, som er karakteriseret ved en identifikation mellom kristent livsmønster og traditionel kvinde-rolle (p. 78) og 'Kinder - Küche - Kirche' modellen (p. 94).

Når utviklingen beskrives som ovenfor, giver det sig selv, at tolkningen af besettelse og exorcisme mellom karismatik og kvindebevægelse, bliver et oppgjør med karismatikken. Karismatikken gjør kvinde "problemer" eller kvindeerfaringer til dæmonproblemer, ja, selve kvindefrigjørelsen bliver dæmoniseret (p. 25) (der henvises specifikt til D. Prince's lære bl.a. p. 51).

Vi skal her se på forfatternes holdning og tolkning under fire perspektiver: 1) Den besatte, 2) den besattes situation, 3) exorcisten og 4) exorcismehandlingen.

1) DEN BESATTE

Karakteristisk for bogens holdning er, at den "besatte" som oftest kaldes offeret. Ofrene er næsten udelukkende kvinner i aldersgruppen 16-25 år. "De aller fleste av dem er enslige, og flere av dem har aldri hatt seksuelle arfaringer. Hos de aller fleste kan man merke konflikter som går på selvfølelse, egenverdi. De aller fleste av ofrene har problemer med å godta sitt eget sinn eller sin egen kropp. Det er ikke uvanlig, at de stammer fra svært strenge familier, hvor alt som har med seksualitet, lyst og glede i sin egen kropp forties, fortreges eller stemples som "syndig" (pp 119-120, se også p. 24)."

2) DEN BESATTES SITUATION

D. Apollon anfører: "Da jeg gjennomgik de tilfellene jeg etter hvert har fått inngående kjennskap til, opdaget jeg flere detaljer som ikke er blitt viet oppmerksomhet i den faglige litteraturen. For det første hadde ingen av de personer som var blitt utsatt for utdrivelse opplevd symptomer på besettelse med kroppslige utslag eller kommet fram til en selvstendig overbevisning om at demoner eller andre vesener hadde overtatt kontrollen. For det andre slog det meg øyeblikkelig at ingen av de kvinnene som ble stemplet som besatte hadde problemer eller konflikter som atskilte seg fra de fleste andre kvinners personlighetskonflikter. Ingen av ofrene kunne betegnes som syke, funksjonsudygtige, eller med nedsatt bevissthet. For det tredje var alle sammen mennesker i en overgangsfase fra livsholdninger de hadde arvet fra sitt hjemmemiljø til mer selvstendige standpunkter. Ofrene var mennesker i en oppbrudsfase vekk fra følel-

se, miljøer og livsmønstre preget av selvødeleggelse og på vei mot mer helhet, mer kroppsbevissthet, mer selvhevdelse. For det fjerde var ingen av de problemene disse ofrene slet med uforklarlige eller unaturlige spenninger. Forklaringen fantes i hjemmemiljøet og de kristne sammenhenger vedkommende blitt påvirket av. For det femte kom ikke kroppslige besettelsesutslag ("hysterisk atferd", skrik, kramper) før utdrivelseshandlingen var kommet et godt stykke på vei. For det sjette utviklet noen av ofrene tydelige personlighetskonflikter som krevde psykologisk faghjelp og leilighetsvis opphold på institusjon utelukkende etter utdrivelsesscenene. For det sjuende viste det seg i løbet av samtaler med disse kvinner at det de faktisk var besatt av var ingen seksual-, nikotin- eller kvindefrigjøringsdemon, men av selveste utdriveren som de ikke greidde å løsrive seg fra."... "Er ikke utdriveren den mest behandlingstrengende ?" (pp 118-119).

3) EXORCISTEN

"Når en religiøs lederskikkelse utpeker seg selv til "djevleutdriver" har vedkommende plassert seg selv på "den lyse siden" og den angivelig "besatte" på "den mørke siden". Utdriveren har identifisert den besatte som en del av den uforklarlige virkeligheten. Ved dette grebet har utdriveren erklært seg selv i stand til å identifisere fenomenet. Utdriveren er i besittelse av en kunnskapsmakt som den "besatte" mangler. Det er viktig å understreke at det er som regel utdriveren eller miljøet omkring ham som definerer offeret som "ikke vitende" (p. 107).

Utdriverne beskrives som psykisk labile, der kanaliserer deres egne problemer væk. Ved at flytte problemfikseringen fra deres egen person til den besatte, distanserer de seg fra deres egne problemer og får udløb for dem gjennom den besattes problemer. De vækker og skaber tillid til mennesker med den effekt, at de bevidst eller ubevidst spiller på binding, tiltrækning og seksuel spænding (p. 23-24). Denne problemoverføring, binding og magt (den "vidende" er nødvendig for den "uvidende") medfører, "selv om det ikke er full dekning for å si at utdriveren er den eneste konkrete årsaken til ofrenes problemer etter en utdrivelse, er det likevel mye som tyder på at utdriveren både medvirker til og forstørrer offerets senere nød" (p.121).

Utdriveren (præst eller prædikant) lever også i en tid hvor autoriteternes nedbrydning foregår. Mandens stilling som magtbesidderen og magt-udøver er blevet problematisert og mandeverdenen (læs: mændenes magt-verden) vakler. Utdrivelsessituationen bliver en helle, hvor denne verden kan opretholdes. "Utdriveren får fullbyrdet sitt ideal i utdrivelsessituasjonen. Han er mand som manipulerer, viser sin magt (les: potens), ser gjennom offeret og "ledsager" vedkommende gjennom gjennfødsens irr-

ganger. Gevinsten blir utvidet publikum som gir ham en tilleggsanerkjennelse ved at forsamlingen undrer seg over lederens overnaturlige åndelige nådeutrustning. Hver vellykket utdrivelse utvider utdriverens makt over sitt publikum" (p.129).

4) EXORCISMEHANDLINGEN

Som regel foregår uddrivelsen kun med "den besatte" og en prest tilstede. Der drives i flg. forfatterne en moderat form for ordmagi (skrifte og besværgelse) og handlinger - f.eks. "tenning av starinlys der ild skal fordrive den indre syndens ild", faderlige omfavnelser, omfavnelser som "kristne søsken", til mere "uttalte seksuelle handlinger og "rensel-sesprocesser", og annen maktbruk som nærmer seg fysisk vold" (p.22-23). Uddriveren benytter seg af en forvirringsteknik (ubevidst). "Uddriveren påpeker gjennom sjelesorg, forkynnelse to grupper av opplevelser og følelser hos offeret og spiller dem ut mot hverandre: Her går kommunikasjonen på to ulike nivå: på det språklige nivå hvor uddriveren programmerer offeret med begreber og forestillinger og på det ikke-språklige nivå, f.eks. det kroppslige, ansiktsmimikken, toneleiet som vedkommende etablerer et emosjonelt bånd mellom seg selv og offeret med. Uddriveren spiller som oftest på et nokså bredt register, hvilket fører til at offeret mister oversikten over sin indre orden, og begynner å tvivle på sine egne rasjonaliseringer." I det øyeblikk uddriveren da fører emnet sataniske åndsmagter på bane, er offerets ressurser nedbrutt og vedkommende reagerer ikke på forvirringsteknikken ved at si fra, men lader det "synke i kroppen og oppføre seg "demonisk". De vil også gråte når uddriveren antyder det direkte gjennom en ordre eller indirekte gjennom et skift i stemmeleiet eller ansiktsuttrykk. Hverken uddriveren eller offeret er som regel klar over hva som er ferd med å skje. Det hel foregår mer eller mindre automatisk" (p.124-125). Dette giver sig også uttrykk i en opplevelsesrækkefølge, der karakteriseres som typisk:

- 1) Sjelesorg.
- 2) Bekendelse af konflikter.
- 3) Diagnose: Du er besat.
- 4) Sammenbrud og voldsom adfærd (dog ikke alle).
- 5) Nedbrydning (gråd).
- 6) Andsdåb / ekstase ?

Forfatterne gjør mere eller mindre uddriveren til besatteren. D.v.s., uddriveren er den, der får personen til at følge opplevelsesrækken. Uddriverens kommunikation bestemmes af to aspekter: 1) Den tilsigtede kommunikation - den verbale og 2) den utilsigtede kommunikation - den non-verbale, hvor konfidenten indretter sin handlemåte og reaktionsmønster, uden at

antyd det med sin rationelle bevidsthed, på uddriverens kroppssprog, mimik og ubestemmelige måte at opføre sig på. D.v.s., at uddriveren ubevidst gjennom sit non-verbale sprog bestemmer den besattes reaktionsmønster og så at si fanger den besatte i besættelsen. Tilsvarende må den onde sirkel (her den inducerede besættelse) brydes gjennom en befrielseshandling. "Det er mye som tyder på at karismatisk djevleutdrivelse følger et opplevelsesmønster basert på 1. framkalling av modstridende følelser (sjelesorg, diagnose), 2. splittelsesklimaks sterke (offeret oppfører seg som besatt), 3. spenningsutladning (gråt, følelsesløshet, apati), 4. ny-programmering og integrering av uddriverens tro (åndsdåb, frigjøring, tilgivelse, håndspåleggelse), 5. overgivelse (offeret ber sammen med uddriveren, blir fanatisk karismatiker, blir helfrelst)" (pp 126-127).

3) ATLE RONESS

Ind i debatten om besættelse og exorcisme følte Atle Roness sig tvunget til at lade sin røst lyde p.gr.a. en faglig baggrund både som teolog og psykiater. A. Roness's bog 'Demonbesettelse. Psykiatriske og teologiske synspunkter' falder i fire hoveddele:

- 1) De norske debatter om besættelse og exorcisme i 1956, 1978 og 1981, samt beretninger fra missionsmarken (afsnit 1 til 4).
- 2) Psykiatriske synspunkter på besættelse (afsnit 5).
- 3) Bibels syn på besættelse (afsnit 6).
- 4) Nogle aspekter på sjelesorgen (afsnit 7).

I denne sammenheng vil det være af interesse at se på de tre sidste hoveddele, da de bliver A. Roness's bud på en nutidig forståelse af besættelse og exorcisme.

A. Roness anfører, at den transkulturelle psykiatri har vist, at psykiatriske lidelser er udbredt i de fleste kulturer. Da normalitet på mange måder er et kulturelt betinget begreb, virker det ind på definitionen af sykdom. I mange primitive samfund er forestillingen om dæmoner og ånder meget udbredt og betraktes som årsag til sykdom, ulykke og anden lidelse. Centralt i de primitive behandlingsmetoder står exorcisme. Til trods for at besættelsestilstanden ytrer sig forskjelligt i forskjellige kulturer, er det forsvarlig å opretholde den som en egen tilstand.

"Besættelse er et fenomen som psykiatrien kjenner til. Det kan arte seg ved en rekke forskjellige symptomer. Mens noen rubriserer det under mer psykiatriske lidelser som schizofreni, hysteri eller epilepsi, vil de fleste mene at det dreier seg om et eget definert begreb. Det som for oss her hjemme ville defineres som sykkelig, behøver ikke i en innfødt kultur å betraktes som patologisk. Men ettersom besættelse ofte arter seg med dramatiske symptomer som går ut over individets funksjonsevne, vil det i de fleste tilfeller måtte sees på som en psykiatrisk reaksjon. Fenomenet

hører altså til psykiatrien, og er oftest ikke bare å betakke som et normalt fenomen.

Av litteraturen går det frem at særlig er personer med hysterisk legning som synes disponert for besettelse. Først og fremmest dreier det seg om kvinner som er tilbøyelig til å utvikle denne tilstand, noe som kan være en gjenspeiling av de rådende kjønnsrollemønstre. Det synes også å være i aldersgruppen 20-50 år at besettelse hyppigst forekommer, altså yngre og middelaldrende kvinner, mens det sjelden forekommer i eldre aldersgrupper. Tilstanden synes å kunne forekomme både hos ensomme og gifte personer, og i sidstnevnte gruppe særlig der hvor det foreligger konflikter i ekteskapet. Tilstanden opptrer trolig først og fremmest hos personer fra det lavere sosiale lag, og hos personer med liten utdanning.

Når det gjelder årsaken til besettelse, vil sannsynligvis en rekke faktorer gjøre seg gjeldende. Psykodynamisk synes det å dreie seg om konflikter av ubevisst karakter, hvor skyldskapende følelser spesielt av seksuell og aggressiv art projiseres over på en ytre, inntrengende demon. Dette skaper lettelse av det indre press og fritakelse fra ansvar, ettersom skylden legges over på den onde ånd. Tilstanden utløses ofte gjennom en aktuell konflikt, hvor særlig interpersonelle konflikter, spesielt i form av ekteskaps- og familievansker synes å være hyppig. Sociokulturelle forhold kan også trolig være med og virke inn på besettelsestilstanden, særlig i utformningen av symptomene og adferdsmønstrer.

Det synes altså å foreligge et samvirke av individuelle, familiære og sosiale årsaksfaktorer, og en kan vel heller ikke utelukke at biologiske forhold kan være med og fremkalle tilstanden i en del tilfeller. Hvorvidt parapsykologiske forhold spiller inn, er vanskelig å bevise. Det foreligger lite dokumentasjon om at slike fenomener fins ved besettelse!

Prognosen ved besettelse synes i de fleste tilfeller å være god, ettersom tilstanden oftest går over etter en viss tid. Noen viser tilbøyelighet til å få tilbakefall på et senere tidspunkt, og hos noen synes tilstanden å utvikle seg i kronisk retning" (pp 135-137).

Efter denne mere deskriptive gjennomgang i psykiatriens regi søker A. Roness at opretholde terminologien i gjennomgangen af det bibelske materiale. Besettelse ses ikke som nogen religiøs lidelse og derfor "oversætter" A. Roness seks perikoper fra synopsen - eller rettere sagt fjerndiagnosticerer:

- 1) Uddrivelsen af en ond ånd i synagogen i Kapernaum på sabbatsdagen (Mk. 1,21-28 ; Lk. 4,33-37) = psykose, schizofreni.
- 2) Den stumme og månesyge dreng (Mk. 9,14-29 ; Mt. 17,14-21 ; Lk. 9,37-43) = epilepsi.
- 3) Den besatte i Gardarenernes land (Mk. 5,1-20 ; Mt. 8,28-34 ; Lk. 8,26-39) = "Det synes å dreie seg om en person med alvorlig kronisk sinnlidelse; f.eks. Schizofreni".
- 4) Den kananæiske kvindes datter (Mk. 7,24-30 ; Mt. 15,21-28) = Det er ikke her muligt at trække nogle sikre slutninger om pigens tilstand.
- 5) Den stumme (Mt. 9,32-34 ; Lk. 11,14-15) = Selv om stumhed også kan have psykiske årsager, er dette sædvanligvis uttryk for en organisk lidelse.
- 6) Den stumme og blinde (Mt. 12,20-22 ; Lk. 11,14-23) = "Mannens stumhet og blindhet har etter all sansynlighet organiske årsager, slik at det her neppe dreier seg om noen psykiatrisk lidelse."

A. Roness's hovedkonklusjon er: at besettelse, som det skildres i NT, oftest synes at representere psykiatriske lidelser (p. 162). Han anfører, at vi ikke er bundet til datidens forestillinger, hvor lidelser blev tilskrevet demoner. Det kan ikke være meningen, at vi skal give afkald på den viden, som medicinen har givet os. Jødedommen og dermed urkristendommens detaljerte demonologi kan ikke være forpligtende og normerende for os (p. 184). De NTlige beretninger må ses i det store perspektiv. Gud og djævelen som modpoler. Beretningene i NT representerer en konkretisering af Jesu kamp mod den onde, som et tegn på Guds riges komme (pp 178-179). Derfor kan vi si, at der sker "en kontinuerlig åndsutdrivelse, der hvor kirken fungerer etter Kristi oppdrag, selv om ikke det skjer helt på samme måten som på nytestamentlig tid." A. Roness avviser, som de norske biskopper, en sammenheng mellom besettelse og synd (p. 172) og en spesiell nådegave til at afsløre besettelse (pp 173-175).

A. Roness avviser den spesifikke besettelse af et menneske, men fastholder den universelle kamp mellem Gud og Djævelen og kan derfor tale i personkategorier om Djævelen.

Den bibelske terminologi interpreteres i psykiatriens terminologi og vil derfor ikke være anvendelig i dagens Norge i sjælesorgen. På den anden side finder Roness det i orden, at man benytter den bibelske terminologi på missionsmarken, da konteksten er en anden (1).

1) A. Roness følte sig tvunget til at gå ind i debatten, fordi han af uddannelse både er teolog og psykiater. Måske er det 'den tvang' der gør, at hans bog virker lidt utrolig på nogle punkter. A. Roness kan som psykiater konkludere, at besettelser, som vi møder dem beskrevet i NT ofte synes at representere psykiatriske lidelser, mens når det gjelder bogen 'Djevleutdriverne - Eksorcisme i Norge', op. cit., må han som psykiater konkludere, at "de fremlagte kasusbeskrivelser er vanskelig å vurdere, ettersom omtalen av dem er for kort og mangelfull for å gjøre en psykiatrisk vurdering" (p. 190), til tross for at disse tilfælde tidsmessigt er up-to-date, samtidig med at beskrivelsen af de enkelte kasus må siges at være mere fylldige end i NT.

På den ene side hevder A. Roness, at besettelse ikke forekommer, men at man godt må bruke terminologien på missionsmarken til forskel fra i Norge, samtidig med at han specifikt tager spørsmålet "Kan kristne bli besatt?" op og naturligvis konkluderer med et : nej (pp 175-177).

1981

Man kan med god ret stille det spørgsmål, om der nogensinde var kommet en debat i Danmark om besættelse og exorcisme, hvis ikke den norske debat var gået forud.

Den norske debat er løbende blevet omtalt i f.eks. Kristelig Dagblad (1) og som optakt til den danske debat blev bogen 'Djevlutdriverne - Eksorcisme i Norge' anmeldt i flere danske aviser i juli 1981 (2). I Week-end avisen Berlinske aften blev 'Djevlutdriverne - Eksorcisme i Norge' anmeldt af journalist Øjvind Kyrø d. 10-16/7-1981.

To uger senere bringes i samme avis en artikel med overskriften "Folkekirkepræster foretager djævlutdrivelser". Artiklen var et interview med sognepræsten i Give, Svend Boysen, ved journalist Øjvind Kyrø. Svend Boysen beretter, at han i de seneste fire år har foretaget fem exorcismer på to kvinder og tre mænd i alderen 20-30 år, og at mange af hans kolleger i karismatiske kredse har været ude for de samme oplevelser som ham. "Jeg har oplevet, at et menneske, som jeg gennem længere tid har talt og bedt med, i ét nu blev forvandlet. Det kan bedst sammenlignes med den situation, at mens man lytter til et program på transistorradioen, bryder en anden stemme igennem fra en helt anden station." "I et af de tilfælde, jeg har været ude for, hørte jeg helt tydeligt en stemme fra den kvinde, jeg talte med, der sagde: "Hold jer væk fra hende - hun tilhører mig." Jeg blev lamslået, men gjorde som ethvert andet Guds barn bør gøre, nemlig bød demonen fare ud: "Gå ud af den kvinde, du onde ånd", sagde jeg med autoritet." "Pastor Boysen fortæller videre: "Efter eksorcismen sker der en forløsning. Før er mennesket anspændt i hele kroppen, men bagefter forvandles ansigtet og lyser af glæde. I ét af fem tilfælde læste vi bagefter trosbekendelsen, og den fungerede som en yderligere forløsning."

Svend Boysens biskop, Helge Skov, udtaler i samme artikel: "Det er en overrumplende oplysning. Jeg havde aldrig forestillet mig, at der i den danske folkekirke i dag fandt eksorcismer sted." "Jeg tror ikke på, at der kan finde en demonbesættelse sted på den bogstavelige og håndfaste måde, som der opereres med her. Man bør være meget forbeholden over for uformidlet at kalkere nytestamentlige hændelser af."

Biskoppen oplyser, at han straks vil sætte en tjenstlig undersøgelse i værk og bede provsten for Brande Provsti om en udførlig redegørelse for de exorcismer, som har fundet sted i Give (3).

1) F.eks. Kristelig Dagblad d. 18/2-1981, d. 27/4-1981 og d. 1/7-1981.

2) F.eks. Aktuelt d. 8/7-1981, Ekstra Bladet d. 20/7-1981, Kristelig Dagblad d. 25/7-1981 og Week-end avisen d. 10.16/7-1981.

3) Det blev dog ikke en tjenstlig undersøgelse, der blev iværksat, men Svend Boysen blev bedt om en redegørelse af "det passerede".

Med denne artikel lød startskuddet til den danske debat. Sagen blev nøje fuldt og kommenteret i dagspressen. Vi skal her se på Svend Boysens redegørelse til Helge Skov, Helge Skovs svar samt nogle af de indlæg, der kom fra forskelligt hold, i debatten.

Svend Boysens redegørelse bliver af Andreas Davidsen karakteriseret som "Boysens belæringer" og han anfører, at "fastholder man nemlig, at udgangspunktet for Boysens redegørelse er en anmodning fra hans foresatte, biskop Skov, om at komme med en udførlig redegørelse for, hvad der er passeret i de fem tilfælde af eksorcisme, som Boysen i et interview i Weekendavisen d. 24. juli hævder at have foretaget, så kan Boysens nu offentliggjorte skrivelse næppe siges at tilgodesee en sådan anmodning. Snarere kan man sige, at der er tale om almene belæringer og overvejelser (til biskoppen ?) tilsat spredte erfaringer fra Boysens pastoralteologiske praksis." (1)

S. Boysen anfører da også selv, at de begivenheder han tager sig for at skildre "i sagens natur er skildret summarisk og generelt". Redegørelsen er en generel indføring i den sjælesørgeriske praksis, der indbefatter exorcisme, samtidig med at S. Boysen polemiserer imod Helge Skov på to punkter (2):

1) Helge Skov udtalte, at han var overrumplet: "Jeg havde aldrig forestillet mig, at der i den danske folkekirke i dag fandt eksorcisme sted." (3)

Både i redegørelsen samt i udtalelser til dagspressen lægger S. Boysen vægt på den kendsgerning, at han ikke har skjult noget. I sin bog 'Kristenheden i karismatisk opbrud' fra 1979 skriver S. Boysen: "Jeg finder ikke tiden inde til at skildre de situationer, jeg sammen med andre har stået i, hvor vi måtte handle i tro på Jesu befaling: "I mit navn skal I uddrive onde ånder (bl.a. Matt. 10:1, Mark. 6:7 og 16:17)" (4).

2) Helge Skov udtalte, at "man bør være meget forbeholden overfor uformidlet at kalkere nytestamentlige hændelser af" (5).

S. Boysen anfører i sin redegørelse: "Det har været fremført, at man ikke håndfast burde kopiere denne bibelske virkelighed." "Men bibelsk erfaring er ikke noget, man kan hente sig ved at kopiere."

- 1) Kristelig Dagblad d. 8/9-1981. At A. Davidsens udgangspunkt er ukorrekt kan ses af bilag 3 & 4 samt s. 59
- 2) De vigtigste akter vedr. S. Boysens holdning findes i: a) 'Kristenheden i karismatisk opbrud', Aros 1979, b) Weekendavisen d. 24-30/7-1981: "Folkekirkepræster foretager djævlutdrivelser", c) Vestkysten d. 25/7-1981: S. Boysen anfører, at Helge Skov på forhånd kendte hans medvirken ved exorcisme, d) Weekendavisen d. 7/8-1981: En mulighed der blev tabt på gulvet (om Ø. Kyrø's artikel d. 24/7-1981), e) Udfordringen september 1981 og Kristelig Dagblad d. 2 & 3/9-1981: S. Boysens redegørelse til Helge Skov, f) Kristelig Dagblad d. 10/10-1981: Referat af S. Boysens artikel "Jesus og Satan" fra Give kirkeblad, g) Kristelig Dagblad d. 14/12-1981: "Teologiens logik og den åndelige virkelighed" (Om reelle og ægte modsætninger i debatten om demoni), h) Kristelig Dagblad d. 13/1-1982 "Et opgør på de indre linier" (S. Boysen svarer på sognepræst Alfr. Bisgaard Christiansens kommentar i Kristelig Dagblad d. 29/12 1981: "Psykoanalysen og menneskers tro".
- 3) Weekendavisen d. 24-30/7-1981, Kristelig Dagblad d. 25/7-1981, Vestkysten d. 24/7-1981
- 4) Se bl.a. Ekstra Bladet d. 25/7-1981, Vestkysten d. 25/7-1981.
- 5) Weekendavisen d. 24-30/7-1981.

Den skænkes os af Guds Ånd. Hvad jeg kortest kan karakterisere som den "karismatiske" erfaring i mit liv har netop betydet en tilgang af ny art til det bibelske budskab og en fornyet indsigt i den virkelighed, som det bibelske vidnesbyrd og apostlenes lære er nøglen til. Jeg kan umuligt tale om det som forsøg på at kalkere bibelske hændelser."

Dette betyder, at der på forhånd teologisk set er stor afstand mellem S. Boysen og H. Skov. Derfor har "redegørelsen" ikke redegørelsens karakter - alle data og specifikke situationsbeskrivelser er så godt som udeladt - "redegørelsen" er en apologetik overfor "en andeledes troende".

SVEND BOYSENS REDEGØRELSE

I den aktuelle situation hvor man står overfor et menneske, der eventuelt er besat, må nådegaven til at bedømme ånder være virksom (1. Kor. 12,10). Bedømmelsen støtter sig på a) Guds ord, b) bønner, c) fasten (som en handling, hvori man bekender sin afhængighed af Gud), d) det kristne fællesskab og e) åndelig indsigt og erfaring.

I forbindelse med dæmonisk besættelse har S. Boysen registreret:

- 1) Udgangspunktet er en almindelig krise, der ytrer sig på det moralske eller sociale plan. Denne krise tilspidser sig og hjælp er nødvendig. Ofte har der også været tale om en troskrise med forstyrrelser i troslivet, bønslivet, bibellæsning, etc.
- 2) Traumatiske oplevelser hvor den akutte krise afslører, at personen ikke kan magte eller fortrænge sin fortid. I denne forbindelse anfører S. Boysen, at han så vidt muligt har sikret sig, at der ikke var tale om udelukkende fysiske eller psykiske problemer, samtidig med at han afskærer sig fra den psykologiserende kritik ved at spørge: "Om nu alle de besatte, som vi hører om i NT, i virkeligheden blot led af hysteri, schizofreni, o.s.v., har man så ikke bragt sig selv i en endnu større vanskelighed med sin kritik? For så bliver det svært at komme udenom, at Jesus og mange af hans tilhængere ved uddrivelse af onde ånder, som ikke findes, har helbredt mennesker for sygdomme, som endnu i dag ofte anses for uhelbrede- lige. Har kritikken så ikke bragt sig selv fra asken i ilden?" og S. Boysen anfører: "lige så lidt som man kan uddrive et psykiatrisk tilfælde i Jesu navn, lige så lidt kan man løse mennesker af åndelige kriser og besættelse ved medicin og chokbehandling."
- 3) Fællestræk ved dæmonisk besættelse:
 - a) Modstand mod kristendommen og det kristne liv.
 - b) En oplevelse af fred, dersom man holder sig fra bøn, bibellæsning, etc.
 - c) Udsagn fremsat af en fremmed personlighed.

- d) Motoriske forstyrrelser, vold imod sig selv
- e) Udfrielseshandling: I bønnens eller befalingens form og i Jesu navn.

"Fælles for alle 5 tilfælde, jeg har oplevet, er, at både virkningen af, som tegnene på besættelse fuldkommen forsvandt. At der ikke har vist sig nogen art af psykiske eftervirkninger (de ledsagesymptomer af psykiatrisk karakter, der kunne optræde afsløre sig således netop som ledsagesymptomer på det sjælelige område). Og de konflikter og kriser, vi ikke kunne få løst op for, kunne nu langt lettere løses, fordi den dybtliggende åndelige årsag var fjernet." Dette jvnføres til at evangelierne beretter om tilfælde hvor helbredelse først har været muligt, efter at den onde ånd var drevet ud.

Udfrielsen skal følges op, da tidligere besatte stadig vil opleve problemer og kriser, men med den forskel at de nu kan blive et positivt anliggende, til menneskelig og åndelig vækst og modning.

S. Boysen advarer imod at være optaget af den dæmoniske verden, og understreger, at man skal være opmærksom på "de personlige overføringer, der kan ske fra den hjælpsøgende til dig selv som person, ikke mindst overføringer af seksuel art - ubevidst eller bevidst - fra begge sider".

Som råd anføres:

- a) Peg hen på Kristus.
- b) Erkend din egen begrænsning.
- c) Vær ikke bange for at henvise til andre.
- d) Vær villig til at løbe en risiko.
- e) Ikke alle magter stæke oplevelser i en vækkelse - eller fornyelsessituation. "Lad dig ydmyge, hvor andre må samle "ligene" op."
- f) Bevar nøgternheden - Guds ånd er det, som skal gribe ind - ikke dig.

"Specielle erfaringer omkring personlig sjælesorg og dæmoni"

S. Boysen skelner som M. Harper mellem 1) anfægtelse, 2) angreb og 3) besættelse og gør opmærksom på, at overgangen er glidende. Men S. Boysen finder, at det er væsentligt at kunne foretage en sondring: "Man kommer jævnligt ud for, at mennesker p.g.r.a. måske velment, men dog uviis tale om dæmoner bringes ind under en unødigt frygt. Den gamle kirkelige forordning fra 1685 er ikke blot nøgtern i sine formaninger med hensyn til at skelne mellem sygdom og besættelse, men rummer også god sjælesørgerisk erfaring med hensyn til at skelne og vejlede i ovennævnte situationer.

Forordningen af 1685 taler også klart imod den opfattelse, at en

Kristen ikke kan blive besat. Men ved, at ugudelighed og synd kan åbne døren for onde åndsmagter. At benægte dette er ikke blot at bestride, hvad der har været en erfaring i kirken indtil i dag - det er også at overse grunden til, at Paulus måtte formane, som det f.eks. sker i Ef. 4,27: "Giv heller ikke Djævelen råderum". Denne formaning lyder vel, fordi apostlen ved noget om den fare.

Bag benægtelsen af, at også en kristen kan blive besat, ligger der bevidst eller ubevidst et teologisk syn, der er i slægt med syndfriheds-læren eller visse hellighedstraditioners frelsesforståelse, hvor fortæ- belse anses for udelukket, når man først én gang er blevet frelst. Vi møder her den antagelse, at en kristen, der har Guds Ånd, ikke kan synde og dermed give Djævelen råderum.

Kravet til en bibelsk sjælesorg må her være: At skelne ret mellem anfægtelsens situation og dæmonisk besættelse. Vi hjælper ingen ved be- standig og utidig snak om onde ånder. Men vi må heller ikke tilsløre en bibelsk sandhed for at undgå ubehagelige situationer i vor sjælesorg. Ved en ret åndelig bedømmelse og ved at gå omsorgsfuldt, besindigt og åndeligt nøgternt til værks kan vi gøre, hvad der er vort ansvar overfor medmennesker i nød, der søger vor hjælp.

Det fremføres af og til, at udfrielse fra dæmonisk besættelse skulle være en slags "karismatisk" specialitet i dette ords snævrere betydning som betegnelse for en aktuel vækkelse.

Forsagelsens plads i vor kirkes liturgi modsiger denne opfattelse. De i denne redegørelse beskrevne erfaringer med hensyn til det dæmoni- ske forbinder jeg med min helt selvfølgelige gerning som præst i en kir- ke, der forsager Djævelen. De hører med i kirkens sakramentale sammen- hæng. Jeg regner i denne sag med det værn, som min kirkes tro kan give mig. Her sker det, som dåben igen og igen forkynder os. Jeg har i den sidste tid ikke været mindre glad end før for den frise, der er indhug- get på Giv kirkes gamle døbefont, og som forestiller Kristus som dæ- monernes besejrer."

Hvad der har ligget som en naturlig forudsætning for S. Boysens "rede- gørelse" ekspliceres nu: At der er et bibelsk grundlag for den sjælesør- geriske praksis, der indbefatter befrielse (exorcisme). S. Boysen rede- gør tematisk (ikke detailegetisk) for to hovedsynspunkter:

1) Et opgør med dem der vil indskrænke det bibelske verdensbillede og menneskesyn (1).og

1) Dette udbygges bl.a. i Kristelig Dagblad d. 14/12-1981, hvor S. Boysen skriver: "Det turde være ret så klart, at Bibelen er blevet kirkens største problem. Den er blevet anfægtet fundamentalt i sin selvforståelse som Guds ord, som åben- baring. Den har mistet sin sandhed og myndighed overfor os. I bedste fald får den lov til at være det stof, som vi udestilerer et "kristent budskab" af. Men dens menneskesyn, den forkyndelse af, hvad virkelighed er, alt det i den, som for- styrer vor rationalistiske forståelse af virkeligheden, inkarnationen, opstande- lse og himmelfart - det er forsvundet ved denne destillationsproces. Tilbage bliver abstraktioner, som vi vover at kalde "evangelium", en eksistensteori, som er uden kraft og ret udvedkommende for de fleste. Måske får den ikke engang lov til at beholde denne beskedne plads, men bliver indrangeret på linie med andre "symbol- sprog", som vi kan møde dem i eventyr, mytologi og poesi. Og kun i det omfang, vi finder disse "symboler" anvendelige, bruger vi dem. Som åbenbaring er bibelen ble- vet erstattet af psykoanalysen, eksistensanalysen eller samfundsanalysen."

2) en gennemgang af Jesu gerning, hvor hans forkyndelse af Guds riges nærvær i ham kommer stærkest til udtryk, der hvor de onde ånder røbede hans identitet og måtte bøje sig for hans myndighed og kraft. I dag handler vi med fuldmagt fra Jesus.

Ondskaben er et mysterium og som mysterium unddrager det sig forkla- ring og forståelse. "Ondskabens mysterium møder os som de dæmoniske ele- menter i den verden og det samfund, hvor vi selv har taget styret." Når vi skal afdække det dæmoniske, som det møder os i absolutte politiske og sociale systemer, i den økonomiske og tekniske manipulation med men- nesket og naturen kan det kun ske i lyset af Guds endelige retfærdighed i Kristus ellers bliver vore forsøg på at definere ondt og godt såre relative. "Hvor man oplever at stå overfor tilfælde af besættelse, er det, som får man i et kort glimt en afsløring af den dæmoniske verden selv. Det er som en rift i det slør, onskabens mysterium dækker sig under. Men hvad man møder her, er den samme onskabens virkelighed, der møder os overalt, hvor mennesker nedværdiges og ødelægges - i krig og magtbegær, i sygdom og undertrykkelse, i synd og lidelse.

At onskaben er et mysterium betyder også, at vi ikke kommer til en endegyldig forståelse af, hvor grænsen går mellem den onskab, som mennesket bærer ansvaret for, og det som kommer fra mørkets magter.

Hvor onskabens realitet (Den Onde, Djævelen) lades ude af betragt- ning hænger det ofte sammen med den betragtning, at "det onde" egentlig ikke eksisterer, men at alle vore ulykker er større eller mindre fejl i verdens og samfundsmaskineriet, som vi nok en dag vil få repareret.

Hvor menneskets ansvar for det onde træder tilbage, fordi alt til- skrives djævelen og hans onde ånder, er man endt i en ekstrem dualisme, som ikke er bibelsk længere, men næres af andre rødder."

S. Boysen anfører i denne sammenhæng, at hovedparten af pastorale problemer må føres tilbage til den menneskelige faktor, ikke til onde ånder - "kødets gerninger" som f.eks. utugt, urenhed, afgudsdyrkelse, kiv, nid, hidsighed, etc.

"Som bekendt skal den gamle Adam druknes og ikke uddrives!""En ret teologi, der giver agt på både den bibelske lære og ægte erfaring skal holde os på vejen mellem de to grøfter: Den overdrevne interesse for det dæmoniske og helt at lukke øjnene for denne virkelighed."

Helge Skov udtaler sig fire gange i sagen (1). Som svar til S. Boysen skriver H. Skov: (2)

"Til sognepræsten for Give sogn.

I Deres særdeles omfangsrige fremstilling er der efter min mening betragtninger, der kræver en replik, hvis vi skal fastholde det afgørende i det evangelisk-lutherske kristendomssyn, vi som præster i den danske folkekirke er forpligtet overfor og undgå en sensationel opmærksomhed om religiøse randfænomener - et ærinde ingen vel kan være uenig med mig i. Dette til trods for Deres egne ord om, at De ikke vil forrykke vægten fra det centrale.

Deres redegørelse og den dokumentation, som den er ledsaget af, prætenderer at være nytestamentlig begrundet.

Dertil er følgende at bemærke.

Det nytestamentlige grundlag, der på mange vil virke umiddelbart indlysende, viser sig ved nærmere eftersyn at være temmeligt skrøbeligt. Trods forsøg på at imødegå en sådan påstand kommer fremgangsmåden alligevel til at kopiere evangelierne og deres beretninger og ord bastant og uden at undersøge, hvad begreber og beretninger i evangelierne dækker over. Evangelierne, og efter deres fremstilling også Jesus selv, er bundet til tidens sprogbrug og begrebsverden, først og fremmest den jødiske, der kan gøre demoner ansvarlige for næsten hvad som helst af sygdomme, ulykker og genvordigheder, men påfaldende nok kun i ringe omfang for onde tilskyndelser og tanker og moralsk forkastelige handlinger. I Det nye Testamente er man ganske rigtig, som bemærket i Deres fremstilling, gennemgående noget mere tilbageholdende, så de mest groteske udslag af dæmontro ikke kommer til orde, fordi, ikke uvæsentligt, også denne del af samtidens verdensbillede får sit præg og sin begrænsning af Jesu forkyndelse og virksomhed: ved at ses som udslag af Guds riges kræfter, samlet i Jesus, bliver dæmonuddrivelse til en kamp, ikke først og fremmest mod de synlige udslag og virkninger af besættelse, men mod den u håndgribelige magt som ondskaben, det onde, samfattet i Guds modstander Djævelen, udøver over mennesker. Også det synspunkt kommer frem i redegørelsen, men ikke stærkt nok til at sætte den nytestamentlige dæmonologi på den plads, hvor den hører hjemme.

1) Weekendavisen d. 24 30/7-1981: Reaktion på S. Boysens udtalelser samme artikell, Kristelig Dagblad d. 2/10 1981: Svar på S. Boysens redegørelse i Kristelig Dagblad d. 2-3/9-1981, Kristelig Dagblad d. 2/11-1981: Svar på Toben Juul Christensens kommentar i Kristelig Dagblad d. 26/10-1981 til H. Skov's svar på S. Boysen's redegørelse, samt i Reformatio nr. 4/1981: hvor Helge Skov på vegne af bispekollegiet svarer 'Fællesskabet Kirkelig Fornyelse' (s.s. 58)

2) Her gengivet efter Dansk Kirketidende d. 16/10-1981 nr. 23 p. 298 - 301

Red.: Skov citerer herefter en kronik af Andreas Davidsen, Sønderborg, der skarpt har imødegået Boysens redegørelse, og hvis hovedtanke er, at Jesu dæmonuddrivelse, som den er beskrevet i NT, må betragtes som noget centralt og skal ses i sammenhæng med Jesu forkyndelse af Guds Riges komme, - og aldeles ikke ses som et randfænomen. Derefter siger Helge Skov:

Jeg er enig med Andreas Davidsen i denne kritik og mener, at man gør sig sagen for let ved at se bort fra, at evangelierne også bruger dæmonbesættelse og dæmonernes virksomhed som forklaring på en lang række skader og sygdomme, som ingen i vore dage ville forklare på den måde og heller ikke behandle ved hjælp af eksorcisme; dæmonbesættelse kan ikke bruges som forklaring på bestemte sindslidelser eller sindstilstande, som det er vanskeligt eller umuligt at diagnosticere psykiatrisk, samtidig med at sygdomme, hvis årsager kendes, forklares på anden vis, uden at det nytestamentlige grundlag dermed smuldrer. Et verdensbillede med tilhørende sygdomsforklaring overtages ukritisk, og der vælges på må og få det af det, som der endnu kan synes at være plads til i et moderne verdensbillede.

Det er kun for en overfladisk betragtning, at man fører den nytestamentlige overbevisning om "den uigennemskuelige dæmoniske virkelighed" videre ved at give den "en slags skikkelse"; ret beset giver man den dermed en særstilling, som den ikke har i Det nye Testamente. Kriterierne for hvornår der foreligger dæmonisk besættelse bliver vilkårlige. Ganske vist advares sjælesørgeren mod at sige til skriftebarnet, at det er besat; men der vil i mange tilfælde være lagt op til den forståelse af tilstanden, dels ved at sjælesørgerens indstilling er kendt på forhånd, dels ved at skriftebarnet selv er religiøst anlagt og opdraget i kristne omgivelser og derfor har let ved at opfatte sin lidelse eller anfægtelse i misforståede bibelske begreber. Ifølge redegørelsen er besættelse og dæmonuddrivelse dermed gjort til en sag for og mellem kristne, mellem sjælesørger og skriftebarn (og er da langt mindre vidtrækkende, end når den bliver til et offentligt anliggende), men er dermed unægtelig flyttet over på et helt andet område end det verdslige og materielle, som den tilhører i Det nye Testamente. Uanset at der så at sige oven over den nytestamentlige forestilling om demoner ligger en metafysisk tankegang eller hvad man nu vil kalde det, er denne forestilling selv materialistisk, efter den tids opfattelse rationel, og følgelig kan den i vore dage kun have sit sidestykke i vore rationelle og materielle forklaringer og helbredelsesmåder.

Red.: Boysen har i sin redegørelse henvist til "Luthers uddrivelsesformel", og heroverfor gør Helge Skov opmærksom på, at Luthers eksorcismeformel er et led af en dåbsliturgi. Det hænger sammen med Luthers opfat-

telse af, at befrielsen fra djævelen og hans rige sker ved d å b e n og ingen andre steder. Ligeledes har Boysen henvist til Kirkeritualet fra 1685, hvori der er tale om djævløbesættelse. Det påfaldende i dette ritual er imidlertid, at selv om djævløbesættelse betragtes som en muligt, findes der i n t e t eksorcismeseritual. Hvorfor ikke? Der henvises til sjælesorg og bøn, ikke til manen. Det skyldes, at Djævelen "har fået sin dom", uddrivelse er principielt overflødig. Derefter siger Helge Skov:

Hele problematikken omkring dæmonuddrivelse har naturligvis som sin forudsætning, at dæmonbesættelse af det enkelte menneske kan finde sted.

Jeg mener, som antydtes, at man gør sig skyldig i en teologisk misforståelse, hvis man i dag arbejder med et dæmonbegreb som Deres og dermed tror at være på linie med Det nye Testamente og Luther. Hvad man med rette kan sige er, at ondskaben den dag i dag er en særdeles integreret del af vor personlige virkelighed, men netop ikke sædvanligvis er kendetegnet ved en håndgribelig og identificerbar fremtrædelsesform, hvorved den så at sige kan lokaliseres og bekæmpes, men netop oftest møder en som en uidentificerbar, uhåndgribelig, anonym og upersonlig størrelse, et dødeligt dræ, der driver om os og i os: som en fordrejelse af vor vilje, så vi altid vil os selv og vor egen magtudfoldelse.

Jeg vil mene, at der sker en formålsløs opdramatisering, hvis man i nutiden bruger udtrykket "dæmonbesættelse" om menneskelige tilstande. Det gælder også, når tilstanden af den pågældende vitterlig fornemmes som "Djævelens værk". Og griber man så yderlig til uddrivelse af "dæmonen" uden at opnå noget varigt resultat, kan man ved selve processens iværksættelse have stødt et menneske dybere ud i fortvivlelsen.

Om man om ondskabens magter bruger ordet "dæmon" og omtaler disse dæmoner som væsener, der tager bolig i det enkelte menneske, ligger det snublende nær at sætte en vilkårlig grænse i det, der netop er grænseløst og glidende - og kun har én grænse: Guds godhed i Jesus Kristus. Ved en sådan betragtning stjæles opmærksomheden fra det, der alene kristeligt talt skal gøre krav på vor opmærksomhed: at vi i dåben er befriet fra Djævelens herredømme.

Til et menneske, der opsøgte mig som præst og hævdede sig besat af Djævelen, ville jeg sige det vers, der i mange kirker synges ved barne-dåben: Gudsfringende grænde

slog kors for din pande

Guds enbårne røst

slog kors for dit bryst

thi skal ingen djævel dig skade.

Nu kan i din dåb

med saligheds håb

din sjæl og dit hjerte du bade.

At tale om djævluddrivelse på anden måde end ved at henvise til befrielsen, der har fundet sted, forekommer mig at ville rokke ved troens grund, som om det, Gud i sin godhed har gjort, ikke er nok og til at lide på.

I sjælesorg og samtale kan det være nødvendigt i enkelte tilfælde at gå ind på et skriftebarns forestillinger om at være offer for dæmonisk indflydelse, men netop så må det være vigtigt ikke at give den forestilling, som kan skyldes virkelig anfægtelse, "en slags skikkelse", men blot i almindelighed, men så meget stærkere, at lade den stå som den ondskab og synd og ufrihed, som Kristus har forløst os fra.

Naturligvis kan det ske, at sjælesørgerens tiltale får befallingens karakter. Men alt hvad der iøvrigt siges under en sådan samtale, hører under skriftemålshemmeligheden og præstens tavshedspligt. Hvis den brydes, kan det ikke ske uden enten skriftebarnets eller præstens medvirken; skyldes bruddet skriftebørnene, må præsten alligevel holde på sin tavshedspligt. Et brud kan kun tjene til at skabe gny om det sted-fundne og vil desuden kunne fremkalde tvangsforestillinger, hvor de ellers ikke ville opstå.

Hvor lægmanden mener "i videst mulig omfang" at have sikret sig, at det ikke er noget andet, der er tale om, træder eksorcisten til med Guds ånd. Det bibelske verdensbillede får sin chance, når det moderne har vist sig ikke at kunne finde en løsning. Man forstår godt, at De gerne vil betragtes som et menneske, der tager hensyn til nutidens viden om sygdom. Men just i selve denne hensyntagen risikerer De at blive betragtet som religiøs kvaksalver, fordi De uden fagkundskab vil påtage Dem at udelukke sådanne årsager, der måtte give anledning til lægebehandling. Helligånden, som De opfatter det, kan altså dog kun operere på den moderne verdens betingelser. Det er her en modsigelse, som gør det vanskeligt for mig at forstå Dem.

Ingen kan anfægte en præsts eller overhovedet noget kristent menneskes ret til at tale om Djævelen, dæmoner, dæmoni, det dæmoniske eller besættelse. Men begreberne, som de nu anvendes i den offentlige debat og ligeledes i redegørelsen m.v., er uklare, og det fører til, at de påståede kristelige eksorcismer slædes i hartkorn med allehånde okkulte forteelser, således at kendskabet til karismatiske eksorcismer aldeles ikke er et værn imod okkultisme, men tværtimod kan fremme den og til dels leve af den.

Red.: Til sidst påpeger Helge Skov konsekvenserne af Boysens redegø-

relse: 1) Ud fra den ovenstående argumentation kan den eksorciserende præst komme i strid med loven om kvaksalveri. 2) Præsters adgang til sygehusbesøg kan komme i fare. 3) Sjælesorg kan blive noget, et menneske undgår hos en sådan præst.

Biskop Helge Skovs redegørelse slutter med håbet om, at pastor Boysen vil lægge sig biskoppens ord og argumenter på sinde."

ER STRIDEN BLOT AF TERMINOLOGISK KARAKTER ? (1)

H. Skov anfører, at det er tilladt at tale om "kaosmagternes" virke, men i det øjeblik man bruger udtrykket "dæmonbesættelse" om menneskelige tilstande, sker der en formålsløs opdramatisering og man lader djævelen husere i periferien - uden for det videnskabeligt forklarlige. Hvad der i dag er uforklarligt, er måske i morgen forklarligt. Snarere end blot uoverensstemmelser af terminologisk karakter, må det siges, at være et sammenstød imellem to virkelighedsforståelser, der implicit angiver, hvorvidt det er muligt og meningsfyldt at tale om dæmonbesættelse. Helge Skov arbejder med "ondskabens magter" som upersonlige størrelse og anfører, at den "uigennemsigtige dæmoniske virkelighed" får en særstilling, dersom man giver den "en slags skikkelse". Dette angiver, hvorfor H. Skov skriver: At man naturligvis kan tale om "Djævelen, dæmoner, dæmoni, det dæmoniske og besættelse. Men begreberne, som de nu anvendes i den offentlige debat og ligeledes i redegørelsen m.v., er uklare"

Torben Juul Christensen skriver i denne forbindelse til Helge Skov: "De skriver rigtigt, at ingen kan anfægte kristnes ret til at tale om djævelen, dæmoner, m.v.

Det synes som om De hermed mener, at man må tale om det, men ikke tro på, at det er sandt. Deres følgende ord peger i den retning. De fortsætter: "Men begreberne som de nu anvendes i den offentlige debat, og ligeledes i redegørelsen m.v., er uklare."

Men pastor Boysens opfattelse af de nævnte begreber er så vidt jeg kan se aldeles klar og entydig:

Kasomagterne, ondskabens åndemagter er personlige, usynlige åndsmagter (som Paulus skriver: "Den kamp, vi skal kæmpe, er ikke mod kød og blod, men ... mod ondskabens åndemagter i himmelrummet").

Derfor vil jeg gerne spørge Dem: Når de kalder Boysens brug af begreberne "uklar", mener De så dermed, at han tager ordene for deres pålydende ?" (2)

Mens S. Boysen kan tale om ondskabens åndsmagter som personlige, usynlige åndsmagter, ligger Helge Skov på linie med Knud Hansen, når han stiller spørgsmålet: "Er Djævelen en person ?" og besvarer med

1) Jvf. Helge Skov's svar til Torben J. Christensen Kristelig Dagblad d. 2/11-1981
2) Kristelig Dagblad d. 26/10-1981

ordene: "Det er tidligere nævnt som en ejendommelighed ved gudstroen at den uvilkårligt forestiller sig gud som en person, selv om det er lige så umuligt for et menneske som for okser og løver at forestille sig gud som han er. Følger så deraf at man, ligesom i forholdet til gud, også nødvendigvis må forestille sig det onde som en person, som en djævel, "en evig og absolut ånd" ? Vanskeligheden ved at forestille sig djævelen som en person skyldes ikke alene at det onde er en mere omfattende realitet end det personlige, men det er noget ganske modsat, noget anti-personligt, noget personlighedsopløsende": (Herefter refererer Knud Hansen fra Dostojevskijs roman "Brødrene Karamasov 11. bog, 9. kp., hvor det beskrives, hvordan Ivans personlighed går i opløsning). "Med andre ord - djævelen er ikke en person. Han er "udslettelsens og ikke-tilværelsens ånd". Det absolutte ved ham er ikke noget absolut personligt, men den absolutte opløsning af det personlige. Johannes betegner ham som "en løgner og løgnens øphav" (joh.8,44). Dermed menes ikke, at han stikker en løgn af og til, men at han nedbryder det der gør livet virkeligt. "Det onde er en rytter der ikke kan stå på benene" (Løgstrup). Ivan er forudsætningen for, at Satan kan plage ham og til sidst ride ham til døde. Satan er ikke i stand til at skabe, kun i stand til at nedbryde. Således også misundelsen." (1)

Striden er ikke blot terminologisk, men et spørgsmål om to virkelighedsopfattelser, hvor spørgsmålet om besættelse og exorcisme i H. Skov's virkelighedsforståelse ('det moderne verdensbillede' ud fra 'den historisk-kritiske arbejdsmåde' (2)), primært er irrelevant og uvedkommende som en aktuel transcendent indgriben, men måske nok 'terminologisk' kan benyttes i et symbolsprog. Dette understreges af, at H. Skov anfører: At "uanset at der så at sige ovenover den nytestamentlige forestilling om dæmoner ligger en metafysisk tankegang, eller hvad man nu vil kalde det, er denne forestilling selv materialistisk, efter den tids opfattelse rationel, og følgelig kan den i vore dage kun have sit sidestykke i vore rationelle og materielle forklaringer og helbredelsesmåder" og senere om selve "besættelsestilstanden" skriver: "Jeg vil mene, at der sker en formålsløs opdramatisering, hvis man i nutiden bruger udtrykket "dæmonbesættelse" om menneskelige tilstande". (min understregning)

Derfor bliver spørgsmålet: Er Djævelen et symbol, eller en navngivet personlig og ond åndsmagt, som er lige så virkelig som mennesket selv og alligevel udenfor og forskellig fra det ?

1) Hansen, Knud: "Den kristne tro", Gyldendal 2. oplag, 1979 pp 92-93. Med citatet er der kun fokuseres på spørgsmålet om transcendens og immanens.
2) Jvf. Kristelig Dagblad d. 2/11-1981

Dette perspektiv tages op af Lars Holm i Dansk Kirketidende (1): Lars Holm skriver: at det er ikke muligt, at henvise til at noget er "bibelsk", for "Bibelen taler aldeles ikke klart. Den kan slet ikke tale. Den er en samling af skrifter, skrevet på forskellige sprog og i forskellige kultursammenhænge." Derfor må man med vores tids sprog eller begreber kunne sige, hvad de bibelske skrifter eller det enkelte bibelske begreb eller udtryk betyder.

På nytestamentlig tid var det en farbar vej at personificere det onde "således som det skete på forskellig måde i de bibelske skrifter". I dag må man sige, at "der i den menneskelige tilværelse er kræfter, vilkår og faktorer, som er større end mennesket, og som vi må bøje os under". Men vi kan ikke tale om en personificeret Djævel: Fordi "den Onde som person ikke kan passes ind i de sammenhænge, der er vore i dag". Djævelen hører til på "Museet for Forældede Symboler", og når "pastor Boysen under uddrivelsen af Den Onde én af de fem gange så hørte en fremmed stemme bede ham forføje sig, må man henvise til Dansk Bugtalerforbund eller talepædagogernes årskongres som en sag for dem."

Når Djævelen og dæmonerne afskrives som transcendent magter, følger, at hvis man ikke fastholder de bibelske begreber som symbolsprog, er man tvunget til at nyformulere og nyinterpretere, hvad der tidligere blev kaldt besættelse: Helge Skov talte om "menneskelige tilsatnde" og i en kronik i Kristelig Dagblad gør Ernst W. Pedersen det udelukkende til et spørgsmål om psykologi (2).

"Besættelse" kan kort karakteriseres som ubalance mellem Jeg (Ego), Det (id) og Over-Jeg (Super ego). Målet er derfor, at hvor Det er, skal Jeg være (Freud) og hvor Over-jeg er, skal Jeg være (Scharfenberg). "I enhver situation, hvor det bevidste Jeg oversvømmes af det ubevidste driftsbetonede Det eller indsnævres af det ligelædes ubevidste Over-Jegs indflydelse, opstår en indre trussel, der bevirker en angstfølelse, som godt i svære tilfælde kan kaldes djævelsk (uden at der forstås noget metafysisk ved dette ord). Der er her tale om en konflikt mellem de psykiske instanser. Forståelsen af disse mekanismer udelukker idag troen på metafysisk besættelse af ånder, etc.

1) Dansk Kirketidende Nr. 19, 21. aug. 1981 133. årg. pp 223 224 "Satans pølsepinde i Give" (gengivet i Kristelig Dagblad d. 21/8-1981) og Dansk Kirketidende nr. 20, 4. sep. 1981, 133. årg. pp 239-240 "Den onde og det onde".

2) Kristelig Dagblad d. 20/11-1981. Samme holdning finder vi f.eks. i Kristelig Dagblad d. 21/8-1981 hvor sognepræst Gunnar Frandsen bl.a. skriver: "Mennesket har svært ved at erkende, at det onde altid skyldes mennesket selv og at sygdom på legeme og sjæl hører med til vores struktur. Troen på en djævel og hans dæmoner er for mig at se en forsvarsmåne over for Gud." "Indrøm dog, at der er tale om psykisk lidelse og at der ikke er nogen dæmoner at uddrive. Mennesket er henvist til sin struktur med sygdomme i sin sjæl og krop og som liv på godt og ondt."

De onde ånder, dæmonerne, er da projektive personificeringer af de aggressive impulser, som en altfor tvangspræget samvittighed (Over-Jeg) har holdt tilbage, fortrængt. At sådanne personificeringer kan opstå skyldes et svagt udviklet Jeg, der ikke er i stand til en forsonende formidling mellem Det og Over-Jeg (= altfor strenge og ueftergivelige samvittighedskrav). Identifikationen med "djævelen" i en såkaldt besættelse er da et forsøg på at befri sig fra et religiøst tvangssystem, der opleves som et frihedsberøvende afhængigheds- og skyldforhold. Det er forklaringen på dén (ubevidste) modstand, som "besatte" kan opleve og præstere, når de konfronteres med religiøse symboler (et krucifiks, en bibel, en præst o.s.v.). De, der i virkeligheden piner "de besatte", er således ikke så meget "dæmonerne", som det er "eksorcisterne"! Interaktionen mellem "eksorcist" og "besat" vil - sådan som udenlandske beretninger herom viser - ofte være et ubevidst sado-masokistisk forhold, evt. af pervers seksuel karakter."

Vi skal ikke bruge det sværgende ord, men benytte en "sprogets omgangsform med kriserante mennesker, som sprænger sprogets instrumentale karakter som ren suggestion, belæring eller trøst ud i en ægte samtales dialogiske struktur."

Denne 'sprogets vej' finder Ernst W. Pedersen med Scharfenberg i det dybdepsykologiske apparat, som de mener allerede er foregrebet i den klassiske beretning om Gottlieb Dittus fra det 19. årh.. G. Dittus's præst Johann Christoph Blumhardt går verbaliseringens vej og personificerer de aggressive impulser i hendes Det. Blumhardt gav "sygdommens symptomer en tydning der aflaster den syge selv for ansvaret". Den sproglige tydning virker afbalancerende på de psykiske instansers indbyrdes brydning. Blumhardts "henvisning til Jesu sejrformåede - psykologisk betragtet - at mobilisere Jeg-interaktionens kræfter". "Blumhardts sprog var Bibelens helt igennem mytologiske sprog, som han gik ind på i naiv samtidighed. Men det han gjorde med denne baggrund, lader sig dog uden vanskeligheder indordne i en for os forståelig meningssammenhang, da vi i dag har et dertil egnet begrebsapparat, nemlig det dybdepsykologiske."

Da "besættelse" udelukkende drejer sig om psykiske ubalancer, vil de "overnaturlige" fænomener, der optræder i forbindelse med "besættelsestilstanden" også kunne forklare af dybdepsykologisk vej. Ernst W. Pedersen anfører: At "fænomenet, at "nogen" tænker og "nogen" taler gennem en "besat", er det, man kalder en multipel personlighed. Det tilskrives i det væsentlige organismens anstrengelse for til forskellige tidspunkter at svare til forskellige værdisystemer. Det er et dramatisk udtryk for, hvor meget et menneskes selvforståelse influeres af psyko- og sociodynamiske faktorer. At den "besatte" ingen erindring

har herom bagefter, kan sammenlignes med det ubevidstes virksomhed i drømme, som man ikke altid kan huske." Arsagen til og ansvaret for et "besættelses" syndroms fremkomst "ligger sansynligvis udenfor den "besatte" selv og kan måske - med miljøbaggrunden i tankerne placeres hos forældrene, der har forsømt at integrere de destruktive Det-impulser i barnealderen og dermed været årsag til deres fortrængning. De sjælelige forstyrrelser ved "besættelser" kan skyldes en for streng religiøs opdragelse, der ikke har tilladt udviklingen af et stærkt Jeg. I en sådan opdragelse vil det krops-seksuelle være belagt med så megen tabu, ligesom det ikke-aggressive ("Elsk din næste") er idealiseret så meget, at basis for en "besættelse" i rigt mål er til stede." Derfor bliver spørgsmålet: "Hvem er så egentlig besat, den "besatte" eller eksorcisten? Ja, det må blive et aktuelt spørgsmål, da det ikke hverken udfra forsvarlig nutidig eksegesi eller med den forhåndenværende psykologiske viden er grundlag for at antage eksistensen af metafysiske onde ånder, der kunne besætte." (1)

FORNYELSEN

Vi skal nu se på, hvordan man indenfor den karismatiske fornyelse reagerede på debatten. Michael Harry har igennem en årrække været en central person indenfor fornyelsen og har virket som underviser og sjælesørger. Karakteristisk for M. Harry's indlæg i debatten er, at de så godt som udelukkende er et opgør med den dæmonologi, der henter sin inspiration fra D. Prince's lære. Dette tyder på, at til trods for at D. Prince (og vi kunne i denne sammenhæng også nævne D. Basham, Frank. Hammond, Win Worley, etc.), så godt som ikke bliver nævnt i debatten, er hans (deres) dæmonologi af betydning for den karismatiske

- 1) Ernst W. Pedersens kronik bygger bl.a. på Joachim Scharfenbergs bog "Samtalen i Fokus", Gads Mosaik-serie, 1981 (oversat af Ernst W. Pedersen) og den dybdepsykologiske tolkning af tilfældet Gottlieb Dittus findes pp 32-40. Blumhardts redegørelse til den kirkelige overøvrighed i Württemberg findes gengivet i bl.a. a) Johann Christoph Blumhardt "Die Krankheitsgeschichte der Gottlieb Dittus", Hrsg. und eingeleitet von Gerhard Schäfer. Mit einer Interpretation der Krankenheilung von Theodor Bovet, Zweite Auflage, Vandenhoeck & Rupprecht im Göttingen, 1982, b) Hoffmann, Poul: "Synere og Seere", Lohse 1973.

P. Hoffmann skriver da også en kommentar (Kristelig Dagblad d. 28/11-1981) til Ernst W. Pedersens kronik: "E.W.P. taler om uvidenhed, bl.a. i forbindelse med Svend Boysen, som uden videre tør kaldes et af de mest velorienterede og skarpttænkende mennesker i den kirkelige debat i Danmark i dag. Men E.W.P. er tydeligvis selv dybt uvidende om næsten alt, hvad der virkelig har betydning i spørgsmål om dæmonbesættelser, historisk, geografisk og på alle måder.

Forbløffende er det ikke mindst, at han - og en hr. Joachim Scharfenberg, som han henviser til - kan forestille sig, at begivenhederne omkring Johann Christoph Blumhardt i Möttlingen i midten af 1800-tallet kan forklares dybdepsykologisk. Enten er d'hr overhovedet ikke orienteret om, hvad der virkelig foregik i Möttlingen dengang, eller også ser de efter behag bort fra alle de fænomener, som gør psykologiske forklaringer til rene narrestreger, fænomener af objektiv-naturhistorisk art, til dels helt uden forbindelse med den besatte Gottlieb Dittus.

Direkte pinligt virker det, når E.W.P. taler om Blumhardts "naive samtidighed". Men han må vel efter hele sin holding på samme måde operere med Jesu "naive samtidighed". Og så kan man jo kun gratulere Boysen med det selskab, han bliver anbragt i."

fornyelse (1). En enkelt præst udtaler sig offentligt på linie med denne tradition. I et interview med Kristelig Dagblad udtaler Bent Feldbæk Nielsen: "- De tilfælde, hvori jeg har været impliceret, og som jeg kender af egen praksis drejer sig om overbeviste kristne, som er bundet af noget, vi byder over i Jesu navn. Det har ikke været forbundet med dramatik, som når Svend Boysen ligefrem hørte en stemme blande sig i samtalen med den besatte.

- Derimod ser vi ofte, at mennesker, som er blevet omvendt og har været helt oppe på "et bjerg", falder ned igen og får problemer på en række områder, som de ikke kan beherske eller klare, men hvor vi så kan hjælpe og byde over dette.

- Vi lever i en verden, hvor den kristne kultur er på retur - og dermed også vore forsvarsværker overfor det onde. Derfor bliver udfrielse fra de onde magter en mere almindelig fremgangsmåde, efterhånden som tiden går. Indenfor fornyelsen har der været visse diskussioner om de ting, og det er endnu ikke så mange, der praktiserer dette, men vi bliver flere." (2)

- 1) Frank Hammond og hans hustru Ida og Win Worley er amerikanere, der har specialiseret sig i en udfrielsestjeneste og deres bøger har også haft betydning i Danmark.

Hammond, Frank & Ida: "Pigs in the Parlor - a Practical Guide To Deliverance", Impact Books, Inc. 1973

Worley, Win: "Battling the Host of Hell - Diary of an Exorcist", HBC 1976, 4. print, 1980

"Conquering the Host of Hell - an open triumph", HBC, 1977

"Demolishing the Host of Hell. Every Christian's job", HBC, 1978

Frank og Ida Hammond har ved flere lejligheder virket i Danmark gennem "Kristent Center" og "Den apostolske Kirke". Både Hammonds og Worleys bøger er kommet til Danmark gennem "Kristent Center", Herning.

- 2) Kristelig Dagblad d. 29/7-1981.

En enkelt anfægtter M. Harry's udtalelser til Kristelig Dagblad d. 31/7-1981 og henviser i den forbindelse til så - trods alt - forskellige folk som Derek Prince, Don Basham, Kurt Koch (lutheraner), Frank Mac Nutt (Den romersk-katolske kirke) og Michael Harper. Det anføres, at de "alle er nutidige erfarne mennesker om området, og de har alle erfaret mange vellykkede dæmonudrivelser af kristne mennesker". (Inger Marie Lausten, Kristelig Dagblad d. 11/8-1981).

Vedr. Mac Nutt se bl.a. hans bog "Healing", Ave Marie Press/Notre Dame/Indiana 46556, 1974/1979 pp 208-231, hvor han knytter til ved bl.a. D. Basham (p. 209 note 1 og p. 224) og D. Prince (p. 216), samtidig med at han står i en katolsk tradition.

Vedr. Kurt Koch se bl.a. hans to bøger: "Christian Counseling and Occultism", Kregel 1972/1981 og "Occult Bondage and Deliverance", Kregel 1971/1981 pp 57 - 71. K. Koch regner også med muligheden for, at kristne kan være besatte (pp. 67-71 - specielt hans nuancerede overvejelser p. 69), men gør op med, hvad han karakteriserer som ekstreme pentecostale grupper: "One must be aware of the fact that within some of the more extremist groups of Christians, and this particularly applies to some of the more eaggereated Pentecostal groups, this suggested form of poession is almost forcibly inbred into people." "...And these extreme religious groups are a breeding ground for all sorts of neuroses and depressions. One wonder how many people, instead of being helped, are instead burdened and oppressed further after receiving the laying on of hands from mediumistically endowed Pentecostal evangelists." (p.62)

M. Harry anfører, at den demonologi der lå til grund for behandlingen af pigen fra Os, ikke er typisk for den karismatiske fornyelse indenfor folkekirken. Vigtigt i denne sammenhæng er afgrænsningen "indenfor folkekirken".

I 1975 da Don Basham's bog "Fri os fra det onde" udkom, skrev M. Harry en note i danske oversættelse p. 187, hvor han bl.a. forsigtigt skriver: "Bogen har også, synes jeg, nogle tilfælde, hvor demonbesættelse forveksles med syndsbevidsthed og omvendelse. Sådanne mindre misforståelser må dog ikke gøre os blinde for den kendsgerning, at det "stadigvæk er menighedens opgave at uddrive onde ånder", for at citere dr. Coggan, ærkebiskop af Canterbury, England."

I 1978 er der ikke længere tale om blot "mindre misforståelser" og M. Harry reagerer på 'Os-sagen' med kronikken "De onde ånder" og denne kronik indgår igen i 1981 debatten. Reaktionen går på en misforstået teologi og en ødelæggende sjælesørgerisk praksis.

M. Harry skriver i Kristelig Dagblad d. 1/9-1981: "Cecil Cousen har overværet et af Derek Prince's møder i USA, hvor ca. 500 kristne på een gang fik besked om at komme med deres poser næste dag, da alle i flæng skulle udfries af deres onde ånder ved uddrivelse - og dette medfører altid opkastning. Derfor poserne! Hvilket ubibelsk vrøvl, som jeg ikke kan tie stille om."

Prince's lære har skabt splittelse iblandt kristne (hvilket altid gælder Djævelen og hans onde ånder), og det er hans lære, der ligger til grund for splittelsen i Norge, da Prince's hæfte om demoner blev oversat til dansk og fandt vej til præsterne i Os, Norge, 1977-78."

Den grundlæggende lægning i D. Prince's demonologi er for M. Harry, at der ikke skelnes mellem Djævelen og demonerne. Djævelen og de onde ånder er ikke de samme, men hører sammen. Personen Djævelen står bag alle onde tilkendegivelser, men derfor er ikke alle besatte. I D. Prince's demonologi bliver synden, kødet og egoismen til onde ånder. "Prince påstår, at han fik drevet ud af (en) kvinde - had, frygt, stolthed, misundelse, selvmelidenhed, utroskab. Paulus skriver anderledes - også Jesus - nemlig, at disse ting er "kødets gerninger" (Gal. 5,19), som "kommer fra hjertet" (Matth. 15,19). Behandlingen af disse problemer er ikke "uddrivelse", men evangeliets forkyndelse og den medfølgende "omvendelse til syndernes forladelse", da det ikke drejer sig om onde ånder til trods for, at disse synder tilhører Satans væsen."

Det synes mere respektabelt, at skulle befries for misundelse end

selv at skulle tage ansvaret for den ved omvendelse til Gud, således som profeten Jeremias måtte gøre det (Jer. 15,19)!

At nogle, der er involveret i okkultisme kan blive besat af en ond ånd er muligt, og man kan læse om exorcisme ved en psykiater i et tidsskrift for praktiserende læger (The Practitioner 1974, Vol. 212, 363), men alligevel - da Peter mødte troldmanden Simon, forsøgte han ingen exorcisme, men forkyndte omvendelse (Ap.G. 8,22), d.v.s. ikke alle tilfælde af spiritisme skal behandles ved exorcisme."

Vedr. 'Os-sagen' skriver M. Harry: "Os pigen måtte først overbevises om, at der fandtes onde ånder, og at hun var besat, før der kunne foretages "uddrivelse" - en meget kedelig behandling af en pige, der allerede var under psykiatrisk behandling. "Snart følte jeg mig overbevist om, at ånder havde taget bolig i min krop", sagde pige, efter at hun havde læst Derek Prince's tre hæfter om demonologi. Jesus måtte aldrig overbevise nogen om, at de var besatte - tværtimod, ingen af de besatte i evangeliet bad om befrielse, men Jesus uddrev onde ånder uden deres samarbejde, for at bevise, at Guds rige var kommet nær, og at Hans ord var fyldt af kraft og myndighed over for Satans rige og alt det, der hører dette rige til. Jesus brugte heller ikke håndspålæggelse for at befri et menneske fra en ond ånd." (1)

I sin bog "You are the Man on the Spot" fra 1981 (dansk udg. 1982) (2) kommenterer M. Harry problemstillingen ud fra sin sjælesørgeriske tjeneste. M. Harry nævner tre tilfælde, hvor mennesker er kommet til ham og har sagt: "Vil du ikke nok uddrive min onde ånd?"

Vi skal her blot nævne ét af tilfældene: "Vil du ikke nok uddrive min onde ånd?", sagde en mand til mig. Han havde nogle mindre problemer i sit kristne ægteskab. Både han og hans kone var herlige kristne, men en præst havde helt kategorisk forklaret, at deres problem var på grund af en ond ånd, og med mindre den blev uddrevet, ville deres problem ikke blive løst.

Jeg drøftede det enkle ægteskabsproblem med dette fine kristne ægtepar og sagde meget bestemt til dem, at der ikke var nogen ond ånd i deres ægteskab, men at de bare oplevede den sædvanlige spænding, som kan forekomme i alle - også gode - ægteskaber.

1) Ålborg Stiftstidende d. 29/7-1981. Samme artikel findes bl.a. også i Vestkysten d. 1/8-1981, Vejle Amts Folkeblad d. 5/8-1981, Dagbladet Roskilde d. 14/8-1981 samt i forkortet form i 'Udfordringen' nr. 9 sep. 1981. Denne kronik "med ganske få ændringer" stammer fra Kristelig Dagblad d. 18/7-1978 og er oprindeligt skrevet på baggrund af 'Os-sagen'. "Jeg ønskede, at skåne menigheden herhjemme for en lignende ulykke - derfor min kronik om de onde ånder i 1978, som der tilsyneladende ikke blev lagt særlig mærke til, fordi sagen ikke var virkelig aktuel i Danmark på dette tidspunkt." (Kristelig Dagblad d. 22/10-1981).

2) Harry, M.: "Åndelig fornyelse", Scandinavia 1982 (eng. udg. "You are the Man on the Spot", Bethany Fellowship, 1981)

Begge begyndte at græde - af glæde ! De var så befriede over, at deres problem ikke var en ond ånd, og i ydmyghed modtog de en del sund fornuft og åndelig vejledning i deres enkle ægteskabskonflikt. De så så lykkelige ud bagefter! - og det var uden exorcisme.

Dette ægtepar var bestemt blevet dårligere efter en sådan "dæmon"-behandling - og meget bedrøvet." (1)

M. Harry vil ikke benægte, at besættelse kan finde sted, men anfører:

- 1) Når nogen kommer og beder ham om at uddrive deres onde ånd, så er der ikke nogen ond ånd. "Intet besat menneske i Jesu nærhed bad ham nogensinde om udfrielse, eller blev nogensinde opfordret til at omvende sig forud for udfrielsen. Jeg gentager, at et menneske, der beder om udfrielse, har ikke en ond ånd, selv om de kan være under angreb af Satan og mørkets magter (Ef. 6:12)."
- 2) Det er lettere at akceptere den idé, at man har en ond ånd inde i sig, end at akceptere, at man skal stå djævelen imod.
- 3) De såkaldte "bevisprøver" man har brugt til at vise, at kristne kan have en ond ånd, handler allesammen om djævelen; men djævelen kan ikke sidestilles med onde ånder, selvom alle tilhører det samme mørkets rige.

Vigtigt i denne sammenhæng er det at forstå, hvorfor de onde ånder ofte i evangelierne beskrives som 'urene' ånder. De var urene, men ikke på grund af særlige synder som had, utroskab og splittelse, men fordi de ikke var hellige sådan som Helligånden er, Han, som alene tjener Gud og Kristus.

I 1974-debatten var O. Skjerbæk Madsen en nøgleperson. I mellemtiden er han blevet præst i folkekirken, og det vil derfor være af betydning at se på, hvor han står i 1981-debatten. O. Skjerbæk Madsen udtaler sig tre gange, men uden for det forum hvor bredere kirkelige debatter med teologiske overvejelser foregår (i.e. Kristelig Dagblad) (1).

Exorcisme er stadig en del af O. Skjerbæk Madsen's sjælesørgeriske tjeneste (2), men den teologiske forståelse af demonologien er blevet gennemarbejdet og ændret væsentligt.

O. Skjerbæk Madsen skriver i 'Udfordringen', at "hvis folkekirken

- 1) 'Udfordringen' nr. 9, sep. 1981: "Folkekirken og åndsudrivelse", Søndags BT d. 29/10-1981: "Djævluddrivelse i den danske folkekirke" og i 'Reformatio' nr. 4 1981: "Biskoppelig dobbeltmoral".
- 2) Jvf. Søndags BT d. 29/10-1981. Der berettes om en ung mand, Claus, der begyndte at interessere sig for det okkulte og siden blev indviet i 'Den Hvide Orden'." "Vi var tre, som skulle indvies sammen. Det skete ved midnatstide i et lille rum, hvor kun tandte stearinlys lyste op. Vi blev klædt af, blev lænket på hænderne og

vil være evangelisk og luthersk, må den fastholde apostlenes lære og praksis og vedkende sig, at den står i en kamp mellem åndsmagter, hvor den har en veldefineret tjeneste at udføre." Denne tjeneste er ikke blot ved kristenlivets begyndelse (1), men livet igennem.

- a) Vi møder mennesker, som ikke er kristne og som plages af onde ånder p.g.r.a. deres deltagelse i okkulte bevægelser.
- b) Vi møder kristne, som har forladt deres enfoldige tro, og på en tilsvarende måde har udsat sig for Satans og de onde ånders indflydelse gennem TM, yoga, astrologi, spiritisme, spådomme, ikke-kristne helbredelser, m.m.
- c) Vi møder kristne, som anfægtes og plages uden egen skyld af onde ånder. Vi kan ikke altid tale om besættelse, slet ikke når det drejer sig om kristne, for hvor Guds Ånd bor, er der ikke plads til de onde ånder.

fik bind for øjnene. Så blev vi ført frem foran lederen, som sad ved en pult iført kjortel og med et sværd og en bibel liggende ved sin side. Vi skulle sværge på, at vi anerkendte ham som vores mester og sværge på tavshed. Til gengæld lovede han så, at vi - nu og altid - ville have en "lille hjælper" på vores vej. Jeg forstod ikke ret meget af det hele, men blev sat til at arbejde for Den Hvide Orden. En dag så jeg et lille væsen - måske 10 cm højt - stå i mit vindue, og samtidig blev der helt koldt i rummet. Jeg spurgte ordenens leder, hvad det betød, men han svarede bare: "Når de én gang har snuset til dig, kan de altid finde dig." For første gang gik det op for mig, at min "lille hjælper" var en dæmon.

Så gik jeg ind i en tid fuld af rædsel. Jeg syntes, at mit sind og mit indre blev mørkt. En djævel begyndte at grine ad mig inde i mit hoved. Den havde form af det lille væsen, jeg havde set, og den sagde igen og igen: "Kan du huske mig? Nu har jeg dig!" Gradvis begyndte djævelen at råbe og skribe inde i mig om, at jeg skulle gøre mennesker skade. Jeg tryglede ordenens leder om hjælp, men han svarede bare, at der ikke var nogen djævel inde i mig, men at det nu var mig, der var blevet en djævel. Til sidst mistede jeg min sidste rest af fornuft. Gode venner til Claus fik ham trukket ud af Den Hvide Orden og indlagt på Statshospitalet i Risskov. Ordenens leder, Philipp Schober, forlod kort efter Danmark i hast efter en kraftig pressekampagne og politianmeldelse med hans private satankult. På statshospitalet blev det fastslået, at Claus var mani-depressiv, og han blev medicinsk behandlet som sådan. Tre uger senere fik hans mor lov at hente ham hjem fra hospitalet.

Jeg havde det stadigvæk forfærdeligt, og jeg syntes, at alting var sort, og min mor anede ikke sine levende råd om, hvordan hun skulle hjælpe mig. Da hun hørte om pastor Ole Skjerbæk Madsen spurgte hun ham, om han kunne stille noget op. Til ham fortalte jeg alting, som det var, og for første gang følte jeg, at nogen forstod min situation. Sammen gik vi ind i kirken, hvor jeg oplevede det vidunderlige, at jeg følte mig befriet. Jeg har søgt alle andre helbredelsesmetoder, men det eneste som hjælper er, når Ole Madsen beder for mig. Jeg har været til "befrielse" hos ham mange gange nu, og selv om det onde endnu ikke helt har sluppet sit tag i mig, føler jeg virkelig, at der er sket en fantastisk forandring, og at djævelen snart har forladt mig helt. Selve exorcismen beskrives således: "De beder i fællesskab for, at Gud må drive dæmonen ud af Claus, og Ole Skjerbæk Madsen lægger sin hånd på Claus' hoved og befaler i Jesu Kristi navn det onde at forlade ham med ordene: 'Far ud, du urene ånd.' Derpå begynder præsten at synge en salme, hvorunder han lukker den unge mands fingre om en salmebog, og endelig følger nadveren og den afsluttende trosbekendelse, som Claus gentager ord for ord." O. Skjerbæk Madsen træder offentligt frem, da han finder, at "det er værd at kæmpe for, at djævluddrivelse bliver taget alvorligt, for ellers risikerer vi nemlig, at den glider over i kvaksalvernes hænder, og så bliver det ganske enkelt ufor-"

- 1) O. Skjerbæk Madsen har i den første del af artiklen knyttet til bl.a. ved dåbs-exorcismen, der først blev afskaffet i den danske folkekirke i 1974.

Hvor O. Skjerbæk Madsen i 1974 i Basham/Prince traditionen arbejdede med exorcisme overfor kristne, afviser han i dag, at man på én gang kan være kristen og besat.

I en samtale omkring D. Basham's bog "Fri os fra det onde" og 'selv-inducerede' besættelser' udtaler O. Skjerbæk Madsen: "Jeg mener, at der en okkult brug af exorcisme. Jeg er blevet meget nervøs for meget af exorcismelitteraturen, ganske simpelt fordi jeg synes, at der er en usund interesse for den dæmoniske verden, en nysgerrighed som jeg ikke mener tilkommer os. I nogle bøger kan du finde lister over dæmoner og hvilke indflydelsesområder, de dæmoner har, så du direkte kan oversætte forskellige symptomer til ganske bestemte dæmoner, som du så kan begynde at byde over. Det er sat i system med visse rodånder, o.s.v.

...Man er begyndt at interessere sig for de onde ånders rige og stille ranglister op - hvad jeg også synes er tåbeligt, da man aldrig kan stole på de oplysninger, man får fra de onde ånder - hvis man får en oplysning. Det tyder på..hvis jeg skal være meget grov..(man)er besat af sin egen exorcismeiver og den indsigt man mener at få Jeg mener, at være stødt på mennesker der har diagnosticeret sig selv som besatte og opfører sig som besatte efter at have læst nogle af de bøger. ... - helt for nyligt har jeg også mødt et menneske, der (havde) læst nogle af de her bøger, og selvfølgelig også går og kaster op, o.s.v.

Det er ikke til at hjælpe et sådant menneske, fordi det er mere en besættelse af en bog, om jeg så må sige, end det er besættelse af nogle ånder. ... det er noget, hvor man stiller sig selv i centrum, man er interessant. Men selvfølgelig er der en fare i det, for jeg føler, at man så lukker op på indirekte måde, og det bliver endnu mere farligt, fordi man gør det under en kristen / kristelig fernis - man lukker op for den dæmoniske verden. Jeg reagerer sådan og sådan. Jeg har altså de og de ånder. Og så begynder man at koncentrere sig - symptomerne vokser - og man lægger hele sin opmærksomhed ud imod disse åndelige kræfter i stedet for at rette blikket mod Jesus, den der befrier og har befriet os afgørende på korset her har du igen kristne som arbejder med okkulte ting og jeg tror, at det lukker op for indflydelse fra den åndelige verden. Man står i fare for Satans gøglespil og falder i nettet - ganske simpelt - og det er ikke uden grund, vi synger, at vi ikke skal hvirvles ind i Satans gøglespil (1). Vi ved udemærket godt, at han også kan prøve at føre de udvalgte vild.

1) Henvisning til tidebønnen Completorium: "Hold fjernt hint kåde gøglespind, som hilder os i drømme ind, driv selv vor fjendes magt på flugt, hold både kød og ånd i tugt." (TE LUCIS ANTE TERMINUM, Gregorius v. 2, jvf. 'Dansk Tidebog' p. 53).

Det her er meget snedigt. Jeg tror virkelig, at det er farligt."

På spørgsmålet om denne holdning og praksis er udbredt, svarer O. Skjerbæk Madsen: "Jeg tror i høj grad, at den er udbredt i pentecostale kredse - og så har det været svært for den karismatiske fornyelse i folkekirken at finde sine egne ben - også luthersk. Der er uklarhed på mange måder om terminologi, o.s.v.. Det gælder spørgsmålet om åndsdaab. Det gælder mange ting. Der er ting, man overtager ligesom ukritisk det er begrænset, hvad der har været oversat af de der exorcismebøger til dansk. Men der er Basham's bog (1), "Ud af Satans greb" (2) og nogle andre ting." (3)

Såtidig med opgøret med Basham/Prince traditionen taler O. Skjerbæk Madsen om 'Biskoppelig dobbeltmoral'. På baggrund af en henvendelse fra 'Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE' dateret d. 3/9-1981, hvor 'Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE' opfordrede biskopperne til at udarbejde en vejledning, m.v. vedr. besættelse og exorcisme(4), svarer Helge Skov på vegne af biskopkollegiet:

- 1) Basham, Don: "Fri os fra det onde", op.cit.
- 2) Irvine, Doreen: "Ud af Satans greb", Perspektiv & Royal, 1974 (En selvbiografi om en ung pige der ender i prostitution, stofmisbrug, satanisme og okkultisme. Blev kendt som "de sorte hekse dronning". Dæmonologien ligger på linie med D. Prince og D. Basham, se p. 117, 118, 121, 123 og 125)
- 3) Jvf. interview med Ole Skjerbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson, p. 11-12
- 4) "Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE"

Formanden:
Sognepræst Olav Fog, Blaaehøj, 7330 Brande Telefon: 05-34 50 61

Til biskopperne.
Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSEs bestyrelse har fulgt debatten i medierne gennem de seneste uger vedrørende enkelte præsters udøvelse af udfrielsestjenesten over for mennesker, der er plaget af onde ånder.

Både det bibelske og reformatiske vidnesbyrd, så vel som vor egen kirkes tradition - ikke mindst vore salmer - taler om eksistensen af Satan og hans hær af onde ånder og om menneskers erfaring med disse kræfter, men siger tillige, at der er betroet menigheden myndighed over sådanne åndsmagter. At udelukke denne udfrielsestjeneste af kirkens sjælesørgeriske gerning vil derfor være en fornægtelse både af bibelens vidnesbyrd og vor kirkes bekendelse.

På baggrund af den stadigt voksende interesse i befolkningen for okkulte fænomener samt de nyreligiøse bevægelseres aktiviteter bliver det påtrængende nødvendigt for den danske folkekirke at forberede sig på en markant konfrontation med mørkets magt.

I august 1974 var der i dagspressen en stor debat om udfrielsestjenesten, og herunder fremkom der et åbent brev til biskopperne med opfordring til at give vejledning om denne tjeneste. På foranledning heraf blev spørgsmålet behandlet på et bispemøde i september s.å. Biskopperne så sig dog ikke i stand til at genoptage vejledningen fra Kirkeritualet af 1685 og ej heller til at udarbejde nogen ny vejledning. Vi udtaler derfor, at det er biskoppernes ansvar, hvis præster i folkekirken af mangel på autoritativ vejledning handler uhensigtsmæssigt i deres udfrielsestjeneste og sjælesorg over for mennesker, der måtte være plaget af onde ånder.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE opfordrer biskopperne til påny at gennemgå Kirkeritualet af 1685 i lyset af den okkulte og nyhedenske indflydelse i det kulturelle og religiøse liv i vort land i dag og til i hvert stift at finde frem til en eller flere præster, en læge og en diakon eller diakonisse, som kan bistå den enkelte sognepræst, når han står over for mennesker med svære problemer, fordi de har været inde under okkulte og dæmoniske kræfters indflydelse. Blåhøj præstegård, den 3. september 1981. På bestyrelsens vegne Olav Fog. ("Reformatio" nr. 4/1981 pp 54-55)

"RIBE BISPEEMBEDE

Ribe, den 7. okt. 1981

Til formanden for Fællesskabet Kirkelig Fornyelse.

På bispemødet i Århus den 5. oktober 1981 blev Deres opfordring af 3. september 1981 drøftet. Mødedeltagerne har bedt mig meddele Dem, at man fastholder standpunktet fra septembermødet 1974 og således ikke ser sig i stand til at imødekomme foreningens opfordring.

Skulle der være præster, der ønsker en nærmere orientering i spørgsmålet, må man i hvert enkelt tilfælde henvende sig til stiftets biskop.

Jeg medsender til Deres orientering min redegørelse, der er tilstået sognepræst Svend C. Boysen, Give.

Skov" (1)

Efter at have henvist til 1974-debatten og bispekollegiets svar dengang skriver O. Skjerbæk Madsen: "Fællesskabet Kirkelig Fornyelse ville altså gerne opnå, at en præst, som måtte foretage en exorcisme, ikke skulle risikere at gøre noget, som kunne ende i kvaksalveri, men altså også, at en kvalificeret omsorg kunne udvises overfor de mange, som af okkult engagement var blevet onde ånders fange.

Og her møder vi så den biskoppelige dobbeltmoral. Biskop Skov skriver i sit svar til Svend Boysen: "De udtaler selv på linie med Kirkeritualet af 1685 advarende ord om, at der må skelnes mellem sygdom og 'besættelse'. Jeg kan ikke noksom understrege Deres advarende ord og henlede opmærksomheden på, at den situation meget vel kunne tænkes at opstå, hvor man som 'dæmonuddrivende' præst kom i konflikt med lægelovens kvaksalveribestemmelser" (Kristelig Dagblad 2/10-1981). Men den selv samme biskop skriver i et svar på Fællesskabet Kirkelig Fornyelses henvendelse, at biskopperne ved bispemødet i Århus d. 5/10-1981 fastholder standpunktet fra septembermødet i 1974. Dette er for groft: Biskopperne vil altså ikke medvirke til en, også lægelig, forsvarlig behandling af dæmoniserede ved at påtage sig de i kirkeritualet af 1685 nævnte opgaver, men truer desto ikke mindre med kvaksalveribestemmelserne i lægeloven. Denne holdning minder om noget, man kunne fristes til at kalde åndeligt kvaksalveri på bispestolen og er det modsatte af "at være en støtte for Herrens tjenere".

Hvad glæde kan en præst have af Skovs tilbud om at få orientering hos sin lokale biskop, hvis han ikke kan hente hjælp? Hvorfor nægter biskopperne stadig at være biskopper? Hvorfor tør man ikke lære af f.eks. de anglikanske biskopper, som ser exorcisme som en del af kirkenes helbredende tjeneste (a. The Archbishop's Commission, 1958. The

Church's Ministry of Healing; b. Bishop of Exeter's Commission, 1964.⁵⁹ Exorcism; c. Archbishop of York's Study Group, 1974. The Christian Ministry of Healing and Deliverance.) ?

Kan folkekirkens sjælesørgeriske praksis være troværdig, hvis der ikke findes en virkelig helbredende tjeneste? Er en kirke troværdig, som benægter den kraft, som er den betroet: at forkynde befrielse for Satans fanger? Hvornår bliver det klart for kirkens ledende mænd, at exorcisme ikke er et ny-religiøst fænomen eller noget specielt karismatisk, men en gammel tjeneste, som altid har været aktuel; man ganske særligt i tider, hvor folket vendte sig fra den levende Gud til afguder og dæmoniske sekter og udskejelser?

Ole Skjerbæk Madsen

PS. Er striden om exorcisme i virkeligheden en strid om, hvad der står i Bibelen, og om Bibelen uafkortet er Guds ord?" (1)

Ved at fastholde 1974-udtalelsen kan det undre, at Helge Skov overhovedet bad Svend Boysen om en redegørelse af det passerede og netop bruger udtrykket "det passerede" i sin henvendelse til S. Boysen. I 1974 fralagde biskopperne sig den specifikke tilsynsmyndighed vedrørende besættelse og exorcisme, der lå i Kirkeritualet af 1685. Dette fastholdes i 1981 jvf. bispekollegiets svar til Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE d. 7. okt. 1981, samtidig med at både S. Boysen i sin redegørelse og H. Skov i sit svar henregner "det passerede" til sjælesorgens regi, altså et område der er pålagt tavshedspligt (3).

Derfor bliver den for så vidt korrekte brod i Andreas Davidsens ord "Boysens belæringer" underlig tam, da S. Boysen reelt ikke havde mulighed for at give en specifik redegørelse af "det passerede", men var tvunget til bl.a. p.gr.a. H. Skov's udtalelse til at give en generel indføring i emnet og en apologetik for sin sjælesørgeriske praksis, da H. Skov's henvendelse IKKE bundet i den specifikke tilsynsmyndighed jvf. Kirkeritualet af 1685, men i en undren - d.v.s. en anden virkelighedsforståelse. Dette underbygges af provst Folmer Schjøth's følgeskrivelse. Folmer Schjøth formulerer sit brev på en sådan måde, at Svend Boysen's redegørelse må ses i lyset både af biskoppens og provstens brev (4).

1) 'Reformatio' 4/1981 p. 54

2) Se bilag 3

3) Dette forhindrer dog ikke, at man nok kunne have forventet, at S. Boysen gentog de konkrete henvisninger fra Weekendavisen.

4) Se bilag 4 At sammenhængen mellem biskoppens og provstens forventninger ikke er integreret ses bl.a. af, at H. Skov ønsker en redegørelse af "det passerede", mens F. Schjøth's spørgsmål rækker langt ud over en redegørelse af "det passerede", når han bl.a. spørger: "Når du (i.e. Svend Boysen) taler om "myndighed" og "autoritet" har det så nogen tilknytning til det, at du er sognepræst i Give? Og vil du mene, at det at være præst i den danske folkekirke er foreneligt med uddrivelse af onde ånder."

På denne baggrund kan det undre, at H. Skov bidende indleder sit svar til Svend Boysen med ordene: "I Deres særdeles omfangsrige fremstilling", samtidig med at H. Skov oprindeligt skrev: "I den anledning skal jeg bede Dem indhente en udførlig redegørelse" og F. Schjøth skrev: "Vi forventer en fyldig redegørelse..."

60

Som i 1974 er der mulighed for at tolke bispekollegiets udtalelse på to måder:

- 1) Det har ikke været muligt for et samlet bispekollegium at give en vejledning om besættelse og exorcisme i samsvar med Fællesskabet Kirkelig Fornyelses ønske, og derfor opfordres der til, at den enkelte præst kan henvende sig til biskoppen om nødvendigt.
- 2) Årsagen til at biskopperne reelt ikke giver nogen vejledning i samsvar med Fællesskabet Kirkelig Fornyelses ønske - ligger i en teologisk uenighed vedrørende forståelsen af det dæmoniske, Satan og dæmonerne.

Ud fra hvad de enkelte biskper privat har udtalt og skrevet, må den første tolkning anses for at være mest korrekt. Det er umuligt for et samlet bispekollegium at give en vejledning om besættelse og exorcisme, men de facto fordi tolkning to gør sig gældende internt i bispekollegiet (1).

- 1) Udover H. Skov udtaler mindst to andre biskopper sig i debatten:

1) Th. Grøsholt gengiver i Kristelig Dagblad d. 31/7-1981 vejledningen om besættelse fra Kirkeritualet af 1685 på nutidsdansk og skriver endvidere: "Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at "ritualet" uden at kalkere bibelske fortællinger ind i samtiden tager den nytestamentlige tale om dæmoner alvorligt og giver omhyggelige forskrifter for, hvordan man kan hjælpe mennesker, der på denne måde er "syge og anfægtede", med forbøn og sakramenter. Nogen egentlig uddrivelsesceremoni leder man forgæves efter; og ritualet har ingen lighed med filmen "eksorcisten" eller andre kulørte og højdramatiske beretninger.

Enhver, der har opholdt sig i ikke-kristne lande, ved, hvor nær disse fænomener ligger den bibelske beskrivelse af dæmonbesættelse; og det er ikke underligt, om lignende fænomener breder sig i Danmark med den letfærdige omgang, vi daglig er vidne til, med alskens djævlerier og påkaldelse af ikke-kristne gudsomme.

Jeg vil ikke råde til indførelse af ritualer for djævluddrivelse, som man fra visse steder har foreslået. På den anden side vil jeg gøre opmærksom på, at der, hvor troen går ud, går overtroen ind og det at sætte sin lid til andet eller andre end Gud kan føre til nok så generende sindstilstande, der bedst beskrives ved det gamle ord "besættelse", hvad der så ellers ligger bag.

Mod disse fænomener har bønner, sakramenterne, korstegnet og Jesu navn altid været virkningsfulde våben. Og skulle nogen fortørnes over, at præster og biskopper med teologisk uddannelse tager den slags alvorligt, vil jeg ganske stilfærdigt svare, at menneskers lidelser, høje eller lave, uforskyldte eller selvforskyldte, må tages, som de er, og hvor de er.

"Du lever altså i middelalderen!", vil nogen indvende. Ja, en del af middelalderens væsen er nok på vej tilbage. Det er ikke mig, der har kaldt på det."

2) Johannes Johansen udtaler til Frederiksborg Amtsavis d. 23/8-1981: "Det onde har eksistens. Når vi tror på Gud, så siger vi samtidig nej til det onde. Det onde er en gåde, vi forstår det ikke og vi er ikke selv herre over det. Det har kun magt, når og hvis det "bor" i et menneske. Men det må ikke personificeres til en dæmon, der kan betvinge og manipuleres med." Og Johannes Johansen udtaler vedr. exorcisme: " - Det er en farlig virksomhed at begive sig ind på, siger Helsingørs biskop Johannes Johansen. Sporene skræmmer med hekseprocesser. Jeg er bange, hvis det onde bliver personificeret. Det reducerer ondskaben til en størrelse, som vi tror, vi kan håndtere."..."Jeg vil bede for og med de mennesker, der har anfægtelse, siger Johs. Johansen. Det er en modhydelig tanke at exorcere."

Bispekollegiet udgjordes af: Ole Bertelsen (75) (Københavns Stift), Johannes Johansen (80) (Helsingør Stift), Bertil Wiberg (80) (Roskilde Stift), T. Grøsholt (69) (Lolland-Falster Stift), K.C. Holm (58) (Fyens Stift), Henrik Christiansen (75) (Ålborg Stift), Johs. W. Jacobsen (68) (Viborg Stift), Herluf-Eriksen (79) (Århus Stift), Helge Skov (80) (Ribe Stift) og Olav C. Lindegaard (80) (Haderslev Stift). Dvs. at kun tre af biskopperne (T. Grøsholt, K.C. Holm og Johs. W. Jacobsen) er 'gengangere' fra sidst man drøftede spørgsmålet om besættelse og exorcisme i 1974.

BESÆTTELSE OG EXORCISME PRO ET CONTRA

I den foreliggende gennemgang af det historiske materiale omkring besættelse og exorcisme primært med udgangspunkt i 1974-debatten og 1981-debatten, er det evident, at ud over at der findes forskellige holdninger til spørgsmålet, så rejser der sig nogle vitale teologiske spørgsmål, som har betydning for kirkens selvforståelse som Jesu Kristi kirke. Vi skal derfor se nærmere på tre grundlæggende problemstillinger, som den historiske gennemgang rejser samtidig med at vi langs af vejen vil kommentere relaterede problemstillinger.

- 1) Er det overhovedet meningsfyldt at tale om besættelse og exorcisme? Dette spørgsmål refererer til om Satan og dæmonerne overhovedet eksisterer.
- 2) Hvad ligger til grund for den dæmoniserende dæmonologi?
- 3) Kan en kristen være besat?

SATAN OG DÆMONERNES EKSISTENS

Sognepræst Gunnar Frandsen skrev, at mennesket har svært ved at erkende, at det onde altid syldes det selv, troen på en djævel og hans dæmoner er en forsvarsmanøvre overfor Gud (1). Biskop Johannes Johansen udtalte, at han blev bange, hvis det onde blev personificeret (2). Lars Holm anførte, at på nytestamentlig tid var det en farbar vej at personificere det onde, således som det skete på forskellig måde i de bibelske skrifter, mens i dag hører Djævelen til på 'Museet for Forældede symboler' (3). Til trods for at Helge Skov skriver: jeg er bestemt ikke af den opfattelse, at der ikke findes "kaosmagter" (4) er ordene om, at der sker en formålsløs opdramatisering, hvis man i nutiden bruger udtrykket "dæmonbesættelse" om menneskelige tilstande, og at man giver "den uigennemskuelige dæmoniske virkelighed" en særstilling ved at give den "en slags skikkelse", udtryk for den samme grundlæggende depersonificering. H. Skov påpeger, at man ukritisk overtager et forældet verdensbillede ved at tale om dæmonbesættelse (5).

For at sætte disse synspunkter i relief kan vi pege på to synspunkter, der kommer til udtryk hos R. Bultmann, uden at vi dermed siger, at de ovenfor nævnte knytter specifikt til her:

- a) "Nå naturens krefter og lover har blitt opdaget, kan vi ikke lenger tro på ånder, verken gode eller onde. Sykdom og helbredelse av sykdom kan likeledes tilskrives naturlige årsaker; de er ikke resultat av demonisk aktivitet eller forbannelser. Det er umuligt å bruke elektrisk lys og telegraf og gjøre seg nytte av moderne medisinske og kirurgiske oppdagelser, og samtidig tro på Det nye Te-

1) s.s. 48 2) s.s. 60 3) s.s. 48 4) s.s. 46 5) s.s. 42 ff (43)

stamentes verden av ånder og undere"(1).

- b) R. Bultmann anfører i "Jesus Christus und die Mythologie": "Es stimmt natürlich, dass die Entmythologisierung die moderne Weltanschauung als ein Kriterium gilt" (p.37), samtidig med at Bultmann angiver, at "ziel ist nicht das Entfernen mythologische Aussagen, sondern ihre Auslegung." (p. 16) (min fremhævning) (2)

Det er helt klart den problemstilling Torben Juul Christensen finder i Helge Skovs svar til Svend Boysen og som Lars Holm specifikt giver udtryk for.

På denne baggrund er det ikke underligt, at S. Boysen i sin afsluttende replik i debatten anfører, at "Bibelen er blevet kirkens største problem" (3) og O. Skjerbæk Madsen i sin afsluttende replik skriver: "PS. Er striden om exorcisme i virkeligheden en strid om, hvad der står i Bibelen, og om Bibelen uafkortet er Guds ord?" (4)

Dette peger på, at der er "en verden til forskel" på om man interpreterer den bibelske virkelighedsforståelse ud fra det moderne verdensbillede eller om ens teologiske selvforståelse er kongruent med den bibelske virkelighedsforståelse.

Vi skal derfor i denne sammenhæng se på det tidligere rejste spørgsmål: "Er Djævelen et symbol, eller en navngivet personlig og ond åndsmagt, som er lige så virkelig som mennesket selv og alligevel udenfor og forskellig fra det?"

A. Valen-Sendstad anfører, at i den kristne kirke har man på grundlag af åbenbaringen altid fastholdt djævelens og det ondes virkelighed i modsætning til både den konsekvente monisme og dualisme. Den kristne teologi har aldrig kunnet give nogen tankemæssig logisk tilfredsstillende løsning på spørgsmålet om det ondes problem (5). Uden at det implicerer eskapisme, er det ondes problem, reelt blevet beskrevet som et mysterium.

Dette forhindrer os dog ikke i at få et billede af Satan, demonerne og deres virksomhed.

- 1) "Kerygma und Myth", N.Y. 1961, her efter Engelsviken, T.: "Besettelse og åndsutdrivelse", Lund 1978, p. 12
- 2) Furche-Verlag, 1975
- 3) s.s. 40
- 4) s.s. 59
- 5) Valen-Sendstad, A.: "Kristen Dogmatik", Luther, 1979 p. 208.
Jes Peter Asmussen anfører vedr. dualisme en sproglig distinktion, som kan være klargørende, idet han skriver, at de forskellige henvisninger i Bibelen til Gud/Satan, ondt/godt, etc repræsenterer en etisk dualisme: modsætningen mellem det onde og det gode, til forskel fra den egentlige dualisme tabes det aldrig af syne, at verden til syvende og sidst er Guds, skabt af Gud (GDB I spalte 366) se også Guthrie, D.: "New Testament Theology", Inter Varsity Press, 1981, p. 150

Satan er et skabt væsen (Gen.3;1) og han er et åndsvæsen (Ef. 2,1). Satan optræder sammen med Guds sønner, englene, blandt hvilke han indtager en særstilling (Job 1,6; 2,1). Der peges på, at Satan er en falden engel (1). Pieper anfører to vigtige karakteristika for engle:

"Scripture ascribes to them intellect (intellectus) and will (voluntas). The good angels know "by the Church the manifold wisdom of God" (Eph. 3:10) and gladly minister to them who shall be heirs of salvation (heb. 1:14). The temptation of Eve (Genesis 3) as well as that of Christ (Matthew 4) by the devil shows that the evil angels likewise possess intelligence and will. Scripture informs us further that the angels possess the power to react to material things" (2). I og med at engle beskrives som πνεύματα med intellectus og voluntas, tales der helt klart i personkategorier, samtidig med at det antydes, at de kan handle.

Betydningen af *ἰσὺς* (Satan: modstander, i juridisk sprog brug en anklager ved en domstol) og *δαιμόλιος* (Djævelen: anklager, bagtaler; afledt af *δαίμων* føre fra hverandre, skille) angiver karakteren af den realiserede handlen. *ἰσὺς* som egennavn spiller en tilbagetrukket rolle i de gammeltestamentlige skrifter (3). Kun i tre sammenhænge finder vi denne brug, hvoraf der kun to steder anvendes den bestemte artikel:

1. Krøn. 21,1	<i>ἰσὺς</i>	(LXX) <i>δαιμόλιος</i>
Job 1,6-7,8,9,12	<i>ἰσὺς</i>	(LXX) <i>ο δαιμόλιος</i>
2,2,3,4,6,7	<i>ἰσὺς</i>	(LXX) <i>ο δαιμόλιος</i>
Zak. 3,1-2	<i>ἰσὺς</i>	(LXX) <i>ο δαιμόλιος</i>

Vi kunne også i denne sammenhæng jvf. Johs. Åb. 12,9 & 20,2 nævne Gen. 3. Disse referencer viser, at Gud tillader at Satan optræder som anklager og frister (4).

- 1) Dette bygger på to forhold: a) Gud er evig, og han alene er før alle ting. Gud har skabt alt og skabt det godt (se s. 68) b) I Johs. Åb. omtales Djævelen som "afgrundens engel" og i Mt. 25,41 bruges udtrykket "Djævelen og hans engle".

Selve faldet omtales ikke udtrykkeligt, men kan udledes af de to nævnte forhold. Dette englefald er i sagens natur sket før menneskets fald (se også Johs. 8,44; 2.Kor 11,3).

- 2) Pieper, F.: "Christian Dogmatics", Vol. 1, Concordia, 1950, p. 501
3) I Num. 22,22; 1. Sam. 29,4; 2. Sam. 19,22; 1. Kong. 5,4; 1. Kong. 11,14; Ps. 38,20; Ps. 71,13; Ps. 109,4 & 6 & 20 & 29 bruges *ἰσὺς* som verbum eller substantiv.
4) Karakteristisk for GT til forskel fra de omkringliggende lande er tavsheden omkring demonologi.

Kinlaw anfører, at "it is significant though that the thirteenth traditionally received canonical books are remarkably silent on such a subject."

It is not that the Old Testament does not know about such spirits. We see it particularly in the reference to the shedim and the *ecirim* and perhaps to *lilith*. (Montgomery: "Demon Possession", Bethany 1976, p. 32)

Til disse ånder er der følgende referencer:

<i>שְׂדֵימ</i>	Deut. 32,17; Ps. 106,37
<i>שְׂדֵימ</i>	Lev. 17,7; 2. Krøn. 11,15; Es. 13,21; Es. 34,14
<i>לִילִית</i>	Es. 34,14

GT registrerer demonernes eksistens, men går ikke som de omkringliggende kulturer ind i det spekulative. Israel havde ingen officiel demonologi, men en trosbekendelse: "Hør, Israel! Herren vor Gud, Herren er én!" (Deut. 6,4)

I de nytestamentlige skrifter finder den samme grundlæggende holdning som i GT. Satan og dæmonernes eksistens *forudsættes*, men vi leder for-gaves efter en egentlig dæmonologi. Guds riges frembrud betyder en skær-pelse af kampen mod Satan og hans rige. Jesus angiver i Beelzebul-talen betydningen af sin exorcismepraksis med ordene: "Men hvis det er ved Guds ånd, jeg uddriver onde ånder, så er Guds rige jo kommet til jer!" (Mt. 12,28 & Lk. 11,20 hvor udtrykket "ved Guds finger" bruges). Jesus "verstehet sein exoristisches Wirken als siegreichen Kampf mit dem Satan und den satanischen Mächten" (1). Og vi kunne med M. Green sige, at Jesu exorcismer var "an acted Christology" (2). Derfor er det ikke et ligegyldigt spørgsmål om Jesus *blot* er bundet til tidens sprogbrug og begrebs-verden (evt. som udtryk for akkomodering) eller om dæmonuddrivelse reelt er et *synligt* tegn på, at Guds rige *allerede er kommet* og befrielse fra besættelse er en *del af frelsen*, netop fordi den stærke har fået frarøvet sine ejendele. Hvis dæmonuddrivelse er mere og andet end blot et ud-tryk for akkomodering, da er det intet mindre end et magtfuldt angreb på Satans herredømme. Jesu magt til at kaste dæmonerne ud betyder, at Satan er "kommet til kort" (3). Jesu sejer over Satan er da også helt centralt i NT: "Hele hans komme ses ofte under dette perspektiv: 'Slik skulle han ved sin død gjøre ende på ham som hersker ved døden, det er djevelen' (Heb. 2,14). 'Det var for å gjøre ende på djevelens gjerninger at Guds Sønn åpenbarte seg' (1. Joh. 3,8b). Jesus gjør ende på visse av

- 1) Böcher, Otto: "Das Neue Testament und die dämonischen Mächte", KBW Verlag Stuttgart, Stuttgarter Bibelstudien 58, 1972, p. 53
 2) Green, M.: "I believe in Satan's Downfall", Hodder & Stoughton, 1981, p. 128
 3) Lane, W.: "The Gospel of Mark", The New International Commentary on the New Testament W.B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1974, 1979, p. 143
 J.D.G. Dunn og G. H. Twelftree forsøger på historisk-kritiske betingelser at argumen-tere for troværdigheden i de nytestamentlige exorcisme-beretninger. Hvilke paralleller er der mellem NT og omverdenen, som kan tale imod en historisk troværdighed og hvilke elementer i og omkring exorcisme beretningerne taler for historisk troværdighed. Paralleller: 1) Dæmonerne taler, 2) kommandoer: "Gå ud", 3) dæmonerne forlader mænne-sket for at indtage et andet objekt.
 Elementer i og omkring exorcisme-beretningerne der taler for historisk troværdighed ud fra historisk-kritiske betingelser: 1) Traditionen om Jesus som exorcist er kendt uden for den nytestamentlige litteratur, 2) andre bruger Jesu navn i exorcismer (ken-der altså til Jesu succes på dette område), 3) vi har ord af Jesus, hvor han selv omtaler sine exorcismer, 4) a) Jesus bruger ikke fysiske hjælpemidler, b) han beder ikke, c) han lægger ikke hænderne på, d) han anræber ikke autoriteter eller magter.
 "To sum up. It would be flying in the face of the evidence and grave abuse of the historical critical method to dispute the essential historicity of the Gospel narra-tives which depict Jesus as a successful exorcist. Jesus was remembered as one who cast out demons with authority during his ministry - a memory preserved both within and without Christian tradition. Indeed, his reputation was such that his name was frequently evoked by would-be exorcists both after and even during his ministry" (p. 11).
 Samtidig fører de linien op til i dag: "Individual Christians should be open to the possibility of such ministry and the church should encourage those whom it dis-cerns to have such ministry in its exercise. A healing which extends to the whole man is still a characteristic of God's kingdom. Release of the captives is still a sign of what God wills for his children and for his creation." ("Demon-Possession and Exorcism in The New Testament", Churchman Nr. 3 1980, pp 210 - 225

Satans gjerninger ved sitt jordiske virke og sin død og opstandelse, men det *endelige* opgjør med Satan og hans onde ånder skjer ved verdens ende. Både Satan og hans onde ånder skal ved dommen kastes i helvete (Ap. 20,10). Den evige ild er faktisk "gjort i stand for djevelen og hans engler" (matt. 25,41)."(1)

Dæmonerne om-ales hovedsagligt som δαιμόνιον eller πνευμα ακαθαρτον og πνευμα πονηρον, enkelte gange som Satans engle eller blot engle (2).

- 1) Engelsviken, T.: "Besættelse og åndsuddrivelse", op.cit. p.23 se også Guthrie, D.: "New Testament Theology", op.cit. pp.121-150.
 2) Følgende oversigt er opstillet på grundlag af Kittel, Gerhard: "Theological Dictionary of the New Testament", Vol. 2, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Ra-pids, Michigan.

		Mt.	Mk.	Lk.	Jh.	Acta	1.Kor.	Ef.	Tim.	Jh.br.	Ab.
1)	δαίμων	dæmon	1								
2)	δαίμόνιον	dæmon	11	11 (13)	23	6	1	4		1	3
3)	πνευμα	ånder	1	1	2		1		1	1	3
4)	πνευμα ακαθαρτον	urene ånder	2	11	5		2				2
5)	πνευμα πονηρον	onde ånder	1		3		4				
6)	πνευμα αλαλον	en stum ånd (en ånd der gør stum)		1							
7)	πνευμα αλαλον και κωπον	(en ånd en stum og en døvn ånd der gør stum og døvn)		1							
8)	πνευμα ασθενειας	sygdomsånd			1						
9)	πνευμα πυσθον	spådomsånd				1					
10)	πνευμα δαιμονιον ακαθαρτον	en uren ond ånd		1							

Enkeltstående referencer: 1) Mt. 8,31, 2) Acta 17,18; 1. Kor. 10,20-21; 1. Tim. 4,1, 3) 1. Johs. 4,1 & 3 & 6, 5) Mt. 12 45, 6) Mk. 9,17, 7) Mk. 9,25, 8) Lk. 13,11, 9) Acta 16,16, 10) Lk. 4,33
 Referencer udenfor skemaet: Satans engle: Mt. 25,41; 2. Kor. 12,7; Ab. 12,7
 Engle: 1. Kor. 6,3; 2. Pet. 2,4; Jd. 6; Ab. 9,11

Dæmonerne udgør i deres mangfoldighed (mk. 5,9 λεγόντων) et rige (Mt. 12,26 η βασιλεία αὐτοῦ) med en fyrste (Mt. 13,19 ; Ef. 6,16 ο πονηρός Mt. 10,25 & 12,24 θεελεβεβουλ, 2. Kor. 6,15 , og vi kunne nævne udtrykkene σαταν, ο σατανας og ο διαβολος).

Satan og dæmonernes virksomhed er karakteriseret ved frafald. Satan beskrives som fristeren (Mt. 4,3 : 1. Tess. 3,5 ο πειραζων), forførreren (Ab. 12,9 ο πλανων την οικουμενην), der benytter sig af snigløb (Ef. 6,11 τας μεθοδους του διαβολου) og i Johs. 8,44 omtales han som løgghens far (ψευστης εστιν και ο πατηρ αυτου).

At Satan ikke er en perifer magt, angives klart ved, at han som "den- ne verdens fyrste" (Johs. 12,31 & 14,30 & 16,11 se også Ef. 2,2 & 6,12 ο αρχων κοσμου τουτου), "denne verdens gud" (2. Kor. 4,4 se også 1. Kor. 10,20 ο θεος του αιωνος) og i Acta 28,18 betegnes hedningerne som væ- rende under Satans magt. Ind i denne sammenhæng må Jesu gerning ses. P. Madsen beskriver den besejrede Satans magt og mulighed således:

"Djævelens Magt over Menneskene formidler sig gennem Synden og naar netop saa langt som Syndens og Dødens. Deri ligger, at den er brudt ved Kristus (Mt. 12,28-29; Luk. 10,18 ; Joh. 12,31 ; Kol. 2,15 ; 1. Joh. 3,8), saa at Indlemelsen i Sønnens Rige er Befrielse fra Mørkets Magt (Kol. 1,13 ; Act. 26,18). Vel vedbliver han at modarbejde Guds rige (Mt. 13,19 ; Luk. 22,31 ; 1. Tess. 2,18 ; Apok. 2,10), saa at ogsaa Guds Børn maa være paa Vagt mod hans fristelser (Ef. 6,12 ; 1. Pet. 5,8). Men han er af- mægtig overfor enhver, som i Troen holder fast ved den store Sejrhæder, som een Gang for alle har overvundet ham, og for hvem han altid maa Fly (Ef. 6,10-11 ; 1. Pet. 5,9) (jfr. den gamle Tale om, at Djævelen maa fly for Korsets Tegn). Guds Børn er altid i den himmelske Faders Haand, og han mager det altid saaledes, at de ikke fristes over Evne (1. Kor. 10,13)." (1)

EXORCISMEBERETNINGERNE

I synopsen er Jesu virke, som den der uddriver onde ånder et gennem- gående tema både i de enkelte perikoper men også i summarierne (2). Vi skal her se nærmere på den forståelse af dæmonerne, der gør sig gæld- ende i synopsen ud fra Jesu møde med besatte, som kan pege i retning af et svar på vort spørgsmål.

Karakteristisk for beskrivelsen af dæmonerne er, at der tales i per- son-kategorier. M. Green anfører, at "obviously these spirits are not personal in the same sense as man is personal, let alone the same sense as God, is personal. But they share the characteristics of a living, purposeful, communicating being" (3). Dæmonerne beskrives med *viden*: f.eks. Mk. 1,24 "Jeg ved, hvem du er Guds hellige", *følelse*/frygt): f.eks. Mk. 1,24 "Lad os i fred Jesus af Nazareth ! Er du kommet for at ødelægge os ?", *evnen til at tale*: f.eks. Mt. 8,31 "Hvis du uddriver os, så send os i svineflokken", *vilje*: f.eks. Mt. 12,44 "Jeg vil vende til-

- 1) Madsen, P. "Den Kristelige Troslære", G.E.C. Gads Forlag, København, 1912-1913 (Udgivet efter forfatterens død v. L. Bergmann), p. 289
- 2) Vedr. de enkelte perikoper se A. Roness's liste s. 34 samt Lk. 13,10-17 (kvinden med sygdomsånden). Vedr. summarierne se: Mt. 4,23-25 & 8,16-17; Mk. 1,32-34 & 1,39 & 3,7-12 ; Lk. 4,40-41 & 6,17-19
- 3) Green, M.: "I believe in Satan's Downfall", op.cit. p. 126

bage til mit hus, som jeg gik ud af".

I besættelsesepikopperne beskrives dæmonernes virke i forhold til mennesket med følgende udtryk:

- 1) At have en uren eller dæmonisk ånd (εχειν δαιμονιον).
- Mt. 11,18 ; Mk. 7,25 ; Lk. 8,27 ; Lk. 13,11 (har en sygdomsånd).
- 2) Med en uren eller ond ånd (εν kan både betyde i eller med).
- (εν πνευματι αναθαρτω)
- Mk. 1,23 & 5,2
- 3) Dæmoniseret (δαιμονιζομαι). At være besat af en δαιμων (1).
- Mt. 4,24 & 8,16 & 8,28 & 9,32 & 12,22 ;
- Mk. 1,32 & 5,15 & 16 & 18 ; Lk. 8,36

Alle tre udtryk angiver, at en fremmed åndsmagt tager et menneske i besiddelse. Dette, at en fremmed åndsmagt tager et menneske i besiddelse, giver sig udslag på mange forskellige måder, men grundelementet er *besiddelse*. Der er *ikke* nogen *saglig* forskel mellem disse udtryk. De regi- strerbare udslag af præcis *den samme* besiddelse kan være så forskellige som f.eks. beretningen om den besatte i Gadarenerne egn (Lk. 8,28), hvor udtrykket εχων δαιμονια bruges, sammenlignet med den besatte i synago- gen i Kapernaum (Lk. 4,33) hvor præcis det samme udtryk findes εχων πνευμα δαιμονιον. Det samme forhold kommer til udtryk, hvis vi sammenlig- ner parallelberetningerne i synopsen f.eks. beretningen om den besatte i Gadarenerne egn hvor Mt. 8,28 har udtrykket δαιμονιζομενοι, mens Lk. 8,28 har som ovenfor anført udtrykket εχων δαιμονια og beretningen om den besatte i synagogen i Kapernaum hvor Mk. 1,23 har udtrykket εν πνευματι αναθαρτω og Lk. 4,33 har som ovenfor anført εχων πνευμα. Alle tre udtryk bruges altså i flæng på præcis den samme tilstand. Dette understreges da også af, at selv indenfor samme perikope veksler disse udtryk f.eks. i beretningen om den besatte i Gadarenerne egn Mk. 5,1-20, hvor der i v. 2 bruges udtrykket εν πνευματι αναθαρτω og i v. 15/16 bruges udtrykkene δαιμονιζομενον/δαιμονιζομενη og tilsvarende i Lk. 8,26-39 hvor der i v. 27 bruges udtrykket εχων δαιμόνια og i v. 36 bruges udtrykket δαιμονισσεις.

Dette betyder, at de sproglige overvejelser som Harper, Basham, Prince etc. foretager for at kunne undgå brugen af udtrykket 'besat', *alene* er et forsøg på at *indlæse* en forudforståelse, som legitimering for deres teologiske konstruktion ! Det er ikke muligt ud fra de nytestamentlige græske udtryk at skelne mellem forskellige kategorier af besættelse.

Denne gennemgang ud fra de bibelske skrifter fører os til at konkludere, at i de bibelske skrifter er Djævelen en navngiven personlig og ond ånds- magt, som er lige så virkelig som menneskets selv og alligevel udenfor og forskellig fra det. Dette gælder analogt for Satans engle, dæmonerne. Dis- se dæmoner har mulighed for at tage et menneske i *besiddelse*.

- 1) Kittel, op.cit. p. 19

Er det en absurditet at fremhæve og fastholde den bibelske forståelse af Djævelen og dæmonerne? Har det overhovedet nogen betydning, om vi som kristne regner med en personificeret ond åndsmagt eller om vi depersonificerer, hvad de bibelske skrifter taler om i personkategorier nml. Satan og dæmonerne, og blot taler om "det onde" evt. i en mytologisk sprogdragt?

Det er oplagt, at benægtelsen af Satan og dæmonernes eksistens sætter spørgsmålstegn ved åbenbaringsvidnesbyrdets karakter. Hvis de bibelske skrifter ikke længere er norma normans for den kristne tro og lære, hvad er så? Er det den menneskelige erkendelse i dens begrænsethed og vilkårlighed eller en eller anden ideologi, filosofi, etc.? Dette blot for at antyde, at der en *altafgørende* pointe i Svend Boysen's og Ole Skjerbæk Madsen's afsluttende replikker. Denne pointe sættes i relief af Lars Holm's artikel, hvor han anfører, at det er ikke muligt at henvise til, at noget er bibelsk, for "Bibelen taler aldeles ikke klart. Den kan slet ikke tale." (1)

Spørgsmålet om Djævelens og dæmonernes eksistens anfægter dog ikke "blot" åbenbaringsvidnesbyrdets karakter, men på afgørende vis åbenbaringens indhold.

Afgørende ind i denne sammenhæng bliver spørgsmålet: "Ligger der implicit i benægtelsen af Satan og dæmonernes eksistens reduktioner af en sådan karakter, at det bliver meningsløst længere at tale om kristendom?"

Ud fra de bibelske skrifter kan vi beskrive følgende f.s.v. 'enkle' hændelsesforløb:

- 1) Gud er evig, og han alene er før alle ting. Gud har skabt alt og skabt det godt. Det onde stammer *ikke* fra ham (Gen. 1,1 ff; Job 8,3; Job 34,10-12-17; Johs. 1,1; Rom. 3,4; 1. Johs. 1,5; etc.).
- 1) Vi skal ikke her komme nærmere ind på spørgsmålet om bibelsyn, men blot pege på at ens forudforståelse af de bibelske skrifter er afgørende for, om det er muligt at fastholde, at noget er kristendom, mens andet faktisk ikke er det. Og for at sætte sagen på spidsen, kan vi henvise til en af de meget benyttede bøger i de seneste bibelsynsdebatter James Barr's bog "Fundamentalism", SCM Press, 1977, 1981 og pege på en afgørende pointe i Barr's bog, som de, der støtter sig til Barr, egentlig bliver nødt til at tage alvorligt: "There will now probably never be sayings of which we can say with certainty that Jesus of Nazareth actually spoke these words; and it is not only the more developed theology of John, but also of the apparently simpler narratives of (say) Mark, that we shall always have to say: this is the interpretation of Jesus given by such and such current within the early church. Or, at least, even those who personally take a more conservative line on these points will always do so in an atmosphere in which the positions just stated will still be present and active."
- In this respect the clergy have been considerably to blame. They have represented incidents and sayings in the gospels as if they were real incidents and actual words of Jesus, not because they themselves firmly believed this, but because it was easier to do so." (p. 335)

Spørgsmålet bliver, om det overhovedet er muligt længere at tale om sand og ægte kristendom, ja, i det hele taget hvad kristendom er med Lars Holm's og J. Barr's udgangspunkt.

- 2) Satan, en engel, var også Guds gode skabning, men gjorde oprør imod Gud og fremstår nu som Guds modstander. (1).
- 3) Adam og Eva 'blev forført' og 'lod sig forføre' af Satan (Gen. 3).

ER FRELSE MULIG?

Til dette forholdsvis enkle hændelsesforløb kan vi i sagens natur stille forskellige spørgsmål, uden at det vil være muligt at give et svar, men omvendt vil det være muligt at se på konsekvenserne ved reduktioner i dette hændelsesforløb.

I denne sammenhæng bliver det væsentlige spørgsmål: Hvis pkt. 2 fjernes, hvilke konsekvenser får det for pkt. 1 & 3.?

Adam og Eva blev i sagens natur hverken forført eller lod sig forføre. Syndefaldet er alene en konsekvens af deres eget bevidste frie valg. Er det muligt, at syndefaldet kunne ske på eget initiativ, uden at det ændrer ved gudsforståelsen (jvf. pkt. 1)? Jeg mener: Ja, fordi kærligheden ikke tvinger til kærlighed. Kærlighedens væsen er i denne sammenhæng ikke tvang. Da Gud er kærlighed, vil det altid være muligt at sige nej til hans kærlighed. Dette gælder analogt for englene og dermed Satan/dæmonerne, hvis man fastholder deres eksistens. Dvs. at faldet på eget initiativ er muligt, uden at det er en naturnødvendighed.

Men faldet på eget initiativ har nogle konsekvenser. Gud er hellig. Guds hellighed peger på, at der må en genoprettelse til. Men er genoprettelse mulig dersom mennesket har foretaget *det bevidste valg bort fra Gud* og dermed alene er ansvarlig. Nej, for implicit i at det er et bevidst valg på eget initiativ ligger genoprettelsens umulighed, *valget er sket*. Dette valg må karakteriseres på linie med det at synde imod Helligånden, hvor tilgivelse ikke er mulig (jvf. Mk. 3,28-29). Dette perspektiv ligger klart ved fastholdelsen af Satan og dæmonernes eksistens. Satan gør den uoprettelige synd og Jesus taler om "den evige ild, som er beredt Djævelen og hans engle" (Mt. 25,41 se også Johs. Åb. 20,10). Intetsteds tales der om frelse for Djævelen og hans engle.

HVEM ER GUD?

Vi kan også anskue den sammenreduktion ud fra et andet perspektiv. Vi står igen tilbage med pkt. 1 og 3. Vi kan da hævde, at syndefalde ikke skete ved et bevidst valg på Adam og Eva's eget initiativ, der udelukker frelsens mulighed. Der må altså være foretaget et ubevidst valg. Dette ubevidste valg kan enten skyldes legemligheden eller uvidenheden. Begge dele peger på, at synden er en naturnødvendighed. Mennesket må som menneske gøre synd. Er synden givet i og med menneskets skabthed, er

1) Se gennemgangen s. 63 ff

frelse unødvendig. Det vil evt. være muligt at tale om at tæmme synden, men ikke om at blive frelst fra synden. Jesu død og opstandelse, som sejr over synden og døden, er dermed principielt overflødig.

Vil man til trods herfor alligevel tale om 'frelse', da bliver betydningen og indholdet af den 'frelse': Befrielse fra skabtheden, hvilket igen peger på en indholdsmæssig og tidsmæssig identifikation af skabelsen og syndefaldet - en identifikation vi møder i gnostiske spekulationer på nytestamentlig tid, i gnosticisismen og i gnostisk inspirerede bevægelser i dag. Men dermed er antropologien, og soteriologien, etc. ikke længere bibelsk.

Syndefaldet som menneskets ubevidste valg peger dog ikke blot på skabningen, men fører nødvendigvis tilbage til Skaberen. Reduktionen udsiger noget om, hvem Gud er. Gud bliver i sidste instans som skaber *causa peccati* (syndens ophav). Hvis Gud som skaber er syndens ophav, er det da længere muligt at fastholde, at han er hellig, retfærdig, barmhjertig, nådig, kærlig, etc. ?

Guds vrede over ugudelighed og uretfærdighed (jvf. Rom. 1,18), må blive en vrede, der i sidste instans retter sig mod ham selv. Guds krav om, at "I skal være hellige, thi jeg er hellig" (jvf. Lev. 11,44; 1. Pet. 1,15-16), må blive et tomt krav, da Guds hellighed refererer til, at Gud ikke vil synden, men straffer synden. Denne straf kan ikke være et udtryk for retfærdighed, hvis Gud er syndens ophav, men bliver en despotisk straf, en straf der åbenbarer Gud som den uretfærdige. Gud kan ikke længere være *normen* for det som er og tilkommer betegnelsen retfærdig (1), mens mennesket er den uretfærdige, der skal retfærdiggøres.

Dette underminerer Guds kærlighed, nåde og barmhjertighed, som den åbenbares i Jesus Kristus. Hvis Gud er syndens ophav, kan Kristus da ved sin død sætte mennesket i frihed fra loven, synden, Guds vrede, døden (og Djævelen) (Rom. 3,23-26; Gal. 3,13-14; Kol. 1,13; 1. Tess. 1,10; 1. Tim. 2,6) ? Kan Kristi død indebære forsoning mellem Gud og mennesket ? Nej ! Den grundlæggende forudsætning for Jesu stedfortrædende gerning ligger i, at "den som ikke kendte til synd, har han (Gud) gjort til synd for os, for at vi kunne blive Guds retfærdige i ham" (2. Kor. 5,21). Dersom Gud er syndens ophav, kan vi ikke længere tale om Jesus, som "den, der ikke kendte til synd", og dermed falder retfærdiggørelsens forudsætning: At vi tilregnes en andens retfærdighed, nml. Kristi retfærdighed. Dette betyder, at benægtelsen af Satan og demonernes eksis-

1) Valen-Senstad, A.: "Kristen Dogmatikk", op.cit. p. 136

stens reelt medfører et ikke kristent gudsbegreb (1).

Et punkt står tilbage. Fastholder vi det bibelske hændelsesforløb og dermed at Satan er syndens ophav på eget initiativ, må vi spørge: Frigår dette Adam og Eva for skyld ? I modsætning til dem der benægter Satan og demonernes eksistens og dermed implicit anfører, at der er sket et bevidst eller ubevidst *syndevalg*, der som konsekvens har enten at frelse er udelukket eller at Gud bliver syndens ophav, så kan vi i det bibelske hændelsesforløb tale om et *syndefald*. Dette syndefald er karakteriseret ved to grundlæggende elementer, der gør at genoprettelse er mulig, at forsoning er mulig. Adam og Eva blev *forført* og *lod sig forføre*. Perspektivet "blev forført" peger på, at Adam og Eva ikke er syndens ophav, mens perspektivet "lod sig forføre" peger på, at de står skyldige overfor Gud. Mennesket er ikke skabt med en ond vilje, men er faldet ved en viljeshandling for Djævelens løgn.

Vi må derfor pege på, at læren om en personificeret Djævel giver os ikke svar på alle spørgsmål vedrørende synden og ondskabens problem, men gør, at frelse er mulig, samt at vi kan afvise en lære om Gud som *causa peccati*. Dersom vi ikke fastholder den bibelske lære om Djævelens eksistens, er dette ikke muligt.

Samme sag finder vi også i CA 19, hvor der står: "Om syndens årsag lærer de, at skønt Gud skaber og bevarer naturen, er syndens årsag dog de ondes, dvs. djævelens og de ugudeliges vilje, som, når Gud ikke hjælper, vender sig fra Gud, sådan som Kristus siger, Joh. 8 (44): "Når han taler løgn, taler han af sit eget":(2)

Vi kan konstatere, at benægtelsen af Satan og demonernes eksistens ikke er et adiaforaspørgsmål, men en sag der refererer til status confessionis.

1) Prenter skriver i denne sammenhæng: "Nægtelsen af åndernes, engle - og dæmonmagternes realitet betyder derfor oprettelsen af menneskets absolutte autonomi. Mennesket gøres ved denne nægtelse til ålt indligt livs centrum og kilde og dermed til det synliges, stoffets, suverane behersker." (p. 254) Dette rejser for så vidt også tvivl om, om dem der vil benægte Satans eksistens, har overvejet de konsekvenser det får for med Prenters ord "skabets guds billede". Dette understreges for så vidt også af, at Prenter i forlængelse af sin historisk-kritiske tilgang, konkluderende må sætte sin grænse: "Spørgsmålet om engles og dæmoners realitet er ikke spørgsmålet om de bibelske forestillingers opståen og tyding, men er endnu engang spørgsmålet om skabelsens guds billede. Er Gud den mod sin fjende kæmpende livgiver, bibelens skabergud, eller er Han det bærende princip i det autonome menneskelige åndsliv: religionens "Woher", eksistensens "grænse" ?" (p. 255) ("Skabelse og genløsning", G.E.C. Gads Forlag, København 1971)

Oprettelsen af menneskets autonomi må i sin konsekvens føre til afskaffelsen af Gud. Det er da også denne konsekvens Jens Glebe-Møller tager i sin bog "Politisk Dogmatik", FK-Tryk, 1. oplag, 1982 p. 125: "Kan vi i moderniteten forestille os en Gud, som vil hidføre sit rige, eller som vi skal forholde os til i absolut lydlighed ? Kan vi overhovedet tænke os en personificeret guddomsagt ? Jeg mener, at svaret må blive nej. Tanken om en personificeret guddomsagt indebærer nødvendigvis et begreb om heteronomi, som strider mod det moderne menneskes autonomi."

2) Grahe, Leif: "Confessio Augustana", Gyldendal, 3. udg., 3. opl., 1972, p. 19

BESÆTTELSE OG PSYKOLOGI

Den psykologiserende tilgang vil meget ofte falde for den samme kritikk som ovenfor nevnt, da utgangspunktet vil vere benægtelsen af Satan og dæmonernes eksistens. Men det er *ikke* det samme som at si, at besættelsestilstanden ikke har noget med psykologi at gøre. Problemerne vil alltid opstå i mødet med psykologiens forudsætninger (1). Enhver psykologi bygger på et verdensbillede, som er bestemmende for tolkningen af det perciperede. Dette understreges til fulde af Ernst W. Petersens artikel (2) og præciseres af Niels Johan Lavik i hans artikel: "Psykiatriske synspunkter på besættelsesfenomener", idet han beskriver "den fundamentale forskjell i det grundleggende perspektiv": "En exorcist vil si at moderne psykoterapi ikke anerkjenner åndenes realitet og derfor ofte står maktesløs. En psykoterapeut vil si at exorcismen på tross av mulig teknisk insikt og gode resultater samtidig bestyrker og opprettholder pasientens projeksjon og henleggelse av konfliktene til en ytre fantasivirkelighet." (3)

Dette betyr, at forholdet mellom besættelse/exorcisme og psykiatri/psykologi er *vilkårligt* i den forstand, at det betinges af den tilgang man vælger, dvs. det verdensbillede man forstår fenomenet ud fra. Derfor bliver tanken om den "uforklarlige rest", som bevist for en ægte besættelse, som så dermed falder udenfor psykiatriens/psykologiens arbeidsfelt, et misgreb. (4). T. Engelsviken anfører: "Nå vil vi fremsette et vigtigt prinsipp for vurderingen av forholdet mellom teologi og psykiatri når det gjelder synet på besættelse: Siden besættelse er en tilstand som etter sitt vesen griper inn på alle den besattes livsområder - det er jo et personvesen som "bor" i ham - vil et tilfelle av besættelse alltid oppvise en rekke trek som klart faller utenfor psykiatriens felt. Derfor kan vi trekke den omvendte slutning at dersom *alle* symptomer på en bestemt lidelse kan beskrives dekkende ved hjelp av psykiatriens begreber og også delvis forklares ved psykiatrisk innsikt (vi kan selvsagt ikke kreve at psykiatrien skal ha forklaring på eller forstå alt innen sitt felt), foreligger det *ikke* et tilfelle av besættelse, men en psykisk lidelse som bør behandles ved hjelp av psykiatriens metoder og *ikke* ved åndsutdrivelse." (5)

At der *ikke* er en "uforklarlig rest" understreges f.eks. af Atle Rønness's diagnostiseringsmetode (6) og utallige andre psykologers/psyki-

- 1) Se f.eks. Cosgrove, Mark P.: "Psychology gone awry - An Analysis of Psychological World Views", Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, pp 8-12
- 2) Se s. 48 ff
- 3) Lønning, Inge (red.): "Om verden full av djevler var...", op.cit. p. 151
- 4) Engelsviken, T.: "Besættelse og åndsutdrivelse", op.cit. p. 93
- 5) Ibid. p. 91 sammenlign med p. 64
- 6) Se s. 34

ateres tilgang til besættelsesfenomenet (1). Den kristne psykiater John White giver da også følgende væsentlige pointe vedrørende diagnostisering: "I can conceive of no demonic state which cannot be "explained" by a non-demonic hypothesis". (2)

Dette betyr samtidig, at de forskjellige lister over besættelssymptomer, som kan registreres ad empirisk vej, ikke kan blive bestemmende i "diagnostiseringen", men kun *vejledende*. Denne problemstilling ligger f.s.v. allerede i de bibelske skrifter. I et tilfælde heibredet Jesus f.eks. en døvtum (Mk. 7,31-37), mens i et andet tilfælde er sykdommen forårsaget af urene ånder (Mk. 9,14-29). Dvs. at på den ene side kan/vil de registrerbare udslag af en besættelse være identiske med 'kliniske sygdomsbilleder', mens på den anden side er "diagnosen" besættelse *ikke* en primitiv sygdomsforklaring, hverken i de bibelske skrifter eller i dag. Derfor p.g.r.a. den registrerbare overensstemmelse mellom et sygdomsbillede og en besættelsestilstand, men også med front mod en *alttolkende* psykologi/psykiatri (om ikke andet så a-typisk schizofreni, a-tysk etc.) må det gælde uden at sjælesørgerens ansvar dermed forflygtiges, at "in the final analysis we will have to rely on faith in the Holy Spirit's ability to give us divine insight" (3).

Dette underbygges yderligere af, at de empirisk registrerbare udslag af besættelsestilstanden ikke er ens ved alle besættelser.

W.G. van Dam opregner ud fra de nytestamentlige beretninger ni kendetegn:

- 1) Stærk modstand mod al guddommelig indflydelse (Mk. 1,24 & 5,7 ; Mt. 8,29 ; Lk. 4,34 & 8,28).
- 2) Påfaldende stærk legemskraft (Mk. 5,3 ; Ap. G. 19,16).
- 3) Se f.eks. Freud, Sigmund: "Collected Papers" Vol. 4, London, Hogarth Press and the Institution of Psycho-analysis p. 436 - 475, hvor Freud bl.a. skriver: "Cases of demonical possession correspond to the neuroses of the present day; in order to understand these latter we have once more had recourse to the conception of psychic forces. What in those days were thought to be evil spirits to us are base and evil wishes, the deprivations of impulses which have been rejected and repressed. In one respect only do we not subscribe to the explanation of these phenomena current in mediaeval times; we have abandoned the projection of them into the outer world, attributing their origin instead to the inner life of the patient in whom they manifest themselves." (p. 436-437)
- Psykiateren Kenneth McAll giver følgende instruktive oversigt: "O. Snell 1894. Many of these in witch hunts were melancholics, epileptics, paranooids, maniacs, hysterics. Kirchoff 1888. Concludes that many must have been senile demented. Freud 1923. "17th century Demon Possession were all schizophrenics". Schubart writes "the witch is at one and the same time the product of the man's fear of women, and the man's fear of demons". Jung stresses the contempt of the female principle in the persecution of witches, where those who indulged had been reaching back to matriarchal patterns in the collective unconscious. Jarce 1944 "compulsive neurotics"
- Dette var "A sample of the psychiatric diagnosis in earlier records of demon possession". Jvf. McAll, Kenneth: "The International Journal of Social Psychiatry", Vol. XVII, No. 2, Spring 1971 "Demonosis or the Possession syndrome" p. 150 - 158 For en gennemgang af McAll's egen særegne "demonologi" se appendix A.
- 2) Montgomery, J.W.: "Demon-Possession", op.cit. p. 253, se også White, John: "The Mask of Melancholy", Inter-Varsity Press, Ill. 1982, pp 21-39: "Sin, Disease & the Devil".
- 3) John White i Montgomery, J.W.: "Demon-Possession", op.cit. p. 225

- 3) Forstyrrelser af organiske funktioner (Mk. 9,17-25 & 9,32 & 12,22 ; Lk. 11,24).
- 4) Skade på sig selv og selvmordsforsøg (Mk. 5,5 & 9,22).
- 5) Agression mod andre (Mk. 1,23 & 5,7 & 9,22).
- 6) En fremmed personlighed taler via den besatte (Mk. 1,24 & 34 & 3,11 & 5,7 & 5,9-12 ; Mt. 8,29 ; Lk. 4,34 & 41 & 8,28 ; Ap.G. 16,17 & 19,15).
- 7) Overnaturlig viden (de samme tekster som under 6).
- 8) Symptomer når dæmonerne farer ud: Skrig, krampetrækninger, den besatte bliver kastet til jorden (Mk. 1,26 & 5,13 & 9,26 ; Lk. 4,35 & 4,41 ; Ap. G. 8,7).
- 9) Efter at dæmonen er drevet ud: Udmattelse og helbredelse (Mk. 5,15 & 7,30 & 9,26 ; Ap.G. 5,16). (1)

1) van Dam, op.cit. p. 18

Vedr. kendetegnslister se bl.a.

a) Rituale Romanum se s. 7 note 3

b) Kina missionæren John L. Nevius nævner i sin bog fra 1894 tre kendetegn:

- 1) The chief differentiating mark of so-called demon-possession is the automatic presentation and the persistent and consistent acting out of a new personality (p.186).
- 2) Another differentiating mark of demon-possession is the evidence it gives of knowledge and intellectual power not possessed by the subject: nor explainable on the pathological hypothesis (p. 190).
- 3) Another differentiating mark of demonomania, intimately connected with the assumption of the new personality is, that with the change of personality there is a complete change of moral character (p. 194).

("Demon-Possession", Kregel Publications, Grand Rapids, Michigan, 1982, p. 186).

- c) Oesterreich, T.K.: "Possession Demoniaca & Other among primitive races, in antiquity, the middle ages, and modern times", University Books, New Hyde Park New York, 1966 (Udgivet første gang på tysk i 1921) p. 17-25. Oesterreich tolker dog det registrerede således: "After what has been said the only adequate explanation of possession is that postulating a simple alteration in the functions of the ordinary subject. The subject presents no division (imod teorien om split-personality P.O.), nor does any new ego appear in the organism (imod troen på dæmoner P.O.); these hypothesis are entirely superfluous and are beset with the gravest difficulties. It is one single and identical subject which finds itself now in the normal, now in the abnormal state. The individuality, the personality, is only a state of the subject, it is a system of determined functional and affective dispositions. They may change in certain pathological conditions and thus constitute a "second" personality, but apart from this the subject remains the same; nothing is changed except the states, the manner in which its functions are operating, and its dispositions. If the subject no longer considers himself the same, if he believes, especially from the numerical point of view, that he is in another state, this is false and should be considered as a passing delusion." (p.38-39) (Vedr. 'split-personality' se M. & W. Prince: "Die Spaltung der Persönlichkeit", Verlag Kohlhammer, Stuttgart, 1932 (altså et senere arbejde end Oesterreich's) jvf. Koch, Kurt: "Christian Counseling and Occultism", Kregel Publications, Grand Rapids, Michigan 1972/1981 p. 221 - 226
- d) Kurt Koch nævner i "Demonology Past and Present", Kregel Publications, Grand Rapids, Michigan, 1973/1981 p. 136 -140 følgende otte kendetegn:

- 1) Der er dæmoner tilstede i personen, 2) usædvanlig styrke, 3) synlig konflikt i den besatte, 4) modstand mod, hvad der har med Gud at gøre, 5) clairvoyance, 6) der tales med en anden stemme, 7) øjeblikkelig udfrielse er mulig og 8) "overførelse" "When the Gadarene demoniac was delivered, some 2,000 pigs went beserk and rushed headlong into the sea. Events like this don't occur in medicine."

Disse kendetegnslister må betragtes som et muligt om end til tider farligt hjælperedskab, men kan og skal ikke bruges som legitimeringsfaktor helt eller delvis (den "uforklarlige rest") overfor psykologien/psykiatrien. Hvorvidt et samarbejde med psykiatere/psykologer er muligt og gavnligt, afhænger helt af, hvorvidt psykiaterens/psykologens verdensbillede er kongruent med det bibelske. Kun ud fra den forudsætning er et samarbejde muligt og relevant i spørgsmålet om besættelse.

- Note e) John Richards giver i sin bog "But deliver us from evil", A Crossroad Book, The Seabury Press, New York, p.156 følgende oversigt. Oversigten er en sammen-sætning af forskellige kendetegnslister fra følgende bøger hvilket indikeres. Doctor Theodore Bovet (B), That They may have Life, Darton, Longman & Todd, 1964, p. 61
- Doctor Jean Lhermitte (L), 'Les possédés sont-ils des fous?', Ecclesia No. 67 pp. 29-36
- Hal Lindsey (Ly) Satan is alive and well on planet Earth, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan pp. 150-66
- Professor T.K. Oesterreich (O), Possession - Demoniaca and Other, op.cit. pp. 17-25
- Doctor R.K. McAll (Mc), Demonosis or the Possession Syndrome, The International Journal of Social Psychiatry, op. cit.
- Rev John Nevius, DD (N), in Demon Possession (originally 'Demon Possession and Allied Themes), and summarised by Prof. Merrill Unger in Biblical Demonology Scripture Press, Illinois, 1952, p.83
- The Roman Ritual (RR), in its rubrics on Exorcism.
- Doctor P.M. Yap (Y) 'The Possession Syndrome', The Journal of Mental Science, Vol. 106, No. 442
- SOME SYMPTOMS OF ACUTE DEMONIC ATTACK
- A) Change of personality (O) (N) (Ly)
- Resulting in change of intelligence (Ly), character (N), demeanour (Y) and appearance (O).
- B) Physical Changes
- (i) Preternatural strenght (B), (L), (Ly), (O) and (RR)
 - (ii) Epileptiform convulsions (Mc), (N), (O); foaming (N)
 - (iii) Catatonic symptoms (Mc); falling (N)
 - (iv) Clouding of consciousness (Mc), (Y); anaesthesia to pain (Y).
 - (v) Changed voice (Mc), (O), (Y).
- C) Mental Changes
- (i) Glossolalia (L), (RR), (B); understanding unknown languages (B), (L), (RR).
 - (ii) Preternatural knowledge (B), (N), (R), (RR).
 - (iii) Psychic and occult powers (Ly), (RR), e.g. clairvoyance (B), (RR); telepathy (L); prediction (L).
- D) Spiritual Changes
- (i) Reaction to and fear of Christ (B), (Mc), (N); causing blasphemy, etc. (O), (Ly).
 - (ii) Affected by prayer (B).
- E) Deliverance Possible in the name of Jesus. As this is a diagnosis in retrospect it falls outside the range of pre-exorcism symptoms although Bovet, McAll and Nevius include it.
- f) William Menzies Alexander opstiller to regler i sin bog "Demonic Possession in the New Testament - Its Historical, Medical, and Theological Aspects", Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1980 (Første gang trykt i 1902) p. 147
- a) Whatever is explicable on the principles of modern science is to be regarded as natural.
 - b) Whatever is inexplicable on the principles of modern science is to be regarded as supernatural.
- Den genuine besættelse formes af to elementer:
- 1) Insanity or idiocy of some sort, forming the natural element.
 - 2) The confession of Jesus as Messiah, forming the supernatural element. (p.157)
- Dette kriterium får da også Alexander til at konkludere, at "genuine possession was a unique phenomenon in the history of the world; being confined indeed to the earlier portion of the ministry of our Lord." (p.247)

Videre må vi konstatere, at muligheden for at uddrive onde ånder principielt *ikke* bygger på hverken fagkundskab, en særlig indsigt eller erkendelse, men på en afledet autoritet. Denne autoritet bygger ikke på besværgelsesformularer eller særlige rituelle tilgange til dæmonuddriv-
velser, der gør det muligt at 'manipulere' med dæmonerne, men på et

Note Disse forskellige kendetegnslistes siger noget om den relativisme, der ligger i at fort-opstille kendetegnslistes. Dermed er *ikke* sagt, at de er ubrugelige, men man skal sat) tænke sig om mere end een gang før de appliceres på en mulig besat. Samtidig vil det være vigtigt *altid* at undersøge: hvad ligger til grund for kendetegnslisten? Hvilken teologi? Hvilken forståelse af besættelsestilstanden? etc. Dette ses endnu tydeligere når vi vender os til til Basham, Prince, Hammond, etc. (se bilag 5).

Vi skal endvidere konstatere, at skellet mellem sygdom og besættelse i de bibelske skrifter ligger i, at de altid omtales sideordnet (Mt. 10,1 & 10,8; Mk. 1,34 & 6,13 & 16,17-18; Lk. 13,32). Både aktionen og reaktionen (resultatet) kan beskrives med de samme udtryk. Følgende skema vil illustrere dette:

TILSTAND	AKTION	REAKTION (RESULTAT)
Lk. 6,18 sygdomme των νοσων		helbredt ιαθηναι
Lk. 6,18 plaget af urene ånder ενοχλουμενοι απο πνευματων ακαθαρτων Mt. 15,22 & 28 plages slemt af en uren ånd κακως δαιμονιζεται		blev helbredt εθεραπευοντος blev helbredt ιαθη
Lk. 4,38-39 lå syg med høj feber συνεχομενη πυρετω μεγαλω	truede επειμιησεν	
Mk. 9,17 & 25 havde en ånd, der gør ham stum εχοντα πνευμα αλαλον	talte han strengt (truede) επειμιησεν	

Vi kan dog bemærke at verbet *εμβαλλω* ikke forekommer ved helbredelser men kun ved exorcismer (jvf. W.F. Moulton & A.S. Geden's konkordans, Fourth Edition, Edinburgh, T.T. Clark 38 George Street, 1967) se Mt. 7,22 & 8,16 & 31 & 10,1 & 8 & 12,24 & 26 & 27 & 28 & 19,19; Mk. 1,34 & 39 & 3,15 & 22 & 23 & 6,13 & 7,26 & 9,18 & 28 & 38 & 16,9 & 17; Lk. 9,40 & 49 & 11,14 & 15 & 18 & 19 & 20 & 13,32).

Det afgørende skel imellem sygdom og besættelse er, at Djævelen med synden har ført sygdom og død ind i verden og i denne sammenhæng er den *sidste middelbare årsag*, mens ved besættelser er Djævelen (de onde ånder) den *umiddelbare årsag*. At selve besættelsestilstanden som tidligere nævnt kan manifestere sig i sygdom ændrer ikke ved det nævnte skel. Sygdommen er da sekundær og helbredelsen sker ved udfrielsen.

den sygdomsagende helbreddes

fuldmagtsord fra Jesus. Muligheden for dæmonuddrivelse er ikke baseret på en indre evne hos det enkelte menneske (*δυναμις*), men hviler på en retslig magt (*εξουσια*). (1) Denne magt tilhører Jesus og derfor kan vi tale om en afledet autoritet, i og med at Jesus har givet sine disciple magt over urene ånder (*εξουσιαν πνευματων ακαθαρτων* Mt. 10,1 & 8 samt Mk. 3,15 & 6,7; Lk. 9,1 sml. m. Mk. 16,17) (2).

Det perspektiv der hermed er kastet ind over spørgsmålet om besættelse og exorcisme, fører os til at konkludere: At fraskriver den kristne kirke sig denne *fuldmagt* i et forsøg på ikke at blive karakteriseret som middelalderlige kvaksalvere, lemlæstes den kristne tjeneste for næsten, idet den besatte "lådes i stikken".

Vil kirken være sig selv bekendt som Jesu Kristi kirke følger *naturligt* deraf, at den også forkynnder og formidler befrielse fra onde ånder - i Jesu navn, på Jesu ord og fuldmagt.

1) Jvf. Foerster's artikel i "Theological Dictionary of the New Testament", Ed. Kittel op.cit. pp 560-575 samt Engelsviken, T.: "Besættelse og åndsuddrivelse" op.cit. pp 50-55.

2) I Lk. 9,1 anføres begge udtryk sideordnet: "Og han kaldte de tolv sammen og gav dem magt og myndighed (*δυναμιν και εξουσιαν*) over alle de onde ånder og magt til at helbrede sygdomme." "Here the authority to use the *δυναμις*" jvf. Geldenhuys, N.: "The Gospel of Luke", Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, p. 266 note 3 (The International Commentary on the New Testament).

OG MYLDRED DJÆVLE FREM PÅ JORD

Efter at vi nu har set på hvilke konsekvenser benægtelsen af Satan og demonernes eksistens får, skal vi se nærmere på, hvad troen på Satan og demonernes eksistens kan medføre.

Hvad er grundlaget for D. Basham's, D. Prince's, F. Hammond's og ligesindedes lære? Hvorfor medførte deres demonologi så mange "sager" specielt i Norge? Hvad er det, der gør, at Ole Skjerbæk Madsen kan tale om en "okkult brug af exorcisme", "at man er besat af sin egen exorcismeiver" (1) og Svend Boysen giver D. Basham's bog "Fri os fra det onde" følgende ord med på vejen: "Den bog gør mere skade end gavn, for den gør mennesker så optaget af mørkets magter og det onde, så det halve kunne være nok". (2) (3)

På trods af, at både O. Skjerbæk Madsen (jvf. udviklingen fra 1974 til 1981), Svend Boysen og Michael Harry har en ret eentydig holdning til D. Basham/ D. Prince-traditionen, er det i karismatiske kredse deres lære har vundet indpas. Generelt må man sige, at fornyelsens "ledere" i Danmark ikke har taget D. Basham/D. Prince traditionen til sig, omend den også har spillet og spiller en rolle indenfor den karismatiske fornyelse.

Kendetegnende for D. Basham/ D. Prince-traditionen er reelt en demonisering af alt, hvad der afviger fra det fuldkomne menneske. Uanset at de kan tale om "kødelig synd" som principielt ikke skal uddrives, men overvindes v.h.a. vilje, disciplin og bøn, så bliver det overordnede paradigme: "Hvis alt dette ikke fører til sejr, har du måske at gøre med en dæmon - og du skulle søge udfrielse". (4)

Traditionen er kendetegnet ved, at sejr over synden er mulig. "Hvor ofte har vi ikke ladet os bedrage og troet, at visse problemer kunne vi ikke klare. Alligevel har vi dagligt set, at mennesker kan blive sat fri. Fri for tvang, følelser, vane og svagheder, som har plaget dem i årevis." (5) Dette karakteristiske perspektiv er allerede understreget ved navnelisterne (der også fungerer som kendetegnslistes), hvor D. Basham kunne tale om glemsomhedens ånd, astmaens ånd, tobaksrygningens ånd, nervøsitetens ånd, etc. (6) og F. & I. Hammond opregner 53 hoveddæmoner og 266 navngivne underdæmoner. (7)

- 1) Jvf. Interview med O. Skjerbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson 24/5-1983, p. 11
- 2) Jvf. Interview med Svend Boysen ved Peter O.K. Olofson 31/1 1983, p. 8
- 3) Se også M. Harry's kommentar s. 50 ff
- 4) Se s. 19
- 5) Basham, D.: "Fri os fra det onde", op.cit. p. 125
- 6) Se s. 19
- 7) Se bilag 5 , samt note 1 side 51 samt bilag 6

Vort næste hovedspørgsmål bliver da: Hvad ligger til grund for denne demonisering af afvigelser fra et givet ideal? Hvilken sammenhæng er der mellem denne demonisering og den karismatiske fornyelse ud fra det faktum, at det hovedsageligt er indenfor fornyelsen (internationalt set), disse "dæmonudrivelser" har fundet sted?

En fællesnævner for den karismatiske fornyelse er pneumatologien. Den karismatiske pneumatologi er kendetegnet ved, at Helligånden har en dobbelt funktion: 1) Helligånden givet os til liv og 2) Helligånden givet os til kraft til tjeneste (1).

Denne dobbelte funktion er samtidig et udtryk for to tidsmæssigt adskilte erfaringer (2). 'Helligånden givet os til liv' refererer til omvendelsen, mens 'Helligånden givet os til kraft til tjeneste' refererer til 'dåben med Helligånden'.

Der har indenfor fornyelsen været en del uklarhed om, hvordan udtrykket 'dåb med Helligånden' eller 'åndsdaab' skulle forstås (3), mens det er mere eentydigt, at der er tale om en eengangsoplevelse skilt fra vanddaab og omvendelse, også selvom man bruger udtrykket 'Helligåndens fylde' (4). Til trods for at fornyelsen er interdenominational, så giver denne pneumatologi en kirkehistorisk og dogmatisk referenceramme. Denne referenceramme er allerede udtalt i det, at fornyelsen i

- 1) Se f.eks. Neerskov, H.K.: "Liv og Kraft ved Helligånden - den karismatiske vækkelse", Eget Forlag, Høje Gladsaxe, 2860 Søborg, 2. oplag, u.å., p. 8 (pp11-37)
- 2) Se f.eks. Harper, Michael: "Hvad kan dette være?", Pionerforlaget, Herning (60 spørgsmål og svar om Helligåndens dåb og gaver i forbindelse med den karismatiske vækkelse), u.å. hvori spørgsmål 7 lyder: "Hvori består 'Åndens dåb', og hvornår modtager vi den"? og svaret lyder: "Det er en oplevelse, som i det Nye Testamente klart adskiller sig fra den 'nye fødsel' eller vor indtræden i Kristi legeme...." For kritiske analyser af den karismatiske fornyelse som helhed se bl.a.: Brinsmead, Robert D.: "Present Truth - special issue", 1972, "Justification by faith and The Charismatic Movement". Vedr. 'dåb med Helligånden' se pp 9 -15
- Green, Michael: "I believe in the Holy Spirit", Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Mi., 1975/1980 pp 197-218. Vedr. 'dåb med Helligånden' pp 123-160
- Langagergaard, Poul: "Den karismatiske bevægelse", Særnummer af IKTYS 2, 1976. Vedr. 'dåb med Helligånden' pp 49-72
- Michelsen, Leif M.: "Tro og liv - Om forkynnelsen i en karismatisk tid", Luther Forlag, 1979 (særligt spørgsmålet om helliggørelsen).
- Rasmussen, N.O.: "Den karismatiske vækkelse - pinse på ny?", Dansk Luthersk Forlag, Hillerød 1971. Vedr. 'dåb med Helligånden' pp 51 - 65
- Rasmussen, N.O.: "Åbenbaringstro eller sværmeri? Den karismatiske vækkelse på ny", Dansk Luthersk Forlag, Hillerød, 1974
- Packer, J.I.: "Theological Reflections on the Carismatic Movement", 1 & 2, Churchman Vol. 94, 1 & 2, 1980 pp 7-25 samt pp 103-125
- 3) a) Jvf. interview med O. Skjerbæk Madsen ved Peter O.K. Olofson 24/5-1983, pp11-12
- b) Boysen, S.: "Kristenheden i karismatisk opbrud", op.cit. pp 185-187
- c) Harry, M.: "Åndelig fornyelse", op.cit. pp 43-48
- 4) Her skal gøres opmærksom på at fornyelsen i sagens natur ikke er en statisk størrelse, men under stadig udvikling. Hvor fornyelsen mere eentydigt i starten var præget af den klassiske pinsebevægelse, har man med tiden søgt at indarbejde "det karismatiske" i egne traditioner. Herved sker der klart en teologisk forskydning, men samtidig også en indarbejdning af pentecostal tradition. Denne udvikling er naturligvis vigtig, men spiller ingen rolle i behandlingen af D. Basham/D. Prince traditionen vedr. demonologi. For en teologisk bearbejdning af 'det karismatiske' i en luthersk tradition se bl.a. Christenson, Larry: "Karismatisk fornyelse og luthersk tradition", Scandinavia, (eng. udg. 1976) & Engelsviken, T.: "Ånden & Ordet - Bibelens budskab om Den Hellige Ånd", Lunde, 1977

begyndelsen ofte blev kaldt 'neo-pentecostalisme' (1). Det er i fornyelsens rødder, at vi skal søge baggrunden for den 'dæmoniserende dæmonologi'.

Udtrykket 'dåb med Helligånden' er overtaget fra de såkaldte helliggørelsesbevægelser, som vi møder i USA i det 19. årh. (2) Disse helliggørelsesbevægelser rummede to fløje: "The right wing composed of those who held strictly to the Wesleyan doctrine of entire sanctification, and the left wing composed of those who taught that the believer was not baptized with the Holy Spirit unless he had such outward evidences as speaking in tongues, the ability to handle fire and snakes, going into trances, or like strange phenomena" (3) Fælles for disse helliggørelsesbevægelser var, at 'dåben med Helligånden' uløseligt er knyttet sammen med læren om fuldkommen helliggørelse ('entire sanctification', 'christian perfection', etc.) omend ikke altid sammenfaldende. Fuldkommen helliggørelse kunne gå forud for 'Helligåndens dåb', men aldrig følge bagefter. Omvendt kan vi sige, at 'dåb med Helligånden' enten *forudsatte* eller *medførte* fuldkommen helliggørelse (3). Læren om fuldkommen helliggørelse betyder *ikke*, at mennesket opnår 'absolut perfektion' (da kun Gud er absolut hellig) eller en syndfri perfektion (da det stadig er muligt at synde). Læren om 'fuldkommen helliggørelse' kan opsummeres

- 1) Se bl.a. Boysen, S.: "Kristenheden i karismatisk opbrud", op.cit. p. 185, Packer, J.I.: op.cit. I p. 7, Synan, Vinson: "the holiness-pentecostal movement in the united states", Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1971, pp 209-215
- 2) I NT er der syv referencer til 'dåb med Helligånden': Mk. 1,8 ; Lk. 3,16 ; Mt. 3,11 ; Johs. 1,33 ; Acta 1,5 & 11,16 samt 1. Kor. 12,13, men den specifikke anvendelse som udtryk for to tidsmæssigt adskilte erfaringer stammer fra de ovennævnte bevægelser. For en gennemgang af disse se bl.a. Mayer, F.E. "The Religious Bodies of America", Fourth Edition, Revised by Arthur Carl Piepkorn, Concordia Publishing House, Saint Louis, Missouri, 1961, pp 305 - 332 samt Synan, Vinson: "the holiness-pentecostal movement in the united states", op. cit.
- 3) Redford, M.E.: "The Rise of the Church of the Nazarene", Beacon Hill Press of Kansas City, Missouri, 1948, revised 1971/1974, foreword. For en interh diskussion ang dette se bl.a. Purkiser, W.T.: "Helligåndens nådegaver", Udgivet af Nazarenerens kirke i Danmark, Rødovre, pp 9-15 & pp 49-68. Mayer op.cit. opsummerer således: "The distinctive doctrines of the Holiness bodies are (1) entire sanctification as an instantaneous experience, distinct from and subsequent to conversion and regeneration (2) the baptism with the Holy Ghost and fire. The pentecostal wings adds (3) the baptism with the Holy Ghost manifest in the Pentecostal signs, at least in the speaking in an unknown tongue, and (4) Christ's provision for healing also of the body." (p. 311)
- 4) Ordo salutis i pentecostale kredse (left wing) var i starten 1) omvendelse, 2) renelse (entire sanctification) og 3) 'dåb med Helligånden' med tungetalen som ydre tegn, mens højrefløjen normalt ser 'dåben med Helligånden' og 'entire sanctification' som sammenfaldende. I denne forbindelse er det vigtigt at konstatere at oprindeligt var 'dåben med Helligånden' *"slutresultatet"*, hvadenten man så et sammenfald med fuldkommen helliggørelse eller ej. For en diskussion af arven fra Wesley se Mayer op.cit. pp 311-312 og for en all-round intern diskussion og gennemgang se bl.a. Turner, G.A.: "The Vision which transforms - is christian perfection scriptural?", Beacon Hill Press of Kansas City, Missouri, 1964. Vedr. Wesley pp 191-328 samt Wesley's egen: "A Plain Account of Christian Perfection", London, The Epworth Press 1952/1968/1975, specielt opsummeringen pp 106-108.

således:

- 1) The New Testament recognizes the twofold nature of sin: *acts*, which bring guilt and need pardon; and *disposition*, which is antecedent to acts and needs cleansing.
- 2) The New Testament makes no provision for the toleration of sin in believers; it calls for cleansing.
- 3) The New Testament reflects confidence that Christ can now deliver from *all* sin and perfect His disciples in love.
- 4) Explicit in many texts is the command to "be holy", to "be perfect", to be Christ-like, addressed to believers.
- 5) In many texts the call to holiness is only implicitly presented as a "second" work of grace (e.g. Rom. 6:1-23).
- 6) In many other texts the "second crisis" aspect is explicit (e.g. Acts. 15:9; 19:2; Rom. 12,1-2 ; Heb. 6:1).
- 7) The New Testament reflects a confidence that believers who "hunger and thirst after righteousness" may expect their needs to be met by divine grace as soon as they fulfill the conditions. (1)

Ind i denne sammenhæng hvor der tales om "a second work of grace", "Second crisis" og "as soon as they fulfill the conditions" skal vi hæfte os ved eet væsentligt punkt. Synd er: 1) handling og 2) disposition. Fuldkommen helliggørelse medfører udslettelse af dispositionen. Dvs. at Paulus's ord om, at "det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke; men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg" (Rom. 8,19), er en situationens beskrivelse der gælder menneskets tilstand før den fuldkomne helliggørelse eller 'dåben med Helligånden'. Efter denne erfaring synder mennesket ikke længere som noget uundgåeligt, men ud af den fri viljes handling.

Hvilken sammenhæng er der så mellem 'dåben i Helligånden'/'fuldkommen helliggørelse' og den dæmoniserende dæmonologi?

I første omgang må vi sige: *ingen*. Netop læren om den fuldkomne helliggørelse er i modstrid med tanken om, at man både kan være besat og kristen på een gang (højrefløjen). I anden omgang må vi sige: *Der er en meget væsentlig sammenhæng*. Det er netop denne sammenhæng, vi har mødt i pentecostale og karismatiske kredse.

Pinsebevægelsen er også under stadig udvikling og derfor refererer den ovennævnte sammenstilling af 'dåben med Helligånden' og 'fuldkommen helliggørelse' ikke længere til hovedparten af pentecostal teologi. Den beskrevne ordo salutis hvor 'fuldkommen helliggørelse' går forud for 'dåben med Helligånden' er pentecostal teologi fra sidste århundrede og begyndelsen af dette århundrede (2). 'Fuldkommen helliggørelse' ansues i dag både som en vækstproces og som en momentan begivenhed, men på et relativt tidspunkt i kristenlivet. Det, der er vigtigt og har betydning i denne sammenhæng, er, at det er grundlæggende den samme helliggørelsesforståelse og helliggørelsesforkyndelse, der er fulgt med læren om 'dåben med Helligånden' skilt fra vanddåben uanset placeringen af 'fuldkommen helliggørelse'.

- 1) Turner, G.A.: op.cit. p. 257
- 2) Se bl.a. Bloch-Hoell, Nils: "Pinsebevægelsen - en undersøgelse av pinsebevægelsens tilblivelse, udvikling og særpræg med særlig henblik på bevægelsens utformning i Norge", Oslo 1956, Universitetsforlaget, pp 334 ff

hår du måske med en dæmon at gøre (Basham) (1), "jag betoner, at den virkelige årsagen til djupa, langvariga, och envisa problem är demoner eller onda andar" (D. Prince) (2).

- 7) Denne dæmoniserende dæmonologi får samtidig en drejning imod en dualistisk livsforståelse. Ikke forstået som en kamp mellem to lige-værdige modstandere, da Jesu sejr fastholdes, men en dualisme hvor alt tolkes som en kamp mellem Gud og Satan (i ekstreme ånds-kampskategorier) og det enkelte menneske har en tendens til at "forsvinde ud i den blå luft" mellem disse modpoler.

Dette giver os baggrunden for at forstå, hvad der sker i denne dæmoniserende tradition, samtidig med at det giver os bedre mulighed for at hjælpe og jeg mener det til tider i denne tradition vil være rimeligt at bruge udtrykket 'ofrene'. På denne baggrund mener jeg også at den deskriptive tilgang vi bl.a. finder i "Djevlutdriverne - exorcisme i Norge", på mange måder får nogle væsentlige pointer frem. MEN når forståelseshorisonten bliver 'besættelse og exorcisme mellem karismatik og kvindebevægelse', er det forståeligt, at 'besættelse og exorcisme' bliver til en *politisk størrelse*, mens det teologiske indhold smuldrer bort imellem hænderne på dem, *hvilket kun gør ondt værre*.

Der er ingen basis for at hævde, at den kristne kirkes tjeneste overfor besatte, er et udtryk for potensforlængelse for manden i en vaklende "mandsverden", det er at føje spot til skade, men der er grund til at hævde, at en misforstået dæmonologi kan og i dette tilfælde har fået skadelige følger.

Men dette rejser også et spørgsmål til os som kirke: Vil vi afstå for at tage spørgsmålet om besættelse og exorcisme alvorligt og dermed overlade det til den enkelte selv uden vejledning at famle sig frem gennem det virvar af selv-inducerede og iatrogene "besættelser" som D. Basham/D. Prince-traditionen medfører? Hvis vi som kirke svarer: "Ja", så er der al mulig grund til at kalde os *religiøse kvaksalvere*! (3)

1) Se s. 19

2) Prince, D.: Studie 1, p. 2

3) Jeg har så godt som udelukkende brugt betegnelsen "D.Basham/D.Prince-traditionen" for overblikkets skyld. D. Basham og D. Prince står som det allerede er fremgået ikke alene, der findes utallige i denne tradition. Den engelsksprogede litteratur i denne tradition er legio og findes i vid udstrækning i Danmark.

Det er heller ikke kun i de senere år, vi møder denne tradition. Det klassiske værk i denne tradition er "Krig mod de hellige" af I. Penn-Lewis fra 1912. Bogen er oversat til dansk v. Clara Marie og Peter Petersen og udkom i duplikeret form i 1971.

KRISTNE OG BESÆTTELSE

Vi skal her se nærmere på et meget omdiskuteret emne: Kan en kristen være/blive besat?

Dette spørgsmål er af stor betydning for forståelsen af besættelsestilstanden, samtidig med at det vil kaste yderligere lys over nogle af de allerede rejste problemstillinger.

Vi har allerede konstateret, at D. Basham med reference til D. Prince udtalte, at erfaringen viser, at en kristen kan være besat og 95 % af D. Prince's "klientel" er kristne (1). D. Basham uddyber dette i et brev til Bob Mumford og sætter i denne forbindelse ekstra trumf på ved specielt at nævne ikke "blot" kristne i al almindelighed, men også 'åndsdbtne' kristne: "As you know, both Derek Prince and I have ministered deliverance to literally thousands of people in recent years, and a good ninety-five percent of them have been Christians with at least seventy-five percent of them have been Spirit-baptized Christians who have been set free from the torment of demons" (2). Denne tanke kommer endnu stærkere til udtryk hos I. & F. Hammond, der seriøst overvejer om en ikke-kristen skal udfries. I. & F. Hammond har aldrig selv "ministered deliverance in behalf of an unbeliever" og kommer da også til det utrolige resultat, at det faktisk er en dårlig ide! "The question, then is not CAN a non-Christian be delivered, but SHOULD he be delivered? Normally, his spirit should be delivered first, and that is by the new birth." (3)

Disse synspunkter giver et altafgørende perspektiv på denne tradition, da såfremt vi kan argumentere for, at man ikke både kan være kristen og besat på een gang, må vi afvise traditionen som helhed og i forlængelse deraf konstatere, at der øves åndelig vold, ikke som tidligere nævnt fordi "manden i opløsningstider skal bevare sin kvindeundertrykkende magtposition", men p.gr.a. en ubibelsk lære, der er kørt ud i det ekstreme. Hermed er også antydning, at ikke alle der hævder, at man både kan være kristen og besat, deler den samme grundholdning som omtalte tradition og dermed heller ikke har samme praksis som denne tradition, men den teologiske vurdering af det stillede spørgsmål vil gælde generelt.

Vi kan møde seks grundholdninger til det stillede spørgsmål:

- 1) En kristen kan ikke *blive* besat.
- 2) En kristen kan ikke *være* besat.
- 3) En kristen kan godt *være* besat.
- 4) En kristen kan ikke *være besat*, men *dæmoniseret eller have en ond ånd*
- 5) En kristen kan ikke *være besat* dæmoniseret eller have en *ond ånd*.
- 6) En kristen kan *blive* besat.

1) Se s. 21

2) Basham, D.: "Can a Christian Have a Demon?", Whitaker House, Monroeville, Pennsylvania, 1971, p. 65

3) Hammond, I. & F.: "Pigs in the Parlor", op.cit. p. 138

Vi skal allerførst bemærke at terminologien spiller en altafgørende rolle og er samtidig årsag til megen forvirring, derfor er der udpenslet seks grundholdninger i første omgang. Vi skal lægge mærke til skellet mellem brugen af *at være* og *kan blive*. Stilles spørgsmålet: "Kan en kristen *blive* besat?" så kan svaret både være 'ja' og 'nej', uden at der er nogen saglig uoverensstemmelse imellem de to svar. 'Ja' vil da pege på "totus homo est caro" og at den totale frihed fra Satans bedrag er en eskatologisk frihed. Dvs. fordi man en gang er blevet kristen, følger ikke nødvendigvis deraf, at man ikke kan *falde fra* igen. 'Ja' vil da med sit svar pege på frafaldets mulighed. 'Nej' vil have præcis den samme holdning, men underforstår et *være*. Dvs. at 'nej' forstår ikke spørgsmålet i frafaldskategorier, men ser snarere spørgsmålet, som et spørgsmål om man på een gang kan *være* både kristen og besat, og svarer derfor "nej". På denne baggrund kan spørgsmålet: "Kan en kristen blive besat?" være vildledende. Men med denne distinktion i mente bliver det kontroversielle spørgsmål ind i denne sammenhæng: "Kan en kristen *være* besat?"

Vi har allerede konstateret, at hvor man benægter Satan og dæmonernes eksistens, er al tale om en kristen kan blive eller være besat uvedkommende. Taler man om et 'besættelsessyndrom', uden at forstå noget metafysisk ved det, en holdning man ofte kan møde hos psykologer og psykiatere og dem, der lader sig inspirere deraf, er terminologien kun med til at forvirre begreberne.

Svend Boysen argumenterede i sin redegørelse for, at kristne kan *blive* besatte og gør op med det teologiske syn, "der er i slægt med syndfrihedslæren eller visse hellighedstraditioners frelsesforståelse, hvor fortabelse anses for udelukket, når man først een gang er blevet frelst". Her tales der helt klart i 'frafaldskategorier', men S. Boysen tager skridtet videre, idet han anfører: At principielt vil han helst sige, at én i hvem Guds Ånd bor, ikke kan være besat. At der ikke både kan være Guds Ånd og en af Djævelens ånder, men hans erfaringer har vist det modsatte (1).

Vi skal derfor se nærmere på spørgsmålet om en kristen kan *være* besat. Vi har allerede set, at M. Harper (s. 18), D. Prince, "D. Basham (s. 19) vil sige 'nej'. (2) Dette 'nej' efterfølges dog af en uddybende forklaring, hvor de angiver, at man "kan have en dæmon" eller være "dæmoniseret" til forskel fra en egentlig besættelse. Vi har også set, at dette skel mellem forskellige kategorier af besættelse eller mellem partiel og total besættelse *ingen* dækning har i de bibelske skrifter.

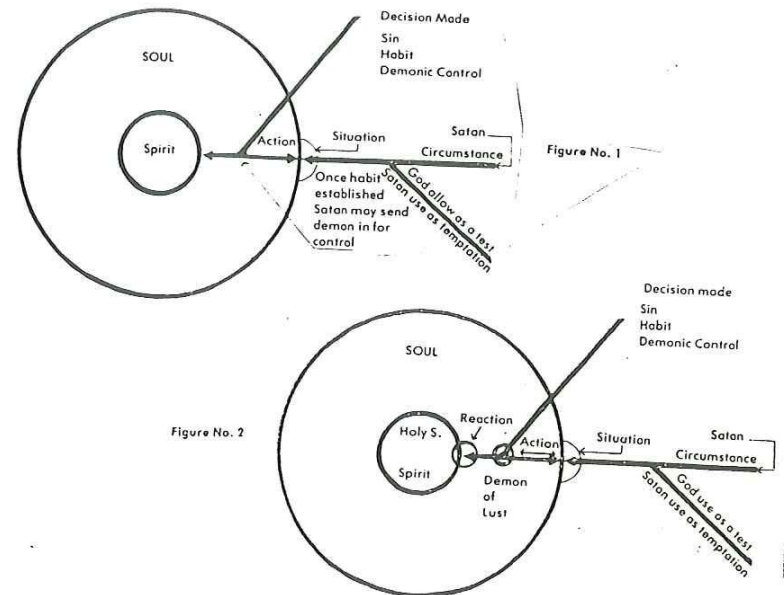
1) Jvf. Interview med S. Boysen ved Peter O.K. Olofson 31/1-1983, p. 5

2) Se også Basham, D.: "Can a Christian Have a Demon?", op.cit. p. 61

Der er eentydigt tale om et enten/eller. Hermed står vi tilbage med fire forskellige grundholdninger:

- 1) En kristen kan ikke *blive* besat.
- 2) En kristen kan ikke *være* besat.
- 3) En kristen kan godt *være* besat.
- 4) En kristen kan *blive* besat.

Samtidig med at vi må fastholde ordet 'besættelse' (egt. taget i besiddelse') som et dækkende udtryk for både $\delta α ι μ ο ν ι ζ ο μ α ι$, $ε χ ε ι ν δ α ι μ ο ν ι ο ν$ og $ε ν π ν ε υ μ α τ ι α ν α θ α ρ τ ω$, kan vi konstatere, at der i denne tradition tales helt klart i besættelseskategorier i forholdet til kristne (1). Den forskel nogle mener at kunne gøre gældende, når det drejer sig om kristne illustreres af Frank Solberg på følgende måde: (2)

- 1) Det er ikke blot i karmatiske og pentecostale publikationer vi møder disse sproglige distinktioner, men også indenfor Indre Mission, hvor Lohses forlag har udgivet den norske bog "Åndens gerning i liv og tjeneste", Erling Utne m.fl., hvor Øistein Garcia de Presno p.115 skriver: "Anvendelsen af glosen 'besat' vil næsten uværgeligt afstedkomme det indtryk, at dæmonen helt skulle have bemægtiget sig ham, hvilket ikke var tilfældet, Kun ét område var berørt, nemlig talecentret" (jvf MT. 9,32). "Betydningen af ordet besatte er at overtage noget som sin ejendom, besiddelse. Fordi den kristne hører Jesus til, kan han ikke i den forstand være besat af en ond ånd, at han helt og fuldt ejes og beherskes af Satan. Derimod kan en kristen godt være under indflydelse af en ånd på den måde, at han kan være genstand for åndens hjem søgen og endvidere i den betydning, at en ånd helt eller delvist kan udøve tvang over en del af ham. Herhjemme har vi set mange eksempler på dette:

Illustrationerne bygger på en trichotomisk antropologi - tredelingen ånd, sjæl og legeme. Den aktuelle frelse består i, at menneskets ånd bliver levendegjort, ved at Guds Ånd tager bolig i menneskets ånd. Derfor, hvor dæmonerne hos den ikke-kristne kan kontrollere både ånd, sjæl og legeme (dæmonernes aktivitet beskrives som "possession"), kan dæmonerne hos den kristne kun kontrollere sjæl og legeme (dæmonernes aktivitet beskrives som "oppression"). Frank Hammond forklarer den aktuelle frelsesforståelse således: "The picture becomes clear. Jesus has delivered our SPIRIT from the power of Satan; now He says to us, 'Work out your own deliverance from the power of enemies until you have freed both SOUL and BODY.'" (1) Dvs., at frelsen indsnævres til aktuelt at gælde menneskets ånd (hvilket så korresponderer til 'retfærdiggørelse ved tro alene'), mens helliggørelsen som vi for så vidt allerede har konstateret er et spørgsmål om i første omgang at sætte sin vilje ind på dette område og i anden omgang at befri sjælen og kroppen fra dæmoner.

Denne skelnen mellem en rørlig og en urørlig del af den kristne kommer også frem i ældre dogmatikker, hvor vi møder den holdning, at en kristen kan være besat (der skelnes ikke imellem obsessio og possessio), samtidig med at der sættes grænser for de områder besættelsestilstanden kan influere på. F. Pieper skelner i sin dogmatik imellem *obsessio spiritualis* og *obsessio corporalis*.

Obsessio spiritualis refererer til menneskets forhærdelse overfor Gud og gælder dermed kun ikke-kristne, samtidig med at det dog kan referere til "an intensified operation of the devil in individuals". Tilstanden *obsessio spiritualis* fritager ikke mennesket fra det personlige ansvar "nor does it destroy the free will of man (taken as freedom from coercion)".

Obsessio corporalis betyder, at Djævelen med Guds tilladelse kan besætte et menneske og berøve dette menneske dets brug af sin fornuft og vilje. Dette menneske bliver ufrivilligt instrument for Satan. Den menneskelige personlighed er sat ud af kraft og Djævelen bliver det handlende subjekt. Det anføres, at den besatte ikke længere er ansvarlig for sine handlinger. *Obsessio corporalis* kan ramme både kristne og ikke-kristne. (2)

Hjemsøgte kristne er blevet løst i Jesu navn og dermed sluppet for deres plage, og kristne som på ét eller flere områder har været under tvang af en åndsmagt, er blevet befriet, så de nu ikke længere drives af den Onde, men af Jesus." de Presno stiller spørgsmålet: "Hvordan lader det sig gøre for disse åndsmagter at vinde indpas hos os?" og besvarer det med bl.a. følgende ord: "Vi kan ikke give noget udtømmende svar, men dog sige så meget, at synd kan være den indfalsvinkel, der benyttes. Hvor man lader sit begær føde synd og giver den lov at udvikle sig, står den kristne i fare for at blive underlagt dæmonens tvang. Hvor noget sådant er tilfældet, må synden bekendes, før det er muligt at uddrive ånden." (p. 116) (de Presno er dog eentydigt påvirket af den karismatiske fornyelse i Norge, der igen var grundlæggende påvirket af D. Prince).

1) "You Can Be Free" an introductory manuel Prepared by Pastor Frank Solberg, Peace Christian Center, Nampa, Idaho.

2) I. & F. Hammond, op.cit. p. 138

2) F. Pieper, op.cit. p. 508-511, se også Walther, C.F.: "Americanish-Lutherische Pastoraltheologie" 2th Auflage, 1875. Drukerel der Synode von Missouri, Ohio u.a. Staaten pp 292-296

Da *obsessio corporalis* ikke nødvendigvis er et udtryk for forhærdelse, står vi med den samme problemstilling som i D. Basham/D. Prince-traditionen. Til trods for alle forskelle mellem hvad P. Madsen kalder "de gamle dogmatikere" (1) og D. Basham/D. Prince-traditionen, er der dog den overensstemmelse, at det er muligt at være kristen og besat.

Hvilke forudsætninger er det, der gør sig gældende, så disse ledes til at konkludere: en kristen kan være besat?

Vi skal her fremhæve tre vigtige forudsætninger, uden at alle tre nødvendigvis danner forudsætning for, at man konkluderer, at en kristen kan være besat.

For det første splitter den bagvedliggende frelsesforståelse mennesket op i en rørlig og en urørlig del. Frelse betyder, at Helligånden tager bolig i menneskets ånd, som derved bliver et urørligt syndfrit område. Dette forklarer tildels også hvorfor man i denne tradition uden besvær kan tale om at Helligånden og en dæmon kan være i et menneske på een gang. Helligånden og dæmonen befinder sig i hver sin del af mennesket og har f.s.v. intet med hinanden at gøre, udover at Helligånden har en værnende funktion for ånden. Dette punkt refererer primært til antropologien, som vi senere skal se.

For det andet forstås synden ikke som et grundvilkår for 'det hele menneske', men refererer til enten sjæl og legeme eller blot legemet. Menneskets ansvar og mulighed bliver i D. Basham/D. Prince-traditionen at befri sjælen og legemet.

For det tredje defineres besættelsestilstanden ikke længere som en grundlæggende, gennemgribende *besiddelse*, der kan give sig udslag på vidt forskellig måde, men som 'igler' der kan sætte sig i enten menneskets sjæl og legeme eller blot i legemet.

Til disse forudsætninger skal vi anføre følgende:

For det første: Frelsen både som nutidig og eskatologisk virkelighed gælder det hele menneske. Når der tales om: At vi er døde med Kristus (Rom. 6,4), at vort gamle menneske er blevet korsfæstet med ham (Rom. 6,6), at vi er blevet levendegjort, da vi var døde i vores overtrædelser og synder (Ef. 2,1), at vi er blevet begravet med ham i dåben, og i den blev I også sammen med ham opvakt ved troen på Guds virkekraft, da han opvakte ham fra de døde (Kol. 2,12) er det alle udtryk, der inkluderer det hele menneske. Det er ikke kun ånden, der blev begravet og opvakt, etc., det er det hele menneske. Samtidig med at disse udtryk peger på 'det hele menneske', er der et punktuel a-

1) Madsen, P.; op.cit. p. 289

spekt, hvilket ses ved brugen af aorist (1) og ikke som I. & F. Hammond argumenterede for: at først skal ånden frelses og sidenhen skal vi selv befri sjælen og legemet.

Den opsplitning af frelsen er dog kun sekundær, i og med at den er et resultat af noget andet nml. den bagvedliggende antropologi. Udtalt eller udtalt er der i D. Basham/D. Prince-traditionen med henvisning til F. Solbergs illustration tale om en trichotomisk antropologi. Hvor den er udtalt ser vi dog konsekvenserne af den. Hvor man skelner imellem obsessio spiritualis og obsessio corporalis er den bagvedliggende antropologi dichotomisk.

Her må vi pege på, at Paulus's brug af den trichotomiske terminologi i 1. Thess. 5,23 (πνεῦμα, ψυχή og σῶμα; ånd, sjæl og legeme) ikke kan lægges til grund for en trichotomisk antropologi. (a) Paulus bruger andre antropologiske termer som kød (σὰρξ), hjerte (καρδιά), sind (νοῦς), samvittighed (συνείδησις), etc. (2) b) Disse termer bliver brugt på forskellig måde af Paulus og "it is therefore difficult to buildt up a consistent picture. The apostle does not present a careful definition of his terms" (3). c) Ofte bruges der også en dichotomisk terminologi (sjæl og legeme f.eks. Mt. 10,28), uden at det kan lægges til grund for en dichotomisk antropologi. Selv om der ved menneskets skabelse er tale om en dobbelthet, creatio ex nihilo og creatio mediata, så er *helhedsbestemmelsen* givet i og med, at *det hele menneske er skabt i Guds billede* (Gen. 1,26). Mennesket er ikke en *flerhed*, men en *helhed*, en *udelelig helhed*, en helhed der kan beskrives fra forskellige perspektiver, men ikke substantielt skilles i afdelinger. Dette underbygges også af, at d) ånd og sjæl er *synonymer*. F.eks. har Mt. 6,25 (jvf. den græske grundtekst) og Mt. 10,28 "sjæl og legeme", mens Præd. 12,7 og 1. Kor. 5,3 & 5 har "ånd og legeme". Døden kan beskrives som at "opgive sjælen" (Gen. 35,18; 1. Kongebog 17,21; Ap.G. 15,26) og at "opgive ånden" (Lk. 23,46; Ap.G. 7,59). Parallelismen i Maria's lovsang er på lignende vis udtryk for samme synonymitet: "Min sjæl højlover Herren, og min ånd fryder sig over Gud, min frelser" (Lk. 1,46-47), jvf. brugen af parallelisme i hebraisk poesi. e) På samme måde kan sjæl og legeme bruges parallelt, ikke som to skarpt adskilte dele, men netop som en helhed, en udelelig helhed (se f.eks. Job 14,22 og Sl. 44,26 hvor legeme/kød bruges om selve personligheden parallelt med sjæl)

1) Kol. 2,12 begravet aor. part. pass. συνταφέντες opvakte aor. pass. συνήγειρεται
Rom. 6,4 begravet aor. pass. συνταφέν
Rom. 6,6 korsfæstet aor. pass. συνσταυρωθή
Efs. 2,1 levendegjort aor. περιπατήστε

2) Guthrie, D.: op.cit. pp 163-180. Ladd, G.E.: "A Theology Of The New Testament", Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1974, Third Printing 1977, pp 457 - 478

3) Guthrie, D.: op.cit. p. 163

Hvor I. & F. Hammond, F. Solberg, D. Prince og D. Basham udtalt eller udtalt bygger på en trichotomisk antropologi, så bygger F. Pieper og "de gamle dogmatikere" på en dichotomisk antropologi. Dette har som konsekvens, at de kan tale om enten ånd, sjæl og legeme eller sjæl og legeme, som substantielt adskilte afdelinger i mennesket, der f.s.v. kan fungere uafhængigt af hinanden, hvilket i spørgsmålet om besættelse får som konsekvens, at en kristen kan *være* besat. (1)

For det andet: Dette, at det hele menneske er begravet og levendegjort med Kristus, peger videre på, at retfærdiggørelsen ikke kun gælder ånden, som så bliver et syndfrit område, men mennesket som helhed. Det er den totale retfærdiggørelse af den totale synder, altså *is* Kristus 100 % retfærdig og i os selv 100 % synder og ikke 50 % af hver.

For det tredje: Det er som tidligere nævnt ikke muligt ud fra de bibelske skrifter, at argumentere for at besættelsestilstanden er partiel. Den grundliggende substans i besættelsestilstanden er, at een eller flere dæmoner tager kontrol over et menneske. Kontrollen gælder det hele menneske, men kan som allerede vist, give sig vidt forskellige empirisk registrerbare udslag. Det vil derfor kun være muligt at tale om: enten er man besat, hvilket involverer det hele menneske, eller også er man ikke besat.

Vi må derfor konkludere, at hævdelser af at en kristen kan være besat bygger væsenligst på to præmisser: a) Enten en trichotomisk eller en dichotomisk antropologi og b) en ny definition af besættelsestilstanden. Begge disse præmisser er if. den givne argumentation uholdbare, og vi må konkludere, at det *ikke* er muligt for en kristen at *være* besat, men fastholde frafaldets mulighed - en kristen kan *blive* besat.

1) Vedr. dichotomi og trichotomi se bl.a.:
Berkhof, Louis: "Systematic Theology", The Banner of Truth Trust, 1939, 1976 pp 191-196
Berkouwer, G.C.: "Man: The Image of God" (Studies in Dogmatics), Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1962, Fourth Printing, May 1972, pp 194 - 233
Pieper, F.: op.cit. pp 476 - 477
samt de sånede 2 anførte værker.

EPILOG

Det medfører altid en risiko at handle. nml. risikoen for at handle forkert, men endnu større risiko indebærer det at afstå fra at handle, fordi man ikke vil handle forkert - det er livsfornægtende og dræbende.

Derfor, på trods af tidligere fejtagelser og sandsynligvis også fremtidige fejlgreb, vil det være vigtigt også at arbejde med spørgsmålet om besættelse og exorcisme. Der er et hyrdeansvar, der skal tages alvorligt.

Er der ingen hyrder, der vil vejlede og formidle "den sunde lære" i spørgsmålet om besættelse og exorcisme, er det forståeligt omend dybt tragisk, at mennesker ender med prædikatet a-typisk schizofreni, a-typisk etc., blot fordi man på modernitetens betingelser har afskaffet Satan og dæmonerne.

Når det siges: "At tale om djævluddrivelse på anden måde end ved at henvise til befrielsen, der har fundet sted (i.e. i dåben), forekommer mig at ville rokke ved troens grund, som om det, Gud i sin godhed har gjort, ikke er nok at lide på" (Helge Skov), da må man spørge, om vi driver *dåbsmagt* i den danske folkekirke.

Hvordan erfarer de tusindvis af døbt danskere i okkulte bevægelser denne frihed?

Hvordan erfarer de tusindvis af døbt danske, der dagligt gennem deres pendul søger svar fra deres 'guide', denne frihed?

Hvordan erfarer de døbt danske satanister, der har afsværget enhver tro på Jesus og forskrevet sig til "Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen", denne frihed?

Hvordan erfarer de døbt danske yoga-dyrkere, som er endt i en lammende livsnedbrydende tilstand, denne frihed?

Hvilken hjælp får disse mennesker hos en præst, der "blot" siger: "Befrielsen har fundet sted i dåben", når alt andet end lige netop præstens dåbssyn siger det modsatte, at de rent faktisk er blevet "fanget igen".

I 1685 kunne det siges: "... slige Exempler, derfor Gud være æret! ere nu omstunder rare i Christenheden", for da var kirken "kirke i kirkelige omgivelser", mens i dag er vi "kirke i nyreligiøse omgivelser". Dette understreger endnu stærkere den *altafgørende sammenhæng mellem tro og dåb*.

Er det så muligt i en evangelisk-luthersk kirke at henvise til Luther, for at understrege at exorcisme kun har sin plads ved dåben.

Johannes Bugenhagen Pomeranus skriver bl.a. til Wittenberg-teologerne (i.e. Luther, Melanchton, Jonas, etc.):

"On the day of the festival of Simon and Judas we arrived safely, by the grace of God, in Lübeck. Once I had gotten there the Devil gave public notice of himself and was recognized in a possessed girl, who, until this time, had been quite well. Before this, his presence in her was doubted, but now he claimed openly to be there and to have entered the young girl through an old woman's curse. The girl had reminded the old women (the Devil claimed) of a pound which she still owed her, to which the women responded: 'I'll send the Devil into your body.'"

.....
"Now when she screamed, I yelled back and called her by name: 'Elizabeth!' The Devil answered: 'Elizabeth, Elizabeth.' Then I said: 'Yes, are you trying to deny it? Why shouldn't I call you Elizabeth? You gave me testimony today that you that very same name in baptism, by which we are baptized into Christ.' He then began to pounce about, screaming so loudly that those present could not hear each other. But I fell to my knees and prayed earnestly with the intensity which the girl's misery and despair wrung out of me, speaking loudly so that all could hear, that the Lord Jesus would free her - for He had said, 'In my name they will drive out devils.' I think that the others were praying with me since I had turned my back to them. Meanwhile the Devil screamed: 'I must go out! Oh I must go out!', and tortured the girl horribly. But her father held her. Immediately after this she lay still, so that her father no longer had to hold her."

....
"I am puzzled that Satan can confuse people this way. But no matter what he does or says, he still shows that he is a stupid and condemned spirit. These things happened on the eve of All Saints Day, in the year 1530. May God graciously give us the victory against all of (the Devil's) fiery darts through Jesus Christ our Lord. Amen." (1)

Dette brev blev senere udgivet med en kommentar af Melanchton som pamphlet med titlen: "Zwo wunderbarlich Hystorien, zu bestettigung der le-re des Evangelii". Luther refererer til hændelsen to gange. I et brev til W. Link, 1/12-1530 skriver Luther: "Pomeranus is working successfully in Lübeck, but Satan is giving him much trouble with a possessed young girl. The clever Demon fabricates wonders." (2), og til N. Hausmann, 21/1-1531: "Johannes Pomeranus is laboring bravely, but Satan is resisting him, and has hold of a possessed young girl" (3).

I 1528 skriver Luther til W. Link bl.a.: "Angaaende de sindssyge mener jeg, at alle Daarer og de, som er berøvede deres Forstand, plaget eller er besatte af onde Aander, ikke fordi de er fordømte af Gud dertil, men fordi Satan paa forskellige Maader frister Menneskene, nogle i svarere, andre i lettere Grad, nogle i kortere, andre i længere Tid. Thi naar Lægerne tilskriver mange af den Slags Tilfælde naturlige Aarsager og vil lindre dem ved Lægemidler, kommer det af, at de er uvidende om, hvor stor de onde Aanders Magt og Kraft er." (4) Vi skal ikke her gå ind i en nærmere diskussion af Luthers forståelse, men blot pege på at exorcisme for Luther ikke kun var forbundet med dåben (5). Der er en sammenhængende linie fra de bibelske skrifter over kirkefædrene til Luther: Exorcisme overfor besatte er en del af kirkens tjeneste.

1) Cf. Montgomery, John Warwick: "Principalities and Powers", Bethany Fellowship, Inc. Minneapolis, Minnesota, 1981, pp 181-183

2) Dr. Martin Luthers Briefe, ed. W. de Wette (Berlin:Reimer 1827) No. 1331, cf. Montgomery, J.W.: "Principalities and Powers", op.cit. p. 186

3) Ibid. No. 1346, Cf. Montgomery, J.W.: "Principalities and Powers", op.cit. p. 186

4) Holt, C.J.: "Udvalgte breve af Dr. Martin Luther", andet bind 1524-1546 O. Lohse, København 1923, pp 132-133

5) Se. bl.a. Jacobsen, J.C.: "Djævlbesværgelse - Træk af Exorcismens Historie", op.cit. pp 95-99

Luther gør op med den katolske exorcismepraksis, men ikke exorcisme generelt og knytter ikke kun exorcisme til dåben.

Det afgørende brud med den kirkelige tradition og de bibelske skrifter sker i oplysningstiden, hvor der sker en rationalisering af teologien. Langsomt trænges Satan i baggrunden for at forsvinde helt hos Schleiermacher og nyprotestantismen. Denne udvikling understreges ved at "Ingesamt jedoch lehnt die *"kritische Theologie"* der zweiten Hälfte des 19. und der ersten Jahrzehnte des 20. Jahrhunderts den Teufelsglauben ab. Er wird in den dogmatischen Lehrbüchern nur noch in einer Art Anhang behandelt, ja manche "liberale" Theologen sind sogar der Ansicht, die Satanologie gehöre überhaupt nicht in die Dogmatik." (1)

Den 1. verdenskrig lagde i første omgang en dæmper på denne udvikling og Paul Althaus's udsagn fra 1948: "Die Zeitalter einer Theologie ohne Satan ist immerlich zu Ende gegangen" ses som gældende for den nye generation af teologer og deres vej væk fra nyprotestantismen. (2) Vi møder if. Katharina Eilliger hos Karl Barth, Paul Althaus, Helmuth Thielicke, Emil Brunner, Otto Weber, etc. en overbevisning om Satans eksistens, men naturligvis også forskellige tolkninger af denne realitet (3) Emil Brunner understreger betydningen med ordene: "Nullus diabolus - nullus redemptor - this thesis can scarcely be denied" (4) Denne nybesindelse på Satans eksistens kan dog ikke siges at være en aksept af den bibelske lære om Satan og dæmonerne i sin helhed, men tjener nok snarere som forklaring på, at bl.a. to verdenskrige kunne finde sted i et såkaldt kristent Europa. Syndens virkelighed var for overvældende og P. Althaus skriver: "Die Wirklichkeit der Sünde ist noch nicht voll erkannt, solange man nur den Menschen und die Menschheit als ihr Subjekt sieht. Die menschliche Sünde weist über sich hinaus in das Übermenschliche." (5)

I denne nybesindelse talte man stadig ud fra en historisk-kritisk tilgang til de bibelske skrifter og derfor kan E. Brunner da også skrive: "With the doctrine of angels and devils we enter a theological sphere which bristles with controversial questions. For the Fundamentalist, of course, this subject presents no particular problems. The Bible speaks of angels and of devils; in accordance with the Scriptures therefore, we can do so too. But for us this way is impossible." (6) Naturligvis har Brunner ret når han anfører: "The most important truth about the Devil is this: Jesus Christ has conquered him." (7), Men denne

1) Haag, Herbert: "Teufelsglaube", Katzmann Verlag, Tübingen, 1974, p. 54

2) Ibid. p. 55

3) Ibid. pp 59 ff. Dette udsagn skal dog tages med forbehold, da det ikke er eentydigt om Satan spiller en rolle som overmenneskelig personlig magt eller blot som begreb. Hos Barth beskrives Satan i værenskategorier som "das Nichtige", hvilket vil sige "das, was Gott nicht will" (Ibid. p. 63). Modsat K. Eilliger finder G. Wingren at der ikke i Barths teologi er plads til Satan som en selvstændig metafysisk eksistens (jvf. "Teologiens Metodfråge", Lund, C.W.K. Gleerups Förlag 1954, pp 47 - 71).

4) Brunner, Emil: "The Christian Doctrine of Creation and Redemption", Vol. II., Lutherworth Press, London, 1952, p. 134

5) Althaus, Paul: "Die Christliche Wahrheit", C. Bertelsmann Gütersloh, 1952, p. 388

6) Brunner, Emil: op.cit. p. 133

7) Ibid. p. 145

fastholden grundet ydre omstændigheder medførte samtidig en reduktion af de bibelske skrifter vidnesbyrd om 'Djævelens gerninger' og dermed også en nutidig virkelighedsreduktion når f. eks. P. Althaus først laver en identifikation mellem sygdom og besættelse i de bibelske skrifter og derefter skriver: "Demgemäss behandeln wir Krankheiten auch nicht exorzistisch. An diesem Punkte ist das Weltbild der Bibel für uns vergangen." (1)

Disse udefra kommende faktorer kunne ikke i længden fastholde teologerne på det bibelske vidnesbyrd om Satan og dæmonerne ej heller på en reduktionistisk fastholden men dog en fastholden af Satans eksistens. Man kan så at sige "teologisk" "vænne" sig til disse udefra kommende faktorer. Dette betyder, at "in der neusten theologischen Literatur kommt der Teufel nicht mehr vor - sicher nicht deswegen, weil er aus der Mode gekommen wäre (was ja nicht einmal ganz zutrifft), sondern weil er auch theologisch überflüssig geworden zu sein scheint. Man beschreibt das Problem des Bösen heute mit anderen Kategorien." (2) Denne udvikling er dog allerede grundlæggende angivet med R. Bultmann og om den videre udvikling skriver Katharina Eilliger:

"Die theologische Auseinandersetzung zwischen Barth und Bultmann, zwischen der Offenbarungs- und der existenzdialektischen Richtung setzte sich bei ihren Schülern fort und ist bis heute nicht eigentlich überwunden. Ja, es scheint so, als träten die Gegensätze heute noch schärfer hervor. Um so mehr verdient Beachtung, dass der Teufel für die Schülergeneration offenbar uninteressant geworden ist, gleichgültig, ob man wie J. Moltmann von Barth beeinflusst ist, ob man wie H. Braun, E. Fuchs oder M. Metzger von Bultmann herkommt oder ob man wie W. Pannenberg und D. Sölle zwischen den beiden steht. Der Teufel wird nicht einmal mehr erwähnt, es sei denn als mythologische Figur. So wie man die biblischen Vorstellungen von den "letzten Dingen" (Himmel und Hölle) heute als Symbole auffasst, die für eine unvorstellbare zukünftige Wirklichkeit stehen; so wie das "Letzte Gericht" den in aller ambivalenten Existenzenerfahrung endgültigen Sinn des Lebens verdeutlichen, also "den unendlichen Ernst und die unendliche Hoffnung der Begegnung mit Gott" vor Augen stellen soll, so sind auch Engel und Dämonen Sinnbilder dafür, dass unser Weltbild begrenzt und relativ ist und der ständigen Erweiterung in die transzendente Wirklichkeit hinein bedarf." (3)

Denne udvikling inden for teologien er i sagens natur ensidigt beskrevet i og med at katolsk - og konservativ/bibeltro teologi er ikke er taget med, men det er den beskrevne udvikling der eentydigt har præget universitetsteologien og dermed præsteuddannelsen i Danmark.

På denne baggrund forekommer det "naturligt", at et samlet bispekollegium står mere eller mindre hjælpeløst, når det som i 1974 og 1981 får stillet nogle spørgsmål, der relaterer til Satan og dæmonernes eksistens. Også i bispekollegiet gør denne teologiske udvikling sig gældende. Luther anklagede lægnerne for at være uvidende om de onde ånders magt og kraft, mens Helge Skov truer præster, der tager de onde ånders magt og kraft alvorligt gennem en exorcismetjeneste, med kvaksalveriloven.

Debatterne i 1974 og især 1981 afslørede mere bredt den samme teologiske udvikling. Vi kunne sige, at Satan er blevet for "varm en kartoffel" og må gemmes bort på "Museet for Forældede Symboler".

1) Althaus, P.: op.cit. p. 391

2) Haag, H.: op.cit. p. 70

3) Ibid. p. 72

Det har i sagens natur nogle konsekvenser, når Satan gøres til museumsgenstand. Vi har allerede påpeget, at benægtelsen af Satans eksistens betyder benægtelse af det bibelske budskab som helhed - der er ikke længere noget evangelium. Den indre sammenhæng i det bibelske budskab brydes på en sådan måde, at det enten udelukker menneskets frelse eller gør Gud til syndens ophav. Kirkeligt set må vi spørge: hvad betyder forsagelsen af "Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen"? Karakteristisk nok er forsagelsen hverken rettet mod mennesket eller mod Gud. Vi 'frasiger' os hverken Gud eller mennesket, men 'Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen'. Forsagelsen er netop betinget af, at Satan er den sidste middelbare årsag til onskaben, til synden og døden. Dette perspektiv ser vi også fremhævet hos Paulus i Efeserbrevet kp. 6 v. 10-12: "I øvrigt, hent kraft fra Herren og hans vældige styrke! Ifør jer Guds fulde rustning, så I kan holde stand mod Djævelens snigløb. Thi den kamp, vi skal kæmpe, er ikke mod kød og blod, men mod magterne og myndighederne, mod verdensherskerne i dette mørke, mod onskabens åndemagter i himmelrummet." Med benægtelsen som udgangspunkt forsvinder naturligvis dette perspektiv. Den kamp der pågår, hvis man overhovedet vil tale om nogen kamp, retter sig enten mod Gud eller mennesket selv. Forsagelsen i dens nuværende ordlyd er overflødig - et levn fra tidligere tiders overtro. De færreste vil rette forsagelsen imod Gud ud fra den forudsætning, at man ikke ønsker, at gøre Gud til syndens ophav. Skal forsagelsen rettes mod nogen, må bliver det mennesket selv.

Med benægtelsen af Satans eksistens står vi i spændingsfeltet 'forsagelse eller forskrivelse', og hvis forsagelsen er gjort tom og indholdsløs, har vi så andet end forskrivelsen tilbage? Netop den type forskrivelse der ligger i, at kampen mod "Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen" er gjort tom og indholdsløs, og man derved giver frit spillerum til "Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen".

Forsagelsen rummer og er et evangelium. Forsagelsen er et eentydigt nej til onskaben i enhver skikkelse og under enhver form. Forsagelsen retter sig imod Djævelen og rummer derfor et håb for mennesker, mens modsvarende må vi sige: uden forsagelse intet håb!

Fastholdes alligevel talen om håb, da må onskabens forflygtiges, bortforklares, undskyldes, minimeres, benægtes, etc. - konsekvensen er da en relativisering af ondt og godt. Langsomt forsvinder den radikale bibelske forkyndelse af frelse og forfælselse, Himmel og Helved, som jo netop understreger og fastholder skellet mellem ondt og godt, og viser at Gud er hellig og ikke akcepterer onskaben - synden.

Spørgsmålet om besættelse og exorcisme er blot en flig i dette perspektiv, men en flig der symptomatisk afslører nogle grundlæggende problemstillinger.

Den kristne kirkes tjeneste overfor besatte er jo også blot en del

af helheden; men en tjeneste der peger på et grundlæggende budskab: "Herrens Ånd er over mig, fordi han salvede mig, at jeg skal gå med glædesbud til fattige. Han sendte mig for at udråbe for fanger, at de skal få frihed, og for blinde, at de skal få deres syn, for at sætte fortrykte i frihed og udråbe et nådeår fra Herren." (Lk. 4,18-19)

1984 bød på endnu et bud på forståelsen af dæmonologien, men en forståelse der falder udenfor, hvad vi tidligere har set. I marts 1984 besøgte englenderen Kenneth McAll Danmark (1). Kenneth McAll hører med i denne sammenhæng, i og med at hans nuværende "tjeneste" er en "forlængelse" af arbejdet med besættelse og exorcisme. Kenneth McAll introduceres af Billy Graham med ordene: "The eminent British surgeon/psychiatrist, Dr. Kenneth McAll, is an authority on the subject of satanology, and is today an international figure who acts as liaison between the medical profession, the International Fraternity of Psychiatrists, and the Church on matters having to do with satanism, demon possession, and exorcism." (2)

Kenneth McAll blev inviteret til Danmark af sognepræst Bent Døssing-Hansen, Aalborg (3). I Aalborg (d. 9. 11/3-1984) stod den karismatiske

- 1) På Kenneth McAll's bog "Healing the Family Tree", Sheldon Press, London, 1982, Third Impression 1983, omslagssiderne skrives der om McAll: "Born in China in 1910, Dr. Kenneth McAll graduated in medicine from Edinburgh University. He returned to China as a missionary-surgeon, and was interned by the Japanese, with his wife and child, for four years during the Second World War. His experiences in China led to interest in the powers of 'possession' and he has devoted his life since then to the curing of psychiatric illness through divine guidance. After returning to England, he spent ten years in general practice, and has practised as consultant psychiatrist for eighteen years. He is an Associate Member of the Royal College of Psychiatrists, and has written, in both articles and books, on mental illness and the healing powers of the Eucharist."
- 2) Citeret på omslaget af "Healing the Family Tree", op.cit. Se også Graham, Billy: "Angels - God's Secret Agents", Doubleday and Company Inc, Garden City, New York 1975, p. 7-8. Det har ikke været muligt ved henvendelse til "Billy Graham Evangelistic Association", 1300 Harmon Place, Minneapolis, Minnesota 55403, USA, at få en officiel udtalelse fra Billy Graham. Uofficielt skriver Rev. Ralph L. Williams, Spiritual Counselor ved "Billy Graham Evangelistic Association": "Upon reviewing your assessment of the writer (i.e. min artikel i 'Udfordringen' Nr. 4 april 1984), it would appear he is in confusion on many significant and cardinal truths of Christian faith." (Jvf. privat brev af 22/6-1984) Forbindelsen mellem K. McAll og Billy Graham skal muligvis søges i, at Billy Graham's kones forældre if. 'mundtlig overlevering' var Kinamissionærer.
- 3) Jvf. KD 13/3-1984, hvor Michael Harry understreger, at Bent Døssing-Hansen er arrangør, mens han selv blot har hjulpet med det praktiske arbejde. I Udfordringen Nr. 2 feb. 1984, står M. Harry dog alene som indbyder til seminarier med McAll og skriver bl.a.: "Kenneth McAll er en ældre, vis, erfaren, varm kristen mand, som jeg stærkt vil anbefale, at man hører." "...Hans emne er meget omstridt, og ikke alle er enige med ham. Alligevel bør hans budskab høres og diskuteres." (p. 5) Senere beklager M. Harry sin medvirken: "Jeg beklager, at jeg har medvirket til, at læge Kenneth McAll fik lov til at tale ved nogle offentlige møder samt et interview i KD, før man havde kontrolleret hans budskab. Jeg vil gerne give en undskyldning for denne fejl og den medfølgende splittelse hos kristne i forskellige sammenhænge." (KD 23/6-1984) (se også Aalborg Stiftstidende d. 18/7-1984, Evangeliebladet Nr. 8 - Aug. 1984 og Udfordringen Nr. 7 juli 1984, p. 11)

I "En åben dør - nyhedsblad for åndelig fornyelse i nordjylland" Nr. 2 April 1984, skriver M. Harry, B. Døssing-Hansen, Anker Engqvist og Alf Engqvist: "En Bekendelse: Efter en grundig vurdering har vi ved at se tilbage på helbredelsesseminariet med Dr. Kenneth McAll og de forskellige reaktioner herpå fundet det rigtigst at udtrykke vor oprigtige beklagelse over, at arrangementet blev holdt offentligt."

Det burde have været holdt for en kreds af privat indbudte læger, præster eller andre sjælesørgere.

Dette være sagt, idet vi dog samtidig glæder os over, at mange også uden for en sådan kreds har udtrykt anerkendelse over initiativet.

En nærmere teologisk og lægelig vurdering af Dr. McAlls budskab vil nu finde sted på vort initiativ." (Se også KD d. 16/4-1984, hvor B. Døssing-Hansen omtaler denne undersøgelse/vurdering, hvor man havde taget kontakt til R. Prenter. Denne samlede vurdering blev aldrig en realitet, da mødet, der skulle munde ud i en sådan, aldrig fandt sted.)

fornylse som indbydere, mens det i Sengeløse (d. 15/3-1984) og Albertslund (d. 16/3-1984) var højkirkelige kredse, der stod bag (hvoraf nogle også identificerer sig som karismatikere) (1).

Kenneth McAll (2) anfører, at han ikke er teolog (p. 23), men taler om, at en teologisk skoling kan finde sted på flere måder: gennem visioner, erfaring og studier (B 983). K. McAll's undervisning består af 'case-stories', hvortil han knytter en mere generel pointe.

Kenneth McAll's lære:

Dersom et menneske ikke personligt har overgivet sig til Jesus senest i dødsøjeblikket eller af de pårørende bliver overgivet til Jesus ved begravelseshøjtideligheden, kastes dette menneske ind på en slagmark, hvor både Guds og Satans ærkeengle kæmper om dette menneske (B 985) (Her nævnes oftest selvmordere, aborter, dødfødte samt krigsofre (B-983)). Kun ved hjælp af de nulevende kan de afdøde slippe bort fra denne kamplads og ind i Himlen (B 985, p. 96). Dette begrundes ud fra Heb. 11,40 som McAll fejloversætter/fejltolker til: uden vores hjælp kan de ikke fuldkommes (B 984, B-985) (3).

Derfor forsøger de afdøde at komme i kontakt med de nulevende. De forsøger at påkalde sig opmærksomhed ved:

- 1) At de *taler til de nulevende* (p. 6,12) (og i denne forbindelse kan samtale finde sted (p. 63,65)).
- 2) At de *åbenbarer sig for de nulevende* (B 983, p. 26).
- 3) At de *piner og plager de nulevende*, f.eks. ved at påføre dem sygdomme, asocial adfærd, etc.. Ofte er der en særlig sammenhæng mellem den nulevendes lidelser og asociale adfærd og den afdødes egne lidelser og asociale adfærd (p. 12). Dette kan f.eks. være alkoholisme (p. 15), mareridt (p. 17), schizofreni (p. 41), narkotikamisbrug, overvægt, kriminel adfærd (p. 57) og spisevægring (B 983).
- 4) At *besætte de nulevende*. Ved besættelsen (ancestral control) taler og handler den afdøde gennem den nulevende (p. 13).

Denne forfølgelse af de nulevende fortsætter, indtil de afdøde bliver overgivet til Jesus. Ved hjælp af visioner og stemmer skal den afdøde identificeres. Til dette formål skal man også lave sit stamtræ, for at undersøge hvem af de afdøde, der ikke er overgivet til Jesus, og som

- 1) Jvf. indbydelsen hvor Helge Taggtz, Sengeløse, Poul Exner, Albertslund og Ole Skjær-bæk Madsen står som indbydere.
 - 2) Fremstillingen af Kenneth McAll's lære bygger på "Healing the Family Tree", op.cit., angivet med sidehenvisning, samt båndoptagelse fra seminarier i Aalborg (angivet med B samt båndnummeret), Cassette-Mission v. Clare og Henry Vestergaard, Dalgade 15, 6040 Egtved, Bånd 983, 984 og 985.
- Herudover kan anføres som primærkilder (alle af McAll): "Demonosis or the Possession Syndrome", "The International Journal of Social Psychiatry", Vol. XVII No 2, Spring 1971 & "The Ministry of Deliverance", "The Expository Times" 1974-75, Årg. 86, pp 296-298 samt "Taste and See" i "Demon Possession", Ed. J.W. Montgomery, op.cit. pp 2268 - 278.
- 3) Sprogligt er det et spørgsmål om forståelsen af $\chi\rho\rho\iota\varsigma$, hvor $\chi\rho\rho\iota\varsigma$ kan oversættes med "Ohne Mitwirkung jmds.", men konteksten taget i betragtning, jvf. fremhævelsen af $\mu\alpha\rho\tau\rho\upsilon\eta\theta\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\iota\alpha$ $\tau\eta\varsigma$ $\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\omicron\varsigma$ må den sproglige korrekte oversættelse være "uden os" temporært forstået (jvf. brugen af aor. pass. $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\theta\upsilon\sigma\iota\nu$). (Se Bauer, W.: "Wörterbuch zum Neuen Testament", W. de Gruyter, 1971, spalte 1760.)

derfor gennem de ovennævnte fire måder prøver at komme i kontakt med os. Dette stamtræ skal være så præcist som overhovedet muligt. McAll nævner et stamtræ, hvor det "alvorlige problem" ligger i det 11. årh. (B 983). Er man 'hittebarn', er der mulighed for at lære sine biologiske forældre at kende gennem åbenbaringer/visioner (B 983, p. 26).

Når stamtræet er lavet og de afdøde identificeret, skal der afholdes en nadverhandling. Gennem nadverhandlingen frigøres både de levende og de døde fra Satans greb (p.23). Man beder om tilgivelse på egne og afdødes vegne, samtidig med at man selv tilgiver (pp 24-27). Man modtager nadveren for den afdøde (navnet nævnes) og beder Herren komme til den person (pp 27-31) og sluttelig beder man for de nulevendes behov (pp 31-34).

Denne overgivelse til Jesus gennem nadverhandlingen af afdøde kan finde sted både i kristen og ikke-kristen sammenhæng. Der tales om, at man bliver "a fulfilled Hindu", "a fulfilled Parser", etc. (B 983, p. 55).

Gennem denne handling frigør man de afdøde og hjælper dem i Himlen, samtidig med at man slipper for deres pinsler og plager.

De afdøde begrænser sig ikke nødvendigvis "kun" til direkte at pine og plage de nulevende, men kan også gøre det mere indirekte ved spøgteri i huse og på steder, samtidig med at de forvolder ulykker (f.eks. bilulykker p. 61) (pp 59-69). Også her må der sættes ind med bøn og nadverfejring.

Vurdering:

Kenneth McAll's lære må siges at være en speciel udbygning af dæmonologien, som ikke tidligere har været fremme i Danmark. Kenneth McAll's lære er heller ikke blot en "kristelig" pendant til den udbredte spekulation omkring nær-dødsoplevelser og "livet efter livet", som vi møder det hos f.eks. Raymond Moody, Elisabeth Kübler-Ross, Robert Monroe, etc.. Skulle vi endelig finde en parallel til Kenneth McAll's lære, så er det eentydigt i Tongil bevægelsen (1). Denne parallel peger ikke på noget afhængighedsforhold mellem Tongil bevægelsen og Kenneth McAll, men peger på et fælles udgangspunkt. Dette udgangspunkt ligger i at Kenneth McAll er født og opvokset i Kina og senere har virket som missionær sammesteds, mens Tongil bevægelsen er startet af Sun Myung Moon i Korea og teologisk er formet af koreanere (her tænkes specielt på Young Oon Kim). Begge parter er præget af en religiøs tradition, hvor forfædre dyrkelsen indgår som en meget væsentlig bestandel (2).

Karakteristisk for Kenneth McAll er, at han omtales som ekspert vedr.

1) Falkenberg, Flemming & Olofson, Peter: "Så I bliver som Gud" - "Nyreligiøsitet og kirkens mission", Credo 1986

2) Se bl.a. Asmussen, J.P. & Lessøe, J.: "Illustreret Religionshistorie", G.E.C. Gads Forlag, 1968, pp 16-18 & pp 61-63

besættelse og exorcisme, men i *intet* af det tilgængelige materiale (se s.99 note 2) er forklaringen på hvad McAll karakteriserer som en besættelsestilstand forårsaget af dæmoner. Forklaringen er eentydigt den samme i 1971, 1974/75 (The Expository Times & "Demon Possession", Ed. Montgomery) samt i 1982. McAll skriver selv i indledningen til "Healing the Family Tree", at det var i Kina han første gang stod overfor fænomenet og ud fra denne religiøse kontekst er tolkningen formet, så vi i dag kan udlede en læremæssig helhed i McAll's undervisning vedr. de afdødes indflydelse på de nulevende.

I Kenneth McAll's lære er omvendelse efter døden et gennemgående tema (se f.eks. p. 89). Denne tanke leder i retning af en decideret apokatastasislære (se f.eks. p. 58). Ind i denne sammenhæng får de nulevende reelt en 'frelserfunktion', i og med at de nulevende er ansvarlige for de afdødes frelse (p. 97). De nulevendes optegning af stamtræet og nadverfejringen afgør udfaldet af kampen mellem Guds og Satans engle til fordel for Guds engle (B 985, p. 96). De afdøde er "brikker i et spil", som afgøres af de nulevende.

McAll forsøger at afvise spiritismen ved at fremhæve de gammeltestamentlige forbud mod at kontakte afdøde (p.88). Men når kontakten kommer fra de afdøde, gennem at de taler til os, viser sig for os, forfølger os, piner og plager os, ja, besætter os, så er det legitimt at gå ind på spiritismens præmisser og have kontakt med de afdøde. Til den bibelske lære om Satan og dæmonerne tilføjer McAll nu de afdøde. Eller snarere fjerner dæmonerne og erstatter dem med afdøde. Alle rammes mere eller mindre vilkårligt, alt efter hvilke forfædre man nu har haft. Jesu sejr over synd, død og Djævel, får først reel betydning for den kristne, når vedkommende har overgivet sit stamtræ til Jesus.

Nadverens betydning forskydes fra at være et ihukommelsesmål, til at blive en stedfortrædende handling for andre både nulevende og afdøde. (McAll anfører, at vi går til alters 1 % for os selv og 99 % for "the principalities and powers" (B 983).

Kenneth McAll's lære formodes ikke at have fået den store betydning i Danmark, da hverken den karismatiske fornyelse eller indbydergruppen i Sengeløse/Albertslund, har kunnet give en uforbeholden tilslutning til McAll's lære.

LEVSBRUGS
-en dyarelsk
forførelse

grufuld magt Satan og hans dæmøner har til at pløge og til at dræbe, og hvorfledes forer dem, der er blevet afhængige af dem, ud i de frygteligste forbyrdelser. Derfor er det dag, da den sataniske bølge går over jorden, det mest nødvendige, atter og atter at anrøbe Jesus Kristus som Selvherren og den opstandne Herre, og lovpriise Hans blod, til Han alene er stærkere end disse magter.

I vor dæmoniske tid er der allerede mange – frem for alt i USA –, der erfarer, hvorledes der fra satantilhængerenes side bliver ud-

Ingen kan redde fra Satans magt, kun JESUS, det triumferende Lam, Sejrhæren over Satan og synd. Tro på Hans sejr, magten i Hans sår, og du bliver befriet fra synden og ethvert bånd til fjenden.

Denne betrielse er livsnødvendig. Derfor må det være en pligt for enhver, for hvem det drejer sig om sandheden og betrielsen af den, at gøre sig umage for at afsløre den. På markedets magter, at medvirke til at Eksistensens egen og Stagens raffinerede angrebssplan, der står bagved, bliver afsløret. For dette bliver erkendt, gælder det om at lyve fra Satan og synden og vende sig til Jesus Kristus som Røddingsmand og

Derfor blev Guds Søn åbenbaret, for at Han skulle tilintetgøre djævelens gerninger.

1. Feb. 3/91

M. Basilea Schlink
Dansk oversættelse ved sognepræst Axel Dam
Originalforlag: Evangelische Marlenischwestern
Originaltitel: -Der Exorzist - eine teuflische Ver-

Som en hjælp i kampen mod mørkets magter anbefaler vi en lille bog med sange og bønner: DET ERMAKT JESU NAVN og læsningen af bogen ENGLER OG DEMONER – begge i norsk oversættelse. Denne folder til uddeling og oplysning for mange, såvel som anden litteratur af M. Bealaa Schlink kan bestilles hos DE EVANGELISKE MARIASØSTRE – UDBY – 4300 HOLBÆK

[illegible]

Derfor har det gennem århundreder været en gældende regel i den katolske kirke, at eksorcister skulle have stor fromhed og et højt moralsk stadi. Og når eksorcismen blev foretaget af en narskær, moden, myndig præst, skete der faktisk en bemærkelsesværdig helbredelse. Således er der, eksempelvis, blevet berettet om en glævedruehvelse af en 14-årig dreng, foretaget i 1942 af en troende præst i U.S.A. Beretningen om kendsgerningerne derved har fortælleren af "Eksorcister" lagt til grund for sin bog og film. Men ved det historiske forløb blev faktisk dømmelsen nægt med dens gruelige virkninger brudt, fordi præsten troede på Jesus, der blev korsfæstet for vore synder og er den selvrigt opstandne Herre. Osuden havde han 1 uge og forest sig på eksorcismen med bogen og bånd. Men i bogen og filmen finder vi en ignagtig forvrængning. Her vil psykiater-præsten, som ikke tror på Sa-

psykiater-præsten, som ikke tror på Sa-

Hele verden taler om «Eksorcisten». På
 omslaget af Bogen med denne titel – en
 amerikansk bestseller – står der skrevet
 «En af de mest skakket og besejrede af
 Jorklarlig demoni, og kun en kan hjælpe:
 Eksorcisten». Og det ved vi, der har
 der bliver beroliget og sluk slukningen af
 1973 også som en af de mest populære
 have selv gået over lærredet, som modsatte,
 der sket. Begge to, som har præder
 som eksorcister (glædeligvis), kunne
 ikke brette demønen. Demønen bragte
 dem til fald.
 Det bedræffede Satans spill idenne på
 og ilim, som mange ligger under for, skal
 her afsløres.

Den 12-årige Regan i Washington beskæftiger sig med Oulja-brættet – en tavle, som man benytter ved spirituelle seancer. Den er hendes mest yndede legetøj, og bringer hende i forbindelse med en ånd, som besvarer hendes spørgsmål. Snart viser sig, at der ikke gives nogen spirituel tilfældig, ikke nogen besværgelse med okkultet, uden at de demoner, der står bag, ved, silver tiltrækker. Det viser sig, at demoner er virkelighed, en grulad virkelighed også i Regans liv og i hendes mø-

BILAG 1

tans eksistens, og for hvem Jesus Kristus ikke er Herre og Frelser, udlære eksistensen – en selvmodsigelse. Thi der ligesom ingen magt selv det at udtale en udrivelsestemme; at opdræde i mod dømmen kan derimod kun det, der er Kristus, erfare og have fået det pålagt af Gud. Men hvis mennesker, som i deres liv ved vantro og synd har rakt Sanktan hånden, vover at forlænge eksistensen, ligger den nærmest, at de selv kommer under dømmet, når magt i Guds ord bevidnes et sådant tilfælde for os, nemlig om Skevas sønner (Ap. gern. 19,14 ff.).

Silfvests biskop vil give psykiater-præsten Kærres en ældre præst, Merrin, der skal have erindringer på dette område, til medielægerne. Denne skal hovedsageligt overtage ek-sorcismen. Merrin er - ifølge bogens - filo-sof og en paleontolog, hvis tur på natu-rensken han havde bragt kristen i opør. Det er en forhånds, en tilmål for helvede, når nu sådanne mennesker over ved ek-sorcisme at oprødre mod damonerne. De kommer jo ikke midt myndighed fra Ham, der alene nedbyrder djævelens ger-minger og har neglene i hænde til helvede og dødsriget. Nu Jesus Kristus har søn-dertid slængens hove, d.v.s. betvungent Santan, og ellers ingen.

Derfor kan det lade sig til, at

[illegible]

ders Chris', som er en fraskilt filmsjeler og atlejt. Hun lever i en verden, der er præget af det gemene. Det kommer til udtryk i den obscene tale, som hendes rengjørere, der er drunker, tærer. Også Jesuiten Dyer, der hører til hendes bekendtskabskreds og er ven med den ene eksorcist, statuar Karras, drager alt helligt samt præsteskaldet ned i smuldet.

I bogen og filmen bliver ikke alene det gennemsnitlige skridler på den mest forskelligt måde, og præstestanden nedværdiget, men ualmægtigt, som om man havde glæde af det, fremstilles dømmens som skrækkelige magt over dem, besatte Regan. Dag og nat sker de mest grufulde ting, som forvandler blotigen til et helvede. Regans værelse fyldt af dyriske him, uhumske skrik, seksuelle volds handlinger og gudsbespottelse og udbrud ligger i den obscene krukif-scene. Dette rasler fører til det forførdelige mord på moderens regissør, som bliver fundet død med omvredt hals. Værelset ligesom forvandles til en stinkende stald, mæbler flyver gennem luften. Alt er kun gru, edelæggelse, et helvede, som bringer Regans mord og enhver, der er med til at se på det, til kvæl og forvildelse.

Efter alle disse djævelske hændelser, hvorunder dømmen i alt har dræbt tre millioner mennesker, siger Regans mod, at hun tror på døvelen, men ikke på Gud. Derved bliver »Eksorcisten« helt igennem ulig en triumf for Satan og hans magt som mordere. For millioner af mennesker, som læser bogens eller ser filmen, bliver således en ting indprentet: Satans og hans dømmes uhyggelige og store magt. Det bliver sålignende for øje: Jesus Kristus kunne ikke udrette dømmen, eksorcisme/taulet virkede ikke, Jesus har ingen magt. Men en dyndtro menneske kunne ofte sli. I den vandtro psykiatrispræst, der dermed blev han bærstens redningsmand! Der er mange, der hopper på denne løg. Derved bliver det glørficeret, som dog er en formåstelig synd: At tilbyde sig selv til dømmen og derved at komme under Satans magt og at begå selvmord. Med en billig absolution fra hans ven, pater Dyer, som spottet alt heligt, udtalt over den døende, bliver dette bagatelliseret.

– Og barnet blev frit? En ren opfindelse fra forfatteren! Det Endnu er aldrig nogen dødsbønset blevet fri, fordi et sygt menneske begik selvmodvillig vedkommende. Dømt er han altid kun adlydt Jesu sejrige magt. Han som den der vore synder korstogede og opstodene Herre, og de Igenere, som Han har givet myndighed. Og da Jesus under Sit jordeliv var Syndige ord fik dømt dem til at fare ud, tilfød Han dem kun én gang at fare i svine, men aldrig I mennesker, som Han var kommet for at frelse. Men I »Eksorcister« blaver der intet vist om Jesu selv; thi Satan tager som morder sin bytte.

Da han er den gamle lægner og en plage-
ånd for mennesker, vil Satan opnå det
ene med denne bog og ganske særlig
med flimen: Såvidt muligt at forføre læ-
serne og tilskuerne og få dem under sin
magt og deretter at plage dem. Derfor
lækker han millioner til de flimen. For
utallige mennesker bliver den sataniske
magt således fremstillet i alle variationer.
Man vil, som der bliver skrevet derom i av-
iserne, se, at de gamle lægner og de unge

Ved Eksorcisten - bliver det tydeligt, hvad beretninger i dag stadig bekræfter, hvilken

Hvis De har set filmen ...

og De behøver andelig hjælp, så kontakt os omgående, eller ring til det nærmeste af disse numre:

Solt Deo Gloria (01) 12 23 07
 Johs. Factus (01) 78 41 42
 Olat Damkjær (01) 49 31 66
 Alfred Lorenzen (01) 13 20 27

tel. 128429

fyrtellig velkommen til møde
 FILADELFA

Søndag kl. 10 og 19

BOCCENTRET
 Åben 13-17
 1. sal, mand, lukket
 BOULEVARDEN 18

JESU KRISTI kraft er i stand til at behandle alle former for frygt og ondskab. Han kan sætte Dem fri i dag!
 Vi vil regne det for et privilegium, om vi kan hjælpe Dem til at finde fred i sindet og samvittigheden.

Den virkelige historie, på hvilken The Exorcist blev baseret, endte lykkeligt, fordi Herren Jesu Kristi kraft satte den 14-årige dæmonbesatte dreng fri. Imidlertid kunne det ikke af ondskabslude og kommercielle hensyn tillades, at også filmen skulle ende således. Mindes De et tilfælde, som ligner Regan's? Ikke det med den amerikanske dreng i 1949, over hvem filmen er lavet, men et andet - som fandt sted meget tidligere:

"En mand i skaren råbte og sagde: 'Mester! Jeg beder dig, se til min søn; thi han er den eneste, jeg har. Og se, en ånd griber ham, og pludselig giver han et skrig, og den slider i ham, så han fræder, og det er med nød og næppe, den slipper ham, sådan mishandler den ham.'"

"Jesús svarede: 'Kom herhen med din søn!'. Men endnu mens han gik derhen, rev og sled den ånd i ham. Da talte Jesus strengt til den urene ånd og helbredte drengen og gav ham tilbage til hans fader. Og de blev alle slået af undren over Guds værdige magt'."

(Denne hændelse er nedskrevet i Bibelen i Lukas, kapitel 9)

De mennesker, som uddeler denne pjeces, er kristne fra lokale kirker, som har oplevet Jesu Kristi friggørende kraft og fred i deres egne liv. De er meget foruroligede over de indvirkninger, denne film har på de mennesker, som ser den, og de er ivrige efter at hjælpe dens ofre til at finde frihed fra frygt og red med Gud.

Provsten for Brande provsti.

5 gode grunde til at De skulle tage hjem uden at se »The Exorcist« (»Djæveluudriveren«) baseret på erfaringer fra nogle, som allerede har set filmen:

1. DÆMONISK BESÆTTELSE ER IKKE NOGET OPDIGTET!

I dag kunne dæmonisk besættelse blive en frygtelig realitet i Deres liv. Olie begynder det med en nysgerrighed og en længsel efter at eksperimentere, opstået gennem bøger og film som denne.

2. DENNE FILM KAN MEGET VEL GØRE DEM SYG!

Efter en forevisning i London sagde en ambulance-rædder, som har 15 års erfaringer bag sig: »Aldrig har jeg set så voldsomme reaktioner på noget som helst ... Vi behandlede 20 mennesker for besvimelesanfald og ildebefindende, deriblandt 5 fysisk syge.« (Efter én forestilling!)

3. DENNE FILM KAN ØDELÆGGE DERES FØLELSESLIV!

En 41-årig mand sagde: »I løbet af forestillingen tog jeg to dages forbrug af beroligende midler, ellers havde jeg været tvunget til at gå ud. Jeg græd af frygt, og mine hænder og arme rystede.«

4. DENNE FILM KAN EFTERLADÉ DEM I EN VARIG TILSTAND AF FRYGT!

I »Evening News« fra den 18. marts 1974 blev der i detaljer berettet om en 18-årig pige fra London, som efter filmen var blevet efterladt i choktilstand og var ude af stand til at sove. Siden har mange, mange flere lidt af de samme virkninger. Slut Dem ikke til disse! - I Amerika er nogle af filmens ofre nu indlagt på sindssygehospitaler.

5. DE HAR ET ANSVAR OVER FOR ANDRE!

Ved at støtte denne film er De direkte med til at forårsage beskadigelse, hjemsgørelse og muligvis ødelæggelse af andres liv.

UDSÆT IKKE DEM SELV FOR DENNE SLAGS ONDSKAB! - Konsekvenserne er frygteligere end De selv kan forudse!

RIBE BISPEEMBEDE

Ribe, den 22 JULI 1981

Journal nr.
 (bedes anført i skrivelser
 denne sag vedrørende).

Ifølge oplysninger som telefonisk er meddelt mig af Weekendavisen skulle sognepræst Svend C. Boysen, Give, i fem tilfælde have foretaget exorcisme. I den anledning skal jeg bede Dem indhente en udførlig redegørelse fra sognepræst Boysen vedrørende det passerende i disse forhold.

Svend

Brande provsti
Norup, 7182 Bredsten
Telf. (05) 88 30 12
Trafikkes bokat 11-13

BILAG 4

106

Fremsendes til sognepræst Svend C. Boysen, Give, sammen med vedlagte skrivelse fra biskoppen.
Vi forventer en fyldig redegørelse for spørgsmålet om eksorcismene, som du ifølge en artikel i Week-end-avisen har foretaget inden for de senere år. Vi ønsker ikke at bedømme sagen ud fra en avisartikel, selv om jeg synes at kunne genkende din udtryksform og derfor ville bedømme den som loyal i sin gengivelse. Når du taler om "myndighed" og "autoritet", har det så nogen tilknytning til det, at du er sognepræst i Give? Og vil du mene, at det at være præst i den danske folkekirke er foreneligt med uddrivelse af onde ånder.
Ellers vil jeg ikke komme med nogen kommentar til spørgsmålet, før der foreligger en skriftlig redegørelse fra dig.

BRANDE PROVSTI
NØRUP
7182 BREDSTEN
den 23. juli 1981
Folmer Schjøtt

BILAG 5

107

Hammond, Frank & Ida: "Pigs in the parlor. A Practical Guide To Deliverance", Impact Books, Inc., 1973, p. 113-115

DEMON GROUPINGS

113

The following list of demon groups represents patterns experienced through actual deliverance sessions. *THESE GROUPINGS ARE ONLY SUGGESTIVE OF WHAT MAY BE ENCOUNTERED. THE LISTING IS BY NO MEANS INTENDED TO BE EXHAUSTIVE, NOR THE GROUPINGS TO BE INVARIABLE.* An explanation is given of some of the groupings listed. This is to offer some insight into the problems caused by particular groups of spirits. Most of the groups are rather self-explanatory.

Your authors believe that the information given in this chapter will prove to be of great practical value to those who are moving into deliverance ministry. It will help anyone to better understand how demons set themselves up in groups. Years of study and experience are condensed into a few pages.

COMMON DEMON GROUPINGS

1. BITTERNESS	Sadism	Pretension
Resentment	Hurt	Unreality
Hatred	Cruelty	
Unforgiveness		11. ESCAPE
Violence	6. ACCUSATION	Indifference
Temper	Judging	Stoicism
Anger	Criticism	Passivity
Retaliation	Faultfinding	Sleepiness
Murder		Alcohol
	7. REJECTION	Drugs
	Fear of Rejection	
2. REBELLION	Self-rejection	12. PASSIVITY
Self-will		Funk
Stubbornness		Indifference
Disobedience	8. INSECURITY	Listlessness
Anti-submissiveness	Inferiority	Lethargy
	Self-Pity	
3. STRIFE	Loneliness	13. DEPRESSION
Contention	Timidity	Despair
Bickering	Shyness	Despondency
Argument	Inadequacy	Discouragement
Quarrelling	Ineptness	Defeatism
Fighting		Dejection
	9. JEALOUSY	Hopelessness
4. CONTROL	Envy	Suicide
Possessiveness	Suspicion	Death
Dominance	Distrust	Insomnia
Witchcraft	Selfishness	Morbidity
	10. WITHDRAWAL	
5. RETALIATION	Pouting	14. HEAVINESS
Destruction	Daydreaming	Gloom
Spite	Fantasy	Burden
Hatred		Disgust

114	15. WORRY Anxiety Fear Dread Apprehension	32. COVETOUSNESS Sneering Kleptomania Miserical lust Greed	49. CULTS Jehovah's Witnesses Christian Science Rationalism Theosophy Urania Sublim Lailah Unify Mormonism Baháism Unitarianism (Lodges, societies and social agen- cies using the Bible & God as a basis but omitting the blood alone- ment of Jesus Christ)	51. RELIGIOUS Ritualism Formalism Legalism Doctrinal Obsession Sexual error Fear of God Fear of Hell Fear of Satan Religiosity Etc.
	16. NERVOUSNESS Headache Nervous habits Restlessness Excitement Insomnia Roving	33. PERFECTION Pride Envy Ego Perfection Criticism Irritability Intolerance Anger	50. OCCULT Ouija Board Palnistry Handwriting analysis Automatic handwriting ESP Hypnotism	52. SPIRITISM Seance Spirit guide Necromancy Etc.
	17. SENSITIVENESS Self-awareness Fear of man Fear of disapproval	34. COMPETITION Driving Argument Pride Ego	53. FALSE RELIGIONS Buddhism Islam Hinduism Jainism Shintoism Confucianism Etc.	
	18. PERSECUTION Unfairness Fear of judgment Fear of condemna- tion Fear of accusation Fear of reproach Sensitiveness	35. IMPATIENCE Agitation Frustration Intolerance Retenement Criticism		
	19. MENTAL ILLNESS Insanity Madness Hysteria Schizophrenia Paranoia Hallucinations	36. FALSE BURDEN False responsibility False compassion Grief Sorrow Heartache Heartbreak Crying Sadness Cruel		
	20. SCHIZOPHRENIA (See Chapter 21)	37. FEAR OF Lying Deceit		
	21. PARANOIA Jealousy Envy Suspicion Distrust Persecution Confrontation	38. FATIGUE Tiredness Wearyness Laziness Infirmity (May include any disease or sickness)		
	22. CONFUSION Frustration Incoherence	39. INFIRMITY (May include any disease or sickness)		
		40. DEATH Playing Sophistication Pretension		
		41. INHERITANCE (Physical)		

For at få et lille indblik i hvordan disse navnelister bruges, skal jeg referere et møde jeg deltog i.
Referat og beskrivelse af "Udfrielsesmøde" med Frank og Ida Hammond i 'Kristen Center', Vibevej 23 (kalderen), 2400 København NV, lørdag d. 23/4-1983 kl. 19.30

Sang: a) Vi er her for at prise dit navn, b) Lovprisning det løser lanker, c) Denne er dagen, denne er dagen, som Herren har gjort.

Indledning over 2. Kor. 6,1-2. Vægtlæggen på ordet *nu*. Herren tager imod *nu*. Frelse / åndsdåb / nådegaver / du er nået langt, men der er stadigvæk områder du er på vej ind imod centrum, på vej ind imod Herren. Dette er en speciel aften, nok uvant for mange af os. Ikke noget med vold - tingene sker af fri vilje. Der er intet at fortryde (dette udsagn falder formodentlig p.gr.a. barske beretninger om "udfrielsestjenesten").

Sange: d) Bless the Lord, O, my soul (Sl. 103,1), e) O, hvor jeg elsker Jesus / Oh, how I love Jesus.

Indtil da har mødet været ledet af lokale kræfter. Ca. 20.35 overgives ordet til Frank Hammond.

Frank Hammond tager sit udgangspunkt i Johs. 11,43 44 (Beretningen om Lasarus's opvækkelse). Jesus er den, der kan give liv, ønsker du dette liv? Der vil denne aften ikke blive givet nogen undervisning, kun en kort indledning. (Dette skal ses på baggrund af, at der havde været to undervisningssektioner om udfrielse fredag d. 22/4-1983 om aftenen og lørdag d. 23/4 1983 om eftermiddagen). Som et paratetisk indskud spørges der: "Vil du tage imod Jesus"? "Er der nogle som ikke før offentligt har bekendt, at de har taget imod Jesus, er der mulighed for det *nu*!" (med reference til indlederens *nu*). Ønsker man at gøre dette, bedes man række hånden op. Ingen rækker hånden op og Hammond konkluderer, at han heller ikke havde forventet det, for *denne aften er for kristne*.

Teksten tages op til fornyet overvejelse, men under et nyt aspekt. Hammond beskriver hvorledes Lasarus blev viklet ud af ligklæderne, hvilket betyder at munden blev sat fri til at lovsynge. Derefter blev hænderne frigjort, hvilket betyder, frihed til at lovsynge med løftede hænder. Til sidst blev fødderne frigjort, hvilket betyder, at man nu er fri til at lovsynge ved dans. Hammond konkluderer, at de fleste tilstedeværende nok var sat fri i de to første grader (munden og hænderne).

Herefter følger en kort introduktion til den efterfølgende fællesudfrielse. Det omtales, at de fleste af de tilstedeværende nok ikke har deltaget i en "service" som denne før, men der henvises til de to tidligere undervisningssektioner. Samtidig bliver det understreget, at der ikke vil blive givet personlig udfrielse: mand til mand, alle må være i den fælles udfrielse.

Betingelser for udfrielse:

- 1) Tilgivelse (Mt. 18). Genkald alle der har skadet dig - beslut nu - som en viljeshandling, at du vil tilgive dem og gør det.
- 2) Anger / omvend dig fra enhver synd. Spørger vi verden hvad synd er bliver vi blot forvirret. Som et eks. på synd nævnes abort. Vi må opfylde betingelserne før en udfrielse.
- 3) Du må fralægge dig direkte kontakt med de ting, der har med Satans rige at gøre. Her nævnes okkultisme (ref. til Deut 18 og 18,10a jævnføres med abort), troldom, TM, Yoga, hypnose, karate samt forbindelse med "cults" hvilket bringer "some degree of bondage". Når vi har med disse ting at gøre får Satan en ret til at sende sine ånder i os. Men vi må tage et "defenit stand" og i tro modtager vi udfrielse. Fortæl Satan-at han er færdig med dig og bliv i kampen indtil du har sejret.

Den konkrete udfrielse, samt indøvelse af en åndedræsteknik der skal hjælpe demonerne ud.

Når en ånd kommer ud, er det som et pust (der henvises til Johs. 20). Du kan hjælpe ånden ud ved at tage en eller to dybe udåndinger. Hvis du ikke mener, at du har nogen ånder i dig, så tro det og vær med i fællesudfrielsen og de vil forlade dig, hvis de er der. Men, jeg kan love dig for, at de kommer ikke ud, hvis de ikke er der. Måske får du nogle kropssymptomer, mens andre ikke gør det.

Fællesbekendelse (bøn).

Herefter "ministry of deliverance", som varede ca. een time. Herunder genlød rummet af pust, gråd, latter, støn o.l.. Karakteristisk var det, at Hammonds hurtige stemmeføring skabte en intensiv stemning i rummet med respons fra forsamlingen, mens i de enkelte tilfælde hvor Hammond forlad talerstolen og Hammonds danske tolk tog over og fortsatte med at byde i et mere roligt stemmeleje, kunne det straks mærkes på forsamlingen.

Overordnet forløb:

- ånderne nævnes ved navn (der blev i aftenens løb fokuseret på ni forskellige grupper af dæmoner).
- Det konkretiseres hvad disse ånder forårsager
- Befaling til dæmonen. Verbalt udtrykkes at man ikke ønsker disse ånder i sig mere samt en befaling om at de må fare ud.

a + b ved Hammond, c: først Hammond, derefter tolken, derefter alle i kor og til slut blev det overladt til den enkelte at fortsætte med at byde samtidig med at Hammond gjorde det fra talerstolen.

Blandt forsamlingen vandrede et par hjælpere rundt og hjalp/bad for de "besatte". Pusteteknikken blev understreget: Ånd dybt ind og pust kraftigt ud, så skubber man bag på ånderne.

Grupperne:

- 1) bitterhed, modvilje, had, mord
(Kommentar fra Hammond: Den gråd eller latter i hører fra nogen, er ikke deres egen, men ånderne er kedde af, at de skal ud.)
 - 2) Rejection (forkastelse) Hvis man f.eks. er forkastet af sin far og mor.
 - 3) Frygt, modløshed
 - 4) De ånder der angriber følelseslivet: depression (det er de onde ånders skyld, I kan blive fri!), håbløshed, ånder der får os til at ønske, at vi var døde, frygt.
 - 5) Bæger - frygt for fattigdom.
Seksuelle ånder: homoseksualitet, ubluferdighed
- Ida Hammond har herunder bedt med en ældre dame og man kan se, at det bl.a. giver flere ryk i damen (karakteriseres nok bedst med noget der ligner opkastningsbesvær). Da Ida Hammond kom hen til damen pegede hun på sit ben og Ida Hammond tager efter et stykke tid damen med op til talerstolen, hvor Frank Hammond beder for damen og tager myndighed over enhver 'forkrøblende ånd'. Det annonceres, at damen er blevet helbredt. (Jeg havde ikke selv lejlighed til at konstatere hvordan damen gik bagefter) men havde heller ikke registreret, hvordan hun gik ved mødets start).

- 6) Afhængighedsånder: tobak, alkohol, sommetider den medicin lægerne giver, sukker, te (jeg oplevede det selv på den måde, at F. Hammond registrerede den lidt tvivlrådige forsamling og han siger (måske mest i spøg) (?) drikker du over 15 kopper pr. dag, er du afhængig - forsamlingen ler).
- 7) Nervøsitet og spændinger: ondt i maven ved spisning, neglebidning, soreasis.
- 8) Oprørsånder, u lydighedsånder, selvished, stædighed, forømmelse og skyldsånd (Satan ønsker, at vi skal føle os skyldige, men vi har ingen ret til at føle skyld, synderne er bragt til Gud, de er bekendt).
- 9) Sygdomsånder: for højt blodtryk, hjertefejl, infektionsånd, døvhedsånder, diabetikerånder. Hvis du har nogen sygdomme - udfordrer da disse sygdomme som dæmoner og ånd dem ud: svulst, blødninger, smerte (der henvises specifikt til kvindens kønsorganer), ånder der forårsager forkalkning.

Bliv ved indtil Satan ikke mere angriber eller presser, dette møde var kun en start. Til slut annonceres der et møde næste dag i den apostolske kirke på Phillipavej, kl. 19.00.

Dette referat blot for at vise hvordan deres udfrielsespraksis fungerer.

Her skal blot fremhæves følgende vigtige punkter: 1) Mødet var for kristne. 2) Det var nødvendigt med forudgående undervisning. 3) Alle skulle tro, at de havde dæmoner. Frank Hammonds ord om at, hvis der ingen dæmoner var, kom der heller ingen ud, må anses for bluf, da a) alle skulle som sagt tro, de havde dæmoner, b) alle skulle byde over dæmonerne, c) alle skulle bruge den specielle pusteteknik

LITTERATURLISTE

- Apollon, David & Lundgren, Eva & Torp, Ole & Walaas: "Djevleutdriverne - Eksorcisme i Norge", Pax Forlag, Oslo 1981 157
- Basham, Don: "Can a Christian Have a Demon?", Whitaker House, Monroeville, Pennsylvania, 1974 94
- Basham, Don: "Fri os fra det onde", Kirkeklokkens Forlag, 1975 192
- Berkouwer, G.C.: "Man: The Image of God" (Studies in Dogmatics), Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1962/1972, pp 194-233 39
- Boysen, Svend: "Kristenheden i karismatisk opbrud", Aros, 1979, pp 152-153 2
- Eksorcisten: Filmintrouktion 27
- Engelsviken Tormod: "Besettelse og åndsutdrivelse i Bibelen, historien og vår egen tid", Lunde Forlag i samarbeid med Credo Forlag, 1978 105
- Green, Michael: "I Believe in Satan's Downfall", Hodder & Stoughton, 1981 254
- Gutärie, Donald: "New Testament Theology", Inter Varsity Press, 1981 pp 163-180 17
- Haag, Herbert: "Teufelsglaube", Katzmänn Verlag, Tübingen, 1974, pp 31-73 42
- Hammond, Frank & Ida: "Pigs in the Parlor - A Practical Guide To Deliverance", Impact Books, Inc., 1973 153
- Harper, Michael: "Spiritual Warfare", Hodder & Stoughton, 1970, 1971, 1972 127
- Harry, Michael: "Åndelig fornyelse", Scandinavia, 1982 pp 123-131 8
- Jacobsen J.C.: "Djævelbesværgelse - Træk af Exorcismens Historie", København G.E.C. Gads Forlag, 1972 170
- Krogh, Andreas: "Ny Udgave af Danmarks og Norges Kirkeritual", Kjøbenhavn, I Kommission hos Boghandler Charles Guldberg i Nykjøbing på F., Thieles Bogtrykkeri, 1855, pp 115-125 10
- Lønning, Inge(red.): "Om verden full av djevler var ... Demontro og onde ånder i fortid og nåtid", Land og Kirke Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1979 174
- Madsen, P.: "Den Kristelige Troslære", Udgivet efter forfatterens død v. L. Bergmann, G.E.C. Gads Forlag, København, 1912-1913, pp 284-296 12

- McAll, Kenneth: "Healing the Family Tree", Sheldon Press
London, 1982, Third Impression, 1983 106
- Montgomery, John Warwick (red.): "Demon Possession" (A
Medical, Historical, Anthropological and Theological
Symposium. Papers presented at the University of Notre
Dame, January 8-11, 1975 under the auspices of Christian
Medical Association), Bethany House Publishers, Minneapo-
lis, Minnesota 55438, 1976 384
- Petitpierre, Dom Robert (ed.): "Exorcism- The Findings of
A Commission convened by the Bishop of Exeter", SPCK, 1972
Fifth Impression, 1974 58
- Pieper, F.: "Christian Dogmatics", Vol. I, Concordia
Publishing House, Saint Louis, Missouri, 1950
pp 476-477, pp 506-511 7
- Prenter, Regin: "Skabelse og genløsning", G.E.C. Gads For-
lag, København 1971, 5. oplag, pp 250-255 5
- Prince, Derek: "Dämonologi", "6 studier i DAMONOLOGI", udsat
skrift i svensk oversættelse direkte fra indspillede
bånd. 79
- Roness, Atle: "Demonbesættelse - Psykiatriske og teolo-
giske synspunkter", Luther Forlag, Oslo 1981 220
- Scharfenberg, Joachim: "Samtalen i focus", Gads Mosaik
Serie, København, 1981, pp 32-40 8
- Siegmund, Prof. Dr. Dr. Georg (Hrsg.): "Der Exorcismus
der Katholischen Kirche", Christiana Verlag, Stein am
Rhein, 1981 102
- Solberg, Frank: "You Can Be Free - An Introductory Manual",
Christian Peace Center, 1203 7th Street No. Nampa, Idaho 13
- Valen-Sendstad, A.: "Kristen Dogmatikk", Luther Forlag,
Oslo 1979, pp 207-213 6
- vanDam, W.G.: "Befrielse fra besættelse" Ansgar Forlag,
Oslo 1978. 152
- Viaud, Gerard: "Magie et coutumes populaires chez les Cop-
tes D'Egypte", Editions Presence, 1978, pp 71-75 4
- White, John: "The Masks of Melancholy - A Christian Phy-
sician Looks at Depression & Suicide", Inter Varsity Press,
Downers Grove, Ill., pp 21-39 18
- Worley, Win: "Battling the Host of Hell - diary of an Exor-
cist", HBC Publications, Ill., 1978 242
- Samt udvalgte avis og tidsskriftsartikler 113
- Ialt 3000

AVISARKIV

Bemærk: Da det samme interview eller den samme artikel ofte er gengivet
i flere blade, er de væsentligste referencer fremhævet. Er der ikke
fremhævet nogen interviews/artikler, er alle referencer væsentlige for
at forstå den pågældendes synspunkt.

Følgende forkortelse er benyttet:

Ak. = Aktuelt
Aa.S. = Aalborg Stiftstidende
EB = Ekstra Bladet
FA = Frederiksborg Amtsavis
JP = Jyllands Posten
KD = Kristelig Dagblad
Ud. = Udfordringen
VAF = Vejle Amts Folkeblad
VK = Vestkysten
Week. = Weekend-Avisen
Årh.S. = Århus Stiftstidende

- Aagaard, Johs. (Docent, Dr. Theol): KD 13/8-1974, KD 28/8-1974
- Ahrensbach, Stig: Udf. Nr. 6 juni 1984
- Aktuelt (leder): 4/8-1981
- Aktuelt (unavngiven kommentar): 28/7-1981
- Aktuelt (Grimme): 26/7-1981
- Bertelsen, Ole (Biskop, København): Week. 12/11-1976
- Bjerregaard, Jan (Præst): Ak. 26/7-1981 (omtales blot)
- Bojesen, Sanne: KD 9/9-1981
- Bojesen, Hakon (Præst): Ak. 26/7-1981, KD 29/7-1981, Randers Amtsblad
13/8-1981, KD 2/9-1981
- Borup, N.H.: (Redaktør af Højskolebladet): KD 11/8-1981, Næstved Tidende
12/8-1981
- Boysen, Svend C. (Præst): Week. 24-30/7-1981, VK 24/7-1981, Aa.S. 24/7-
1981, VAF 24/7-1981, Ak. 25/7-1981, JP 25/7-1981, VK 25/7-1981,
EB 25/7-1981, KD 25/7-1981, KD 28/7-1981, Billedbladet ca. 31
31/7-1981, JP 2/8-1981, EB 3/8-1981, Week. 7/8-1981, KD 8/8-
1981, Randers Amtsavis 13/8-1981, FA 23/8-1981, Ud. September
1981, KD 2-3/9-1981, Ak. 3/10-1981, KD 10/10-1981, Midtjylland
Avis 24/10-1981, KD 14/12-1981, KD 13/1-1982 (se s. 37 note 2)
- Brodersen, Erling: Tidsskrift For Kirkelig Fornyelse 6. årgang Nr. 1
1975

- Budskabet (Luthersk Missionsforening): Nr. 6. Nov. 1981, 117. Årg., Nr. 1. Jan. 1982, 118. Årg. (Kommentarer til den kirkelige debat om besættelse og exorcisme), Nr. 4. juli 1982, 118. Årg. (Gudstjeneste contra Satandyrkelse - om Etiopien).
- Bundgaard, Ib (Urmager) KD 1/8-1981, KD 9/9-1981
- Calberg, Christian: KD 6/8-1974
- Christensen, H. Dons (Biskop, Ribe): Week. 12/11-1976
- Christensen, Kurt (Forstander i pinsemenigheden Tabor): Ud. Nr. 9, 1981 Korsets Evangelium Nr. 6 juni 1984
- Christensen, Torben Juul (Præst): KD 26/10-1981
- Christiansen, Alfr. Bisgaard (Præst): KD 29/12-1981, Præsteforeningens Blad Nr. 41 (okt.) 1982 (anmeldelse af Atle Roness's bog, se litt. liste)
- Christiansen, Henrik (Biskop, Aalborg): Aa.S. 29/7-1981, JP 15/3-1984
- Cold-Ravnkilde, Fritz: KD 11/8-1981
- Dahl, Oluf: VK 31/7-1981
- Dam, Axel (Præst): KD 20/12-1974
- Davidson, Andreas (Præst): Jydske Tidende 18/6-1978, KD 8/9-1981, VAF 1981 (dato ukendt)
- Davidson, Erik (Formand for Foreningen af Menighedsrådsmedlemmer): FA 23/8-1981
- Djurfeldt, Olof (Chefredaktør for det svenske dagblad 'Dagen' (pinse-vækkelsen): KD 7/8-1981, Randers Amtsavis 13/8-1981
- Dorn, Leslie (Katolsk Præst): Politiken 4/8-1974
- Døssing-Hansen, Bent (Præst): Aa.S. 25/7-1981, KD 12/2-1983, Aa.S. 27/2 1984, Aa.S. 3/3-1984, EB 6/3-1984, KD 9/3-1984, Aa.S. 12/3-1984 Information 24-25/3-1984, Ud. Nr. 4 april 1984, 'En åben dør' april 1984, KD 16/4-1984
- Enevoldsen, Carl (Leder af 'Arken' i Esbjerg): Et ugeblad 1978 (?) (Beretning om en exorcisme)
- Engbjerg, Chr. (Menighedsrådsformand Give): EB 25/7-1981
- Engqvist, Alf: 'En åben dør' Nr. 2 april 1984
- Engqvist, Anker: 'En åben dør' Nr. 2. april 1984
- Even, Birgitte (Biografdirektør i 'Kosmorama', Århus): Årh.S. 6/8-1974
- Flach, Claes (Overlæge, Middelfart): JP 28/7-1981
- Fog, Olav (Præst): KD 20/8-1981, KD 5/9-1981, Reformatio 4/1981
- Frandsen, Christa (Tidl. Missionær, Lærer): VAF 30/7-1981
- Frandsen, Gunnar (Præst): KD 21/8-1981
- Geil, Georg S. (Domprovst): Berlingske Tidende 9/8-1981, Aa.S. 4/3-1984 KD 5/3-1984, EB 6/3-1984, Aa.S. 12/3-1984, Ud. Nr. 4 april 1984
- Giversen, Jens Peter: KD 4/8-1981
- Glenthøj, Jørgen (Præst): Ak. 20/7-1981 (nævnes i forkert sammenhæng).

- Grünwald, Gottfried (Katolsk Præst): Årh.S. 7/8-1974
- Græskolt, T. (Biskop, Nykøbing F.): Week. 12/11-1975, KD 31/7-1981, KD 7/8-1981, FA 23/8-1981
- Haarder, Bertel (Politiker, Venstre): VK 6/8-1981, Aa.S. 7/8-1981, Information 7/8-1981, Fredericia Dagblad 7/8-1981, KD 7/8-1981, Berlingske Tidende 8/8-1981, Næstved Tidende 10/8-1981, Randers Amtsavis 13/8-1981, Midtjyllands Avis 13/8-1981, Ak. 17/8-1981
- Hansen, J. Em.: Reformatio Nr. 5-6/1981
- Hansen, Kaj (Præst): EB 29/7-1981
- Hansen, Leif Borch (Præst): FA 23/8-1981
- Harrild, Bodil (Journalist): KD 10/3-1984 (Beskrivelse af K. McAll's møder)
- Harry, Michael (Læge): (Basham, Don: "Fri os fra det onde", Kirkeklokkens Forlag, 1975, p. 187), KD 18/7-1978, Aa.S. 29/7-1981, KD 31/7-1981, VK 1/8-1981, VAF 5/8-1981, Dagbladet (Roskilde) 14/8-1981, KD 1/9-1981, Ud. Nr. 9, 1981, KD 22/10-1981, Ud. Nr. 2 feb. 1984, 'En åben dør' Nr. 1 feb. 1984, KD 21/2-1984, KD 9/3-1984, KD 13/3-1984, Ud. Nr. 4 april 1984, 'En åben dør' Nr. 2 april 1984, Ud. Nr. 5 maj 1984, KD 23/6-1984, Aa.S. 18/7-1984, Evangeliebladet Nr. 8 Aug. 1984
- Heise, Poul & Gilberte (Missionærer Adventistsamfundet): KD sept. 1978 (?)
- Hjeresen, Axel (Præst): KD 19/11-1974
- Hoffmann, Poul (Forfatter, Jurist): KD 28/11-1981
- Hollnagel, Poul (Overlæge på psykiatrisk afd., Vejle): VAF 3/8-1981
- Holm, K.C. (Biskop, Odense): Week. 12/11-1976
- Holm, Lars (Præst): Dansk Kirketidende 21/8-1981 Nr. 19, 133. Årg., KD 21/8-1981, Dansk Kirketidende 4/9-1981 Nr. 20, 133. Årg.
- Hviid, Jørgen (Psykolog): KD 6/8-1974
- Højsgaard, Orla (Præst): KD 5/8-1974, BT 6/8-1974, FA 23/8-1981
- Hørlyck, Lilly (Tidl. missionær i Indien): KD 10/8-1974
- Jacobsen, Erling (Psykiater, Risskov): Årh.S. 7/8-1974
- Jacobsen, J.C. (Jurist, Historiker): KD 10/8 1974
- Jacobsen, Johs. W. (Biskop, Viborg): KD 7/9-1974, Week. 12/11-1974
- Jacobsen, Mogens (Psykiater): Søndags BT 29/11-1981
- Johansen, Harald: Aa.S. 24/2 & 7/3-1984
- Johansen, Henrik: EB 5/8 1981
- Johansen, Johannes (Biskop, Helsingør): FA 23/8-1981
- Jyllandsposten (leder): 26/7-1981
- Jørgensen, John Ørum (Præst): KD 25/9-1981
- Jäderberg, Gittan (Satanist): BT 6/8-1974

Kanding, Willy: (KD 19/9-1981
 Kjør, Leif (Forfatter & astroarkæolog): Ak. 26/7-1981
 Kragh, Thyge V. (Biskop, Haderslev): KD 10/8-1974
 Kristensen, Helge (Journalist): Week. 12/11-1976
 Kristelig Dagblad: 29/7-1981 (leder), 8/9-1981 (leder), 28/7-1981 (Portræt af Svend C. Boysen)
 Kristensen, Sv. Aage (Præst): KD 26/11-1981
 Kvist, Jens (Præst): KD 4/8-1981
 Kyrø, Øjvind (Journalist): Week. 10-16/7 & 24 30/7 & 31/7-6/8 & 7/8-1981
 Kyrø-Rasmussen, K. (Baptistpræst): KD 31/8-1974
 Leer Andersen, J.B. (Biskop, Helsingør): Week. 12/11-1976
 Langkjer, Georg (Præst): KD 14/3-1984
 Larsen, Thorkild: KD 10/8-1981
 Lausten, Inger Marie: KD 11/8-1981
 Lavik, Niels Johan (Dr. Med., Norge): KD 19/10-1981
 Lilleør, Thora: KD 20/8-1981
 Lindegaard, Erna (Præst, Tidl. missionær i Nigeria): KD 25/7-1981
 Lindhardt, P.G. (Professor): Week. 24-30/7-1981, Berlingske Tidende 23/8-1981
 Lyngkilde, Birthe: VAF 30/7-1981
 Madsen, Ole Skjerbæk (Præst): KD 7/8-1974, Tidsskrift For Kirkelig Fornyelse Nr. 1, 1975, 6. årg., Ud. Nr. 9, 1981, Reformatio Nr. 4/1981, Søndags BT 29/11-1981, Aa.S. 9/3-1984
 Mandrup, Lars (Præst): Arh. S. 7/8-1974
 Messerschmidt, Lars (Katolsk Præst): KD 6/8-1974, Ud. Nr. 9, 1981
 Mortensen, Jørgensen (Præst, Den Apostolske Kirke): Ud. Nr. 5 maj 1981 (Interview med Chr. Svendsen bl.a. leder af forlaget Kirkeklokken)
 Mørk, Ebbe (Journalist): Politiken 4/8-1974
 Nielsen, Bent Feldbæk (Præst): Ak. 26/7-1981, KD 29/7-1981, Ak. 9/8-1981
 Nielsen, Edvard (Præst): BT 6/8-1974
 Nielsen, Egon (Redaktør af DMS-Bladet): DMS-Bladet Okt. 1974 Nr. 10, 141. årg., KD 21/8-1981
 Nielsen, Johs. (Præst): Jydske Tidende 23/8-1981
 Nissen, Johannes (Kandidatstipendiat): KD 25/7-1981, FA 23/8-1981
 Ochsner, Knud (Præst): JP 2/8-1981
 Olofson, Peter (Stud. Theol.): Ud. Nr. 4 april 1984 & Nr. 6 juni 1984
 Olsen, Gudmund (Maler): EB 29/7-1981
 Olsen, Torkil (Præst, Det Frie Kirkesamfund): KD august 1974
 Paaske, Oluf (Præst): KD 25/9-1981, Indre Missions Tidende 27/9 1981, 128. årg.
 Pedersen, Ernst W. (Præst): KD 20/11-1981

Pedersen, Mona Højgaard: Ak. 9/8-1981
 Petersen, A. Lund (Formand for de praktiserende læger i Vejle): VAF 3/8-1981
 Petersen, Clement (Præst): KD 5/8-1974
 Plum, Preben: Billedbladet (?) 31/7 (?) 1981, Randers Amtstavis 13/8-1981 (refererer til Billedbladet)
 Prenter, Regin (Professor): Week. 12/11-1976
 Rasmussen, Johs.: VAF 24/7-1981
 Reich, Ebbe Kløvedal (Forfatter): KD 8/8-1974, Week. 12/11-1976
 Rendtorff, Hermann (Overlæge ved Dianalund Nervesanatorium): KD 25/7-1981, KD 25/9 1981
 Rieber Mohn, Hallvard: KD 7/8-1981
 Robdrup, Jens (Journalist): KD 27/7-1974, FA 23/8 1981
 Roness, Atle (Psykiater/Teolog): KD 4/12-1981, (hans bog "Demonbesættelse - psykiatriske og teologiske synspunkter", Luther, 1981, findes anmeldt bl.a. i 'Ung Teologi' Nr. 1, 1982 (Dag Nordbø og i 'Præsteforeningens Blad' Nr. 41 okt. 1982 (Alf. Bisgaard Christiansen)).
 Roulund, Torben (Læge, Tidl. Missionær i Burundi): KD 14/10-1974
 Schjøtt, Folmer (Provst): EB 3/8-1981, KD 3/8-1981
 Skov, Helge (Biskop, Ribe): Week. 24-30/7-1981, VK 24/7-1981, JP 2/8-1981, JP 2/10-1981, VK 2/10-1981, KD 2/10-1981, Ak. 3/10-1981, Dansk Kirketidende 16. okt. 1981, Nr. 23, 133 årg., Reformatio 4/1981, KD 2/11-1981 (se s.42 notel)
 Storm, Jannick (Forfatter): EB 20/7-1981
 Svendsen, Chr. (Bl.a. leder af Forlaget Kirkeklokken): Ud. Nr. 5 maj 1983 (Interview v. Jørgen Mortensen)
 Søe, N.H. (Professor): KD 3/8-1974
 Sørensen, Gustav (Forstander, Pinsekirken): Herning Folkeblad 28/7-1981
 Sørensen, Jens: JP 15/3-1984
 Sørensen, Knud (Generalsekretær DMS): DMS-Bladet Nr. 10 okt. 1981, 148. årg.
 Tagatz, Helge (Præst): Information 24-25/3-1984
 Thomsen, Leon Have (Præst, Missionsforbundet, Medarbejder på Udfordringen): Ud. Nr. 4 april 1984
 Tølbøll, Merethe (Journalist): Aa.S. 12/3-1984 (Bl.a. ref. af K. McAllin møder)
 Udfordringen: Ud. Nr. 7 juli 1984
 Vestergaard, Kai: Aa.S. 1/8-1981

Vilsgaard, Bent: KD 17/8-1981
 Visby, Børge (Journalist): Politiken 24/2-1974 (om filmen 'Exorcisten'
 Wandahl, Broder (Præst): Arh.S. 7/8-1974
 Welmer, Joseph (Overlæge, Psykiater): Politiken 4/8-1974
 Westberg, Niels (Journalist): Information 24-25/3-1984
 Wierød, Ole (Korleder): KD 18/8-1981

ANDRE REFERENCER TIL AVISMATERIALE

Djevlautdriverne-Exorcisme i Norge: Dagbladet (Norsk) 14/2-1981, Ak.
 8/7-1981, Week. 10-16/7-1981, EB 20/7-1981, KD 25/7-1981, KD
 21/8-1981
 Dåbsexorcisme: KD 10/8-1974
 England: Ak. 17/4-1975, KD 17/5-1975, KD 11/7-1975, Aa.S. 29/7-1981,
 JP 2/8-1981
 Exorcisten (Filmen): Politiken 24/2-1974, News-week feb. 11-1974,
 KD 22/7-1981, KD 3/8-1974, KD 5/8-1974, BT 6/8-1974
 Norge: KD 1978 (Artikel af Hans Chr. Finstad), Berlinske Tidende 29/1-
 1978, KD 9/2-1978, KD 18/2-1981, KD 27/4-1981, KD 1/7-1981, Ak
 8/7-1981, EB 20/7-1981, JP 2/8-1981, KD 4/8-1981, KD 7/8-1981
 Rituale Romanum: KD 10/8-1974, JP 2/8-1981, Ud. Nr. 9, 1981
 1685 Ritualet: KD 5/8-1974, KD 10/8-1974, Week. 24-30/7-1981, KD
 31/7-1981, Ud. Nr. 9, 1981, KD 2/9-1981, KD 2/10-1982
 Tegnet (Filmen): Week. 12/6 1976
 Tyskland: Familiejournalen 1977 (dato ukendt), Berlinske Tidende 31/3-
 1978, Politiken 10/4-1978, International Herald Tribune
 22-23/4-1978

BÄNDARKIV

Boysen, Svend C.: Interview v. Peter O.K. Olofson d. 31/1-1983
 (udskrevet)
 Madsen, Ole Skjerbæk: Interview v. Peter O.K. Olofson d. 24/5-1983
 (udskrevet)
 Madsen, Ole Skjerbæk: Interview v. Flemming Falkenberg Olsen d. 6/4-
 1982, (udskrevet)
 McAll, Kenneth: Optagelser fra Ålborgmøderne med Dr. Kenneth McAll
 11-13/3-1984. Cassette Mission v. Clara og Henry Vestergaard,
 Dalgade 15, 6040 Egtved, Bånd Nr. 983, 984 & 985.
 Messerschmidt, Lars: "Onde ånder", 20/11-1977, Ekklesia, Evangelisk
 Center, Jagtvej 33, 2200 København N (Et fællesskab om BIBEL
 og BEKENDELSE indenfor folkekirken).
 Radioudsendelse: "Djævelen i kroppen" 13/2-1978. Medvirkende: Janne
 Hovmann (DR), Ole Skjerbæk Madsen, Georg Uttenhal Nibler og
 Hermann Bendtorff.